Zapisano.

Exemplarz cały pod Ly. 2378

55497
II

GESTORVM

GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI

VLADISLAI IV.

POLONIÆ & SVECIÆ

REGIS,

PARS SECVNDA

REGEM

PANEGYRICÈ REPRÆSENTANS.

Authore Everhardo Wassenbergio
Embricensi.

CVM PRIVILEGIO S. R. M.

Gedani Typis Hunefeldianis.
Anno 1643.

Osmanus Victus.

Amurathes terribilis.

Moscovia Humiliata.

Borussia liberata.

VIRTUTE DUCE

COMITE FORTUNA

Jo. Herman Fecit

Ad Lectorem.

Est, benevole Lector, quod hic quoq; te scire velim: videlicet in tres libros hanc etiam partem, Serenissimum Vladislaum IV. Regem, repræsentantem, me distinxisse: Quorum primus electionem ejus, coronationem, & solennem legationem Romam: secundus totus bellicus, Moscos à Smolenski mœniis pulsos, obsessores obsessos, ad pedes usq; Regis humiliatos, et, dilatatis Regni terminis pacem perpetuam initam: deinde Amurathem Turcarum Imperatorem, terrore adventus Regii, ad ignominiosam pacem compulsum, & Borussiam liberatam: Tertius totus pacificus, Regnum visitatum, honorem doctis exhibitum, Cæciliam Renatam

natam ductam & coronatam, & Principem Sigiſmundum Caſimirum ex ea natum, continet. Neque de veritate hujus quoque partis dubitare te volo, quia & à viris fide dígniſsimis, qui ipſi interfuerunt, accepi, & non minus, quam Primam Partem, à graviſſimo Senatore Poloniæ Regni, perlectam, ad typum dedi. Fruere itaq; ſine ſcrupulo, benevole Lector, & vale.

GESTO-

GESTORUM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI IV.
PARTIS SECVNDÆ
LIBER PRIMUS.

CAPVT PRIMVM.
ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniæ Regem electio.

SUMMARIUM.

SIgiſmundus III. ſingulari beneficio Dei ad Senectutem pervenit. Guſtavus Adolphus Regno ejus inſidiatur: Ruſſelius Subdelegatum & litteras ad varios Senatores mittit. Litteræ Sigiſmundo Regi traduntur. Regis in Senatores fiducia, & Senatorum erga Regem fidelitas. Inſtrumentum legationis & litteræ comburuntur in foro. Subdelegatus

Russelij cum ignominia & in rusticali curru dimittitur. Filij Regis, à Republica, à tergo lateribusque Regis, in comitijs publice collocantur. Sigismundi Regis mors & laus. Comitia Varsaviæ. Omnium oculi in Vladislaum Principem, cujus Regiæ virtutes enumerantur. Mira circa Electionem ejus animadversa. Concordibus omnium votis in Regem eligitur, & lætitia universorum, ob ejus electionem.

Sigismūdus III. senex.

IAm raro Dei naturæque beneficio Sigismundus III. Poloniæ Sueciæq; Rex, ad lassæ ætatis debilitatem rugasq; pervenerat: & præceps quodammodo ad occasum vita, per minus quotidie vitæ currebat. Interim prole numerosa, paternæ virtutis æmula & hærede, in qua & vivere & regnare (si ita visum Superis) in multas generationes posset, beatus. Quod tantū solatium ejus, ille, qui tum res novas passim moliebatur, Gustavus Adolphus non parum turbavit. Viditque se vivente, & stipata adolescentibus optimis dignissimisq; Domo, in nullo Filiorum suorum degenerante, Regiis oculis suis Sigismundus, quod ille Sarmatico Sceptro, per Russelium Legatum suum, insidiaretur. Venit hic damnabilibus instructus chartis: sed dum in procinctu & limitibus Sarmatiæ est, non ausus progredi, Subdelegatum cum instrumento, variisq;

Gustavus Adolphus Regno ejus insidiatur, per Russelii Legatum suum.

variisq; ad diversos Senatores litteris, Warsaviam ad comitia mittit, timorem suum ægritudine larvans; cum, ad quam integros, incorruptibiles, Regique suo fideles, litteras destinaret, non nesciret; adeoque, ante exordium inauspicatæ rei, jam de exitu minus prospero suspicaretur. Non fugit, quâ providentia erat, Sarmatiæ universæ Senatum, novæ rei pondus: & jam sagaciter consilia subodoratus, antequam sigillum litterarum solveret, ad Sigismundum Regem se contulit, quod suspicabatur aperuit, et, quid tali in negotio fieri vellet, submisse quæsivit. Rex, per Thomam Zamoscium Cancellarium suum, fidem ejus commendans, non parum Sanctioris erga se Concilii reverentia recreari respondit. In mentem quippe redire & idem gloriari posse, quod in solenni Principum externorum, qualitates terræ suæ laudantium, Sigismundus Primus, qui unicam hanc gloriam suam dixit, cum omnia possideret quæ cæteri, quod in cujusque subditi sinu ac pectore dormire tuto secureque posset. Quod ad litteras autem & Legatum attineat, etiamsi eâdem, in simili casu, quâ olim Carolus, ratione procedere posset, tamen, proniore ad clementiam natura, Cœlestium more, delinquentibus indulgere. Eant itaque, audiant, legant, consultent: neutiquam se fidei eorum diffi-

Litteræ ejus Sigismundo Regi traduntur.

Regis in Senatores fiducia.

diffidere; cujus experimentum ſemper, & jam vel inſolentius fecerint. Dictum, factum. Inſpexit Sarmatiæ univerſæ Senatus litteras, & ſingulos abominabatur paragraphos, cum tot, in nunquam ſatis laudabilem Auſtriacam Domum, & innoxios Societatis Jeſu Patres, obliqua legeret: cum incurabiles Reipublicæ morbos, ab hoſte prius (ſcilicet) quam à ſe animadverſos, miraretur: & imminentia, ab Oriente & Septentrione, Regno mala, vera quidem, ſed non, niſi Guſtavo Adolpho Polonorum Rege, avertenda rideret. Quaſi is vero, & non Vladislaus Ariadna illa eſſet, quæ Theſeum hunc (Sarmatiam puto) prudentiæ ſuæ fortitudinisque filo, è labyrintho periculoſo eductura eſſet. Quid ergo? Nunquam pronior (qui vel maxime pronus ſemper fuit) Senatus univerſi in Sigiſmundum optimum Regem affectus elucere potuit. Unanimi quippe iterum conſenſu, & hæc, & quicquid alibi litterarum erat, ad eum deferebatur. Qui innocentiam ipſorum & integritatem laudans, eorum reliquit arbitrio, quicquid faciendum porro videretur. Itaque, rogo in medio fori ſtructo, piacularibus flammis litteræ comburuntur: & latores, ruſticali plauſtro ad Ruſſelium ſuum revehebantur.

Senatorũ erga Regem fidelitas.

Litteræ publicæ comburuntur in foro.

Tan-

Tantum vero abfuit ut à prole regia, ad Gustavum Adolphum, Senatus declinaret affectum, ut iisdem in Comitiis, Terrestres Nuntii, toti⁹ Nobilitatis Legati, à Sigismundo Rege suo peterent (quod nunquam antea factum) ut Soboli Regiæ locum in Comitiis faceret, à tergo lateribusque suis: ut Reipublicæ paulatim assuesceret, parentisque Regis judicia imitaretur; adeoque, tanquam successuris aliquando Regibus, abblandirentur. *Filii Regis in Comitiis à tergo Regis collocantur.*

Cæterum Sigismundus Rex, adversitate illa defunctus, integritati innocentiæque Senatus Regni sui, experimento irritatæ, porro confisus, Sarmatiam, prolemque suam, quotidianis precibus, de cætero, justo Numini commendavit. Adeoque, ut erat piissimus, continuis ad Deum votis meditationibusque Divinis, tantillum, quod reliquum erat, vitæ transegit. Hoc quoque in extremis ei indulgentibus Superis, ut fiducia, de filio Vladislao successuro sibi, à Senatoribus ipsis concepta, pleno judicio, & omnibus Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis munitus, Cœlestibus animã consignaret. Mortuus est, Anno post Christum natum, M. DC. XXXII. 30. Apr: Rex vere piissimus, Clementissimus, & Catholicæ fidei tenacissimus: ipse in armis fœlix, per Vladislaum filium, Divino *Sigismũdi Regis virtutes, Mors, & laus. An. 162. 30. Apr.*

quodam beneficio, feliciſſimus; cui adverſa quædam, ex votis plurima contigerunt.

Gneſnenſis Archiepiſcopus diſponit negotia Regni.

Poſt ejus mortem Johannes Wezyk Gneſnenſis Archiepiſcopus Primas Regni, de Salute Reipublicæ, jam ſuæ, ſollicitus, Provinciarum Nuntios convocavit, et, prævia, contra internos externosq; hoſtes, confœderatione, ſingulis Palatinatibus dati judices, & ſecuritati publicæ proſpectum, conſtitutumque comitiorum tempus, quo Rex novus eligeretur.

Omnium oculi in Vladislaũ Principẽ.

Interim oculi omnium in Sobolem Regiam convertebantur, cujus quælibet optimum Parentis optimi Epitaphium erat, in quo ſingulæ Sigismundi virtutes fuſe legebantur. Maxime tamen Vladislaus Princeps, jam hæreditarius & Sereniſſimus Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rex, electus Magnus Moſcoviæ Dux, animos omnium oculosque afficiebat; cum eum quiſque Regem ſuum deſtinaret, & jam Sarmatia tacita animorum concordia veneraretur. Quemadmodum enim *agricola, everſis arboribus, quas aut ventus radicitus evulſit, aut contorſus repentino impetu turbo confregit, ſobolem ex illis reſiduam fovet, & amiſſarum ſemina ſtatim plantasque diſponit, & momento adoleſcunt amiſſis latiora;* ita Sarmatia, Sigiſmundo Rege defuncto, prolem ex eo reſiduam fovit, eamq;

Sen. Conſol: ad Marciam

ſtatim

ſtatim ad Regnum diſpoſuit: cum jam adoleſceret quotidie, immo (ſi ita fas loqui) adoleviſſet, amiſſo lætiot.

Inerant quippe Vladislao virtutes Regiæ omnes, adeo ut ſæpius, Sigiſmundo adhuc viventi, Primates, de abſolutiſſimo filio congratularentur, & felicitatem ſuam deprædicarent, quod non alibi quærendus illis Poloniæ Rex, ſed in ipſa Sarmatia & prole Regia eſſet. Prudentia quaſi ingenita erat, quę à puero Principem, per adoleſcentiam, comitata nunquam fefellerat. Immo tantū jam olim apud hoſtes Moſchos valuerat, ut ab illis, propemodū adhuc puer, & maximo Imperio ſufficere judicaretur, & in Magnum Ducem eligeretur. *Regiæ Vladislai virtutes.* *Prudentia.*

Temperantiâ omnibus in aula verſantibus exemplo fuerat, plurimis incitamento: Nomentanos, Apicios, & Mœcenates, terrarum ac maris bona conquirentes, & ſuper menſam recognoſcentes omnium gentium animalia, & ebrietate quotidiana vertiginoſos, ſemper averſatus; memor pleniſſimos eſſe voluptatibus ſtultiſſimos quoſque, & nequitiam abundare jucundis: magis amans remiſſas Sapientum voluptates & modeſtas, languidas fere compreſſasque, immixtas interpoſitasque vitæ, ut inter feria ludi. Jam vero, affectibus domandis, robuſtiſſimo ſemper animo fuerat, *Temperantia.*

ne mi-

ne min°, inter quotidianas victorias, fortis animo, quam manu viribusque diceretur: non ignarus

Sen. lib. 4 de ben. *gentes facilius esse barbaras impatientesque alieni arbitrij regere, quam animum suum continere & tradere sibi.*

Clemẽtia Clementia, licet adhuc sub Patre & nondum omnino sui juris, tamen sæpiuscule se ostendebat, cum & hostibus cædi destinatis aliquando parceret, pro supplicio adjudicatis intercederet, nec inimicos quidem suos & adversarios, pro aliorum voto, ulcisceretur. Et recte hoc quidem ad morem Cœlestium, & optimæ gubernationis nor-

Sen lib. 1 de Clem: mam. *Quod si enim Dij placabiles & æqui delicta potentium non statim fulminibus persequuntur: quanto æquius est hominem hominibus præpositum miti animo exercere imperium, & cogitare, utrum Mundi status gratior oculis pulchriorque sit sereno & puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes hinc atque illinc micant. Atqui non alia facies est quieti moderatique imperij, quam sereni Cœli & nitentis. Crudele Regnum turbidum, tenebrisque obscurum est, inter trementes & ad repentinum sonitum expaveſcentes, nec eo quidem, qui omnia conturbat, inconcusso.*

Humanitas. Humanitate, comitate, affabilitate, tantum Sarmatas alios supergressus erat, quantum ipse dignita-

gnitate ſuper cæteros omnes eminebat: nam cum utilem ſe efficere civibus ſuis mortalibusque univerſis propoſuiſſet, non tantum paratus erat petentibus aliquid, ſed obvius; nunquam contracta cuiquam fronte rugoſus, ſed liberalis, lætus, lenis. Adeo ut Serenitate mentis, antequam Rex, jam Sereniſſimus eſſet: occulto virtutis & naturæ ſuæ genio ad ſumma trahente, ut jam hoc poſſideret, unde Reges Sereniſſimi nominantur, antequam eligeretur, antequam coronaretur. Neque enim ego ullam aliam ob rationem Reges Sereniſſimos appellatos judicaverim, quam ut jugiter Serenitatis ſuæ memores, eandem plane faciem ſervarent lætam, comem, placidam, & inconcuſſam.

Fortitudo & felicitas.

Fortitudinem tot prælis, certaminibus, hoſtibusque devictis, tot per annos, tot per arma, tot per hoſtes probatam, non poterat Orbis ſatis admirari: qui juvenilibus annis, plures, potentiores, formidabilioresque hoſtes vicerat, quam cana ætate etiam feliciſſimi Duces conſueviſſent. Quid Moſcovia vaſtius? Quid Turcia populoſius? Hanc terruerat, illam ſubjugarat: huic Leges poſuerat, illi imperarat: iſtorum potentiam & Imperium tantum non everterat, horum paucis, non dico annis, non dico menſibus aut ſeptimanis, ſed diebus, concuſſerat & debilitarat. Adeo ut verius de

illo, quam Pompeio Magno, illud Ciceronis usurpari posset, cum tam periculosum Bellum tam parvo tempore confeciſſe, *quantum aut ab omnibus Imperatoribus uno anno, aut ab uno Imperatore omnibus annis, confici posse videretur.* Felicitatem vero, cum per tot victorias, nunquam interruptas, nunquam corruptas, comitata fuiſſet, comitaturam porrò, Cœlesti beneficio, sperandam esse.

Orat. pro Lege Manil.

Liberalitas.

Regia demum illa virtus liberalitas, in Regio Vladislai animo altius radices fixerat, adeo ut liberaliſſimus Principum sui temporis merito diceretur. Inerat quippe illi particula quædam Divinæ auræ; adeoque liberalius de facultatibus suis dispensans, non triſti, non rugosa fronte, nec rogatus multum, sed ultro quotidie offerebat. Jucundiora enim sunt, quæ humana facie, leni, placidaque tribuuntur, quæ cum dat superior non insultat, sed descendit in æquum detrahens muneri suo pompam. Recte ad naturam beneficii, quod conferre, non perdere liberalitatem, Vladislaus cupiebat. Quid enim beneficium est? *Benevola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id, quod facit, prona, & sponte sua parata.* Hac itaque vera liberalitate omnium animos sibi colligabat. Quæ profecto tanta in hoc Regio Principe semper emicuit, ut alias, & apud exteras nationes degens, tam copiose dona-

Sen: lib. 1 de ben:

donaret, ut à quibusdam etiam declinare nonnihil ad alteram partem judicaretur. Sed nesciebant illi, quod in aliis vitium, in Regibus Principibusque virtutem esse, *quos eo loco fortuna posuit, ex quo largiri multa possunt*, & quos armis quam beneficiis vinci minus flagitiosum est. Sen: lib. 5 de ben:

Suspiciebat ergo Sarmatia Universa hanc Regiam indolem, hunc integerrimum animum, in quo omnes virtutes Regiæ, imo, quod amplius, boni Viri, non tantum inerant, sed etiam eminebant. Quid enim aliud, si liceret inspicere, in boni viri animo inveniremus? *Pulchram faciem*, inquit Seneca, *sanctam, ex magnifico placidoque fulgentem videremus: hinc justitia, illinc fortitudine, hinc temperantia prudentiaque lucentibus. Præter has frugalitas, & cõtinentia, & tolerantia, & libertas, comitasq́, & (quis credat?) in homine rarum humanitas bonum, splendorem illi suum affunderent. Tum providentia, tũ elegantia, & ex istis magnanimitas eminẽtissima, quantũ, Dij boni, decoris illi, quantum ponderis gravitatisq́ adderent? Quanta esset cum gratia authoritas? Nemo illum amabilem, qui non simul venerabilem diceret.* Quidhorum in absolutissimo Vladislao non vidimus? Ideoque hunc boni Viri, & hunc Regium vere animum, promiscue omnes non amabilem tantum, non venerabilem tantum, sed Sarmatico Anhelabant Sarmatæ Vladislaum Regem. Epist. 95.

Sceptro digniſſimum agnoſcentes, imperare ſibi anhelabant: unum illum, plus quam oneri illi parem, qui Sarmatiam ſuſtineret, & liberrimis nobiliſſimisque Viris mentibusque jura daret, prædicantes.

Comitia inchoantur.

Et jam determinatum tempus comitiorum aderat, & paulatim Senatores, Epiſcopi, Palatini, Caſtellani, Nuntii terreſtres, Nobilesque conveniebant, cum, tentoriis extra Warſaviam in aperto campo fixis, foſſa Primates à vulgaribus diſtinguerentur: extra quam, caupones, lixæ, calones, caſtris quodammodo exeſſe juſſi, & à nucleo nobilitatis ſecreti, degerent. Tum jucundum illud riſuque dignum contigit, quod, cum Senatores omnes, Palatini, Caſtellani, Capitanei, aliisque promiſcue Nobiles, propter obitum Sigiſmundi Regis pulla veſte conveniſſent, neminemque jam velamenta diſtinguerent, promiſcue Baietto tecti, ſæpius humilioris conditionis homines, præſertim ſi lineamenta corporis, gravitas, inceſſusque venerabiles propoſuiſſet, Senatoribus & Palatinis ignoti, ab iiſdem non vulgariter, ſed pro Magnatibus honorarentur.

Duo notabilia circa electionem Vladiſlai

Cæterum multos dies, immo Septimanas, de legibus & conditionibus, novo Regi præſcribendis, & ab ipſo ratificandis, tenuit, antequam ad electionem

onem descenderetur. Cum autem convenire præstituto tempore nequiviſſent, consultius visum eligere, & iterum convenire. Duo autem notabilia & maxime rara, circa novam illam electionem, acciderunt. Alterum, quod toto consultationis & electionis tempore, noctibus singulis à Cœlo pluvia deorsum fusa, mira vicissitudine, dies sereniſſimas semper natura indulserit: adeo ut, cum de Sereniſſimo Vladislao Principe eligendo universorum mentes occuparentur, favere Superi, applaudere Cœlum, & ipsa rerum natura videretur. Alterum, quod, inaudita felicitate, Vladislaus æmulum in electione nullum habuerit: Ita mentes omnium, seu desperatione, seu reverentia, seu affectu, cum digniſſimum omnes judicarent, in unum conspiraverant. Interceſſere ipsi Sereniſſimi Fratres, Romanus quoq; Pontifex Urbanus VIII. Romanorum Imperator Ferdinandus II. Filius ejus Ferdinandus III. Hungariæ Rex, aliisq;. Placuit Reipublicæ, quod propositum suum, tot exterorum Principum interceſſionibus erigeretur. Nihil ergo restabat, nisi ut vota in voces crescerent, & qui jam animo Rex nominabatur, verbo diceretur. Solum hoc tempus remorabatur, quod tardius, exorbitantium affectu votis currere videbatur. Sed tandem & ipsa adfuit exoptata o-

mnibus serena fronte dies, Vladislaum viduæ Sarmatiæ Regem, Sarmaticum Vladislao collatura Regnum. Itaque, quod felix, faustum, fortunatumque, in campo sub dio Reipublicæ capita convenere: adfuit Generosa & ipsa votis concursura Nobilitas, & plebs innumerabilis Warsavienſibus effusſa portis, ad Solennitatem curiosa convenit. Johannes Wezyk Gnesnensis Archiepiscopus Primas Regni, unde initium rerum omnium, à Deo cœpit. Et Sacrum de S. Spiritu hymnum, populo succinente, de geniculis inchoavit. Tum, prævia Oratione, ad talem eligendum Regem universos exhortatus est, qui Ecclesiæ Catholicæ ornamento, Reipublicæ Polonæ præsidio, Sarmatiæ universæ emolumento futurus judicaretur. Ne autem judicia humana fallerent, rogandum Deum Ter Optimum Maximū, ut instillare sensibus omnium & intellectui, dignissimum non dedignetur. Iterum ergo in genua provoluti adoravere. Interim vero (quod in tanta hominum plusquam centum milliū multitudine miraculo simile fuit) tam profundum silentium erat, ut ne hinnitus quidem equi, non tussis male sani, non murmur aut strepitus audiretur; immo ne hominum quidem umbra præsens fuisse videretur. Tum vero, cum illa Senatorum Primatumque Majestas se sursum movit, ora omni-

omnibus ſua rediere: ita geminato murmure, ut tacuiſſe tantum ad ingeminandas, recepto ſpiritu, voces viderentur. Inde mutua reverentia ab invicem diſcedentes, ſinguli Palatini ad ſingula tabernacula ſe contulere: & votum ipſi ſuum primo emittentes, à Primatibus Nobilibusq; ſingulis Palatinatus ſui collegere.

Omnium votis Vladislaus Rex electus. Menſe Novemb. Anno 1632.

Hinc tertium, in ipſa jam electione, rarum emerſit. Cum enim Palatini, ad circulum ſubdio reverſi, univerſorum vota apud Archiepiſcopum Gneſnenſem deponerent, inſolenti quadam concordia, ita in unum Vladislaum conſpiravere, ut è tot millibus non unum fuerit, quod ad alium dirigeretur. Singulare hoc Dei beneficium erat, pacis & concordiæ Principis, qui eandem omnibus mentē Divinitus inſtillaverat. Amoris & affectus indicium erat, cum, quem pectore ſuo clauſum ſinguli geſſiſſent, communibus votis aperuiſſent. Immo & omen erat feliciſſimum fore, & concordiam pacemque ſubditis univerſis collaturum, in quem tam feliciter & fortunate, tot diverſarum ſuffragia gentium, & Polonica, & Lithuanica, & Ruſſica, & Boruſſica, & Maſovitica, & Podoliana concordaſſent. Quem Senatores omnes, & Nobilitas univerſa, & Civitates præcipuæ, quibus ferendi, in electione Regum, ſuffragii jus competit, pari deſiderio anhelarant, unâ omnes elegerant mente ac voce.

Sic

Sic etiam Archiepiscopus Gnesnensis accepit, & consilia divina miratus, Deũ laudans, Sarmatiæ novoq; Regi tacite congratulabatur. Itaque hilari fronte ad Marscalcum Regni Lucam Opalinium conversus, Sereniſſimum Vladislaũ hæreditarium Suecię Regem, electum Magnũ Moscovię Ducem, nunc electũ Dei gratia Poloniæ Regem & Magnũ Lithuaniæ Ducem, non sine voluptate utriusq; declaravit. Marscalcus Magnatibus Regni, inde populo universo, electum Vladislaum Poloniæ Regẽ, & Magnum Lithuaniæ Ducem, viciſſim aperuit, & primus votivam illam lætitiæ congratulationisq; plenã vocem, *Vivat*, ingeminavit. Tum vero universa multitudo imitata Marscalcum, eandem vocẽ cum fœnore reddidit, tanto reboatu, ut multorũ auditus periclitaretur, cum tot millium guttura ad raucedinem laborarent. Inde, cum promiscuum vulgus cæpisset vociferandi vovendiq; satietas, ad agendas Deo, pro concessa felicitate, gratias, Senatores cõvertebantur. Et Gensnensis Archiepiscopus, SS. Ambrosii & Augustini hymnũ. *Te Deũ Laudamus*, solenniter inchoavit: qui Musicorum vocibus, Chelis & Cymbalis continuatus, & tandem modeste plerorumque circumstantium vocibus, præ lætitia, quasi coadjuvantibus, absolutus, fortunatiſſimæ coronidem electioni impoſuit.

Electus Rex proclamatur

CA-

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniæ Regem Coronatio.

SUMMARIUM.

Reges à natura monstrari: quæ varias Cæremonias, ad eos à vulgaribus distinguendos, excogitavit. Hæ Cæremoniæ explicantur: & quod Reges ab ijsdem officii sui admoneantur. Polonia anhelat coronationem Vladislai IV. ut maturius ejus virtutibus, ab invasione hostrum liberetur. Sed Vladislaus, febri correptus, & septimanis aliquot lecto affixus, vota omnium nonnihil retardat. Tandem tamen convalescens Cracoviam proficiscitur: quam Summa magnificentia & pompa ingressus, postridie Parentibus suis justa persolvit, & Anno 1633. 6. Feb: die Dominica, solenniter coronatur.

QUemadmodum Reges natura monstravit, ita modum quoque suggessit, quo à vulgaribus distinguerentur, & non uno titulo venerabiles Terrarũ Orbi proponerẽtur. Ad hoc eis Diadema, Sceptrum, Pomum aureum, Gladium, Sacram unctionẽ, Dalmaticã, piviale, & tot cæremonias, in coro- *Natura Reges monstravit.*

natione adhiberi solitas, excogitavit partim, partim etiã revelatione Divina accepit, ut & sęcularib⁹ & Ecclesiasticis gradibus, ad dignam eminentiæ suæ Majestatem, Reges ascenderent: quæ omnia tamen vicissim Reges officij sui commonefacerent; ut quot Cęremonijs totidem fere Sacramentis, ad justum Regimen, instruerentur. Quid enim oleum, quo primo inunguntur, aliud, quam ut, à Deo faciendum initiũ, doceantur, et, sine ope Divina, tanto se operi impares, & infirmos cogitent; cujus, per untionem, benedictione, in omnibus cõfirmantur? Quid, immediate post unctionẽ, piviale & Dalmatica, nisi ut, quatuor initijs formato pallio, de potentia Dei pariter moneãtur; cui quatuor partes Orbis subjectæ, & cujus indulgentia Reges terram possident? Quid gladius, nisi ut, justitiæ memores, huius adminiculo, puniant improbos, molem iniquitatis, & hostes, destruant, & Ecclesiam, populosque sibi subjectos, á periculis fortiter tueantur? Quid Diadema, nisi ut eminentiam suam cogitent, et, quemadmodum dignitate & honore reliquos homines, ita rebus optimis quoque præcedant; nec virtute minus, quam præmio virtutis emineant: præsertim quia

Cæremoniæ coronationis Regiæ quid significẽt.

Regis ad exemplum totus componitur Orbis?

Denique (ut singula non discutiam) quid Sceptrum

rum ſive virga, niſi ut, unde Reges nominantur, moderati regiminis recordentur, et, procul tyrannide, ſe populorum quaſi Magiſtros cogitent, et, è ſubditis, malos terreant, bonos elevent, errantes autem & dubios, aut doceant, aut confirment? Recte ergo, tum ad dignitatem eorum, tum ad utilitatem etiam, ſtatim poſt electionem, vel ipſo auſpicio ſui regiminis, Diademate Reges coronantur; ut uno ſemel compendio, & ſui, & officii ſui, à Cæremoniis ipſis admoneantur.

Regis infirmitas coronationem retardat.

Itaque amabat quoque Polonia Vladislaum IV. quem ob eaſdem rationes in Regem ſuum elegerat, cæremoniis etiam ſolitis ſolenniter confirmari: & amabat impenſius, & ſerio magis, quo maturius ejus virtutibus erigeretur, & ab inſultibus hoſtium Reſpublica liberaretur. Jam enim & Sarmatiam Moſci intraverant, imminebant Turcæ, vagabantur Tartari, & è longinquo Sueci minabantur. Et anhelabat ipſe Vladislaus etiam, ut, dignitate conſummatâ, expeditus in hoſtes & prælia proficiſceretur; adeoque Regnum maximum, quod ob virtutes Regias omnes electione acceperat, victis in circuitu hoſtibus, pacifice poſſideret. Sed ipſius, & omnium vota, importuna, poſt electionem ejus, infirmitas nonnihil retardavit. Acutiſſima enim febri correptus, maximo omniũ

cum dolore, decubuit, & non, nisi post Septimanas aliquot, vires recepit.

Convalescens Cracoviã proficiscitur.

Ut primum autem valetudo in melius ivit, ad consuetum hujus solennitatis locum, Cracoviam profectus est. In cujus viciniam cum venisset, in amęnissimo prædio Cellariorum, medio circiter à Cracovia milliari, noctem unam transegit. Ubi illuxit, tanta Senatorum, Capitaneorũ, Nunciorum Terrestrium, & promiscue aliorum Nobilium, ad cohonestandum eius ingressum, multitudo confluxit, ut numerosi exercitus speciem præberet. Superant enim, in hac parte, omnes facile Nationes Orbis, Poloni, quas non numero tantum, sed etiam splendore transcendunt.

Ejus solennis ingress9 An. 1633. 3. Feb.

Itaque Vladislaus Rex, aliquot Nobilium millibus comitatus, ea magnificentia Urbem ingressus est, ut triumphũ potius quam ingressum diceres. Præcedebat Archiepiscopus, quem Episcopi, Palatini, Castellani, Capitanei, Nuncij Terrestres, externorum Principum Regumque Legati, & alij, æmulo vestium apparatu, suo quique ordine, Nobiles comitabantur: quorum aliqui, præsertim Senatores, centenis aliquot famulis, pro more Patriæ, comitati, Hunnorum alij, Gothorum Wandalorumque alij, Turcarum, Tartarorum, Persarum, & Hungarorum alij, & omnium fere gentium, aut ut

viguit

viguit olim, aut ut usurpant modo, habitum referebant. Nec interim Cracovienses feriabantur: quorum alii, è tota Pentapoli, in occursum Regium, multis cuneis egrediebantur: alii expurgatas plateas pinearum semper virentium sertis, & parietes ædium tapetibus variis exornabant. Sic Rex, extra Urbem, à diversis, diversorum Cracovienſium Oppidorum, Senatoribus Salutatus, sub aureo Cœlo, inter frequentes tormentorum explosiones, in Urbem equitabat, & Regium deinde Palatium, inventionibus novis & variis exornatum, subiit.

Antequā autem coronaretur, placuit prius Sereniſſimis Parentib⁹ suis (nam Regina quoq; non ita pridem obierat) justa persolvere. Quod sequenti die omnium Senatorum comitatu factū, prosequentibus, Orationibus graviſſimis, typoq; vulgatis, Mathia Lubinski Plocensi Episcopo, & Johanne Lipski, tunc quidem Culmensi & Pomesaniæ Episcopo, nunc autem Archiepiscopo Gnesnensi, Primate & Primo Principe Regni. Tertia autem ab ingressu die, more Regibus Polonorum consueto, pedes, licet nondum omnino in valetudine confirmatus, rupeculam Casimirianam ascendit, & S. Stanislai reliquias venerabatur.

Parentibus suis justa persolvit 4. Febr.

Ejus in Regē Polonia coronatio 6. Febr.

Sexta demum Februarii die, quæ erat Dominica, ad ſolennia coronationis proceſſum eſt. Tum Johannes Wezik Gneſnenſis Archiepiſcopus, Pontificaliter indutus, cum diverſis Epiſcopis, Abbatibus infulatis, & toto Clero, ad Palatium Regium proceſſit: quod cum Epiſcopis ſolis ingreſſus, Regem (per Marſcha lcum interim, ſandaliis, tunica, chirothecis, alba, Dalmatica, Pallioque veſtitum) inter Primores Regni ſtantem, aqua benedicta aſperſit, & acceptum, inter Epiſcopos Cracovienſem & Cuiavienſem, medium, præferentibus Senatoribus, quibus hoc officii eſt, Coronam, Sceptrum, pomum aureum, & gladium evaginatum, ad D. Stanislai Baſilicam, ſolenni proceſſione deduxit. Ibi, poſtquam regalia, qui ea portabant, Senatores, in altare depoſuiſſent, & Rex, ex concepta formula, juramentum, de ſervandis & manutenendis Juribus, Privilegiis, Libertatibus Eccleſiaſticis & Secularibus, privatis & publicis Regni & M. D. Lithuanię, præſtitiſſet, Dalmatica & piviali exuebatur: quibus, cum ab Archiepiſcopo oleo Sacro eſſet inunctus, ſolenniter iterum indutus, ab eodem Archiepiſcopo gladius, ejus dexteræ prius inſertus, lateri accingebatur. Inde diadema illi impoſuit, & aureo pomo ſiniſtram, dexteram vero Sceptro imple-

implevit. Quibus solita solennitate peractis, Rex panem & vinum sub offertorio obtulit, et, pacem (ut dicitur) exosculatus, Sacrosanctum Christi Corpus accepit. Demum, absoluto Sacro, ad thronum, medio templo ordinatū, ab Archiepiscopo ductus, & (ut ita dicam) inthronisatus, gubernaculis Regni præficiebatur. Ita Vladislao solenniter in Poloniæ Regem coronato, Archiepiscopus, *Te Deum Laudamus*, exordiebatur: quo omni musicalium instrumentorum genere absoluto, Rex, accepto in manus sacro gladio, aliquot optime de Republica meritos, ad Equestris ordinis dignitatem evexit. Ad Palatium deinde deductus, accumbentibus ordine Senatoribus, ipse in throno, ad mensam eminentiorem, cibum cepit. Et ita quidem istius diei solennitati litatum.

Sequenti die Rex, præferentibus Senatoribus iisdem regalia, maxima cum solennitate, ad forum deductus, à civibus, in edito Solio, ad hoc pulcherrime juxta prætorium facto, jusjurandum, & pretiosissima aurea & argentea dona accepit: et, sinistra pomum aureum, dextera gladium evaginatum tenens, aliquot benemeritos, iterum nobilitate donavit. Subsequentibus deinde *Festivia post coronationem*

inde diebus, coronationis suæ solennia, tum spectaculis variis, tum audiendis congratulantium variorum Principum legationibus clausit; & mox simul à solennibus animum ad alia transtulit, quæ sequemur.

CA-

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. Solennis legatio missa Romam.

SUMMARIUM.

Vladislaus Rex, post coronationem suam, Georgium Ossolinski, ad obedientiam Summo Pontifici præstandam, Romam mittit. Hic Georgius Ossolinski describitur: ejus prudentia in instruenda legatione. Stupenda magnificentia Romam ingreditur, & obedientiam Summo Pontifici, Vladislai IV. nomine, mira eloquentia præstat. Filij unici titulo à Romano Pontifice cohonestatur, & eadem Pompa regressus, majorem Polonicæ Nationis æstimationem, Vladislai vero Regis maximam, Orbi illidit; adeoque legatio hæc, in summam utriusque gloriam desiit.

SOlennitatibus coronationis peractis, more Imperatoribus Regibusque Christianis consueto, de obedientia Summo Pontifici exhibenda, Poloniæ Rex Vladislaus IV. cogitare cæpit: quam præstare quidem certissimum erat, sed per quem in deliberationem venit. Oportebat enim talem esse, qui Regis Septentrionalium maximi Ma-

Rex Georgium Ossolinski Legatum Romam legit.

jestatem, eminentiã, & magnitudinem, moribus suis referret: qui triumphos & victorias ejus, tum & liberrimæ gentis magnanimitatem, generositate sua exprimeret: & deniq; talem per quem Vladislaus, & Polonia loquerentur. Itaque Rex non minus judicio quam imperio maximus, cæpit oculos suos circumferre ad opus, & cum plurimos in fortunata hac parte Polonia dignos intueretur, unum tamen ex omnibus Georgium Ossolinski legit velut oportuniorem. Quem Virum, quia non tantum tanti circa se Regis opinioni respondit, sed perennem etiam terrarum Orbi, inusitata hac suæ legationis dispositione, splendore, & ordine, stuporem illisit, circa rarum velut una rapti, curiosius aspiciemus.

Quis iste Georgius Ossolinski.

Ille itaque Georgius Ossolinki Comes in Teczyn, antiquæ nobilitatis familia genitus, pueriles & adolescentiæ annos, more majorum suorum, non amœnioribus tantum, sed severioribus etiam Musis impendit: & adeo quidem feliciter, ut easdem, quas diu coluerat, tandem in ævum socias sibi adjungeret. Inde animus ille discendi avidus, & Poloniæ terminis nescius circumscribi, pleraq; alia Europæ Regna, in spem majoris fructus, sibi impressit. Nec minori quam conceperat utilitate, Germaniam, Belgium, Galliam, Italiamque per-

peragrans, omnium istarum regionum linguas, & necessariam scientiis consummandis experientiam, in Poloniam retulit. Mox ergo publicis rebus admotus, eam prudentiæ & omnis eruditionis famam sparsit, ut legationibus extraordinariis regni adhiberetur. Ita Anno 1621. cum periculosum illud bellum Valachicum immineret, à Sigismundo III. glorioſæ memoriæ, Legatus in Angliam missus, & è naufragio quasi resurgens, etiam ab illo Rege subsidium militum impetravit: quamvis, ob belli illius inopinatum finem, serotinum illud, & alterius dolo alio tractum. Ab eo tempore, in summis semper officiis, Curios, Tuberones, ac Fabricios imitatus, ea sanctitate vixit, ut nulli corruptioni obnoxius, publice & aperto capite potuerit dicere: *Libertates Regni non vendidi.* Sup-par Offolinio huic, hac in parte, Petrus Rose, in Belgio Sanctioris concilii Præses: qui, antequam ad hunc eminentiæ gradum ascendisset, ea semper integritate vixit, ut Secretarius ejus, hanc illi dignitatem, ob solam virtutem ejus, ominaretur. Tandem, in ea jam constitutus, ad aucupandam gratiam viri, non infimæ conditionis homo, pretiosissima munera obtulit. Quæ ille cum generose spreviſſet, eo tandem ab importuno flecti se passus est, ut caput porcinum se admissurum pro-

mitteret. Quod cum alter, catena aurea circa dentes dispositа, & rictu oris adamantibus auroque repleto, obtulisset, ille, præ indignatione impallescens, *ergone me corruptibilem*, inquit, *judicasti? Apage: nec aliud à me porro, quam supercilium meum, & justitiæ publicæ rigorem exspecta.* Et quam recte hoc illi! *Prudentissimus quisque*, ait Seneca, *cum primum induci videt munuscula, à theatro fugit, & scit magno parva constare.* Cæterum, ut ad propositum revertamur, Is, & ejusmodi erat Georgius Ossolinski, cum supremus Polonicæ coronæ Legatus, à Vladislao Rege, Romam destinaretur. Quo munere deinde maxima sua cum laude, & totius Orbis admiratione defunctus, Legatus postea, ab eodem Rege, & ad Rempublicam Venetam, & ad Serenissimum Electorale Collegium Ratisponam missus est. Et talis Sacratissimo Imperatori Ferdinando II. apparuit, qui majoribus titulis dignus judicaretur. Itaque, ab eodem Cæsare, in Sacri Romani Imperii Principem elevatus, parem meritis suis dignitatem in Sarmatiam retulit. Sed hæc per anticipationem.

Epist. 74.

Omnia ad legationem necessaria disponit.

Ut primum ergo hic Princeps Ossolinski, hoc legationis officium Romam, jussu Regio, sibi subeundum sensit, statim ad media, quibus tanti Regis, à quo mittebatur, Majestatem, victoriarum

ac

ac triumphorum gloriam, prudentiæ ac magnificentiæ famam, divitias, vires, & arma, quasi primo intuito, spectatrici Romæ, veluti compendio terrarum Orbis, ingereret, animum vertit. Ad quæ, multa consideranti, tria potissimum necessaria videbantur. Primo, ut comitatum & famulitium legeret, probitate, moribus, corporis proceritate, ac authoritate vultus, muneri suo conveniens, & ex quo singuli, sicut ille Regem, se loquerentur; non nescius, ex horum compositione, judicium de Rege, de Regno, de Legato sumi. Secundo, ut omnes secum veste patria uterentur: tum quia nihil in illa fœminei, et, procul ab omni mollitie, magis venerabiles viros proponit, & militares animos virilius exprimit: tum etiam, quia nunquam antea Romæ visa, ipsa sui novitate, tractos in curiosiorem considerationem intuentium oculos, recrearet. Non ignorabat enim prudentissimus Princeps, si peregrina occidentalium nationum veste uteretur, languidius homines concursuros; nihil amplius quippe visuri, quam quod quotidie præter oculos iret. Præsertim cum in earundem vestium splendore nihil, quicquid excogitari poterat, à Criquio nuper, Galliarum Regis Legato, fuerat intermissum. Hunc sequi videri posse, si in eadem vestium ratione splendorem æ-

mularetur. Sed & Criquius idem, & notabilis fulgor legationis illius, in mentem veniebat: cui cedere Vladislaum Regem, gentemque Polonam, è dignitate utriusque conveniens non judicabat. Hinc ergo tertiũ, quod necessarium videbatur, emersit. Videlicet ut, quod in Criquii legatione argentum fuerat, aurum faceret: quod aurum, uniones & margaritas: quod uniones & margaritæ, smaragdos, pyropos, chrysolitos faceret & adamantes. Adeoq; non uno modo splendidior, & comitatus sui elegantia, & vestium ibi inusitatarum novitate, & inæstimabilium rerum pretio pompaque, de omnibus ante hac legationibus, ad Pontificem Romam missis, quodammodo triumpharet.

Laudabile est in legationibus vel, le emine-re. Scrib lib. secundo.

Laudabile autem hoc in Regibus & Legatis, hac in parte, studium esse, velle eminere, tum Politicorum omnium scriptis, tum inveterata, à tot seculis, Regum consuetudine, comprobatur. *Ita Artaxerxes Persarũ olim*, Politico-Christiani verba sunt, *ad Alexandrum Romanum, quadringentos in una legatione misit, omnes corporum proceritate & ornatu insignes, ut merito dubitaverint spectatores, corpora ornatum vestibus, an vestes corporibus darent. Ita mutuo in his forma & vestis lenocinabantur, mutuoque splendore decus addebant & admirationem.* Sic ante seculum integrum, & tot insuper annorum

rum decades, magnanimus ille Galliæ Rex, non splendidam tantum legationem ad Pontificem Romam, sed equos etiam argenteis soleis calceatos, primus in Urbem misit. Sequutus modernus Christianissimus Rex Ludovicus XIII. & equos pariter, ex eodem metallo soleis, calcantes humũ, cum Criquio Legato suo, in eandem Urbem misit, & numero personarum, in admirabilem magnificentiam exornato, prædecessores omnes suos superavit. Ut taceam, & in China, & in Japonia, & in aliis Regnis, ab Europa toto Cœlo discretis, eandem Regum Legatorumque æmulationem studiumque legi.

Princeps Ossolinski in Italiam profiscitur, & Pontificem privatim salutat.

Itaque, ut ad Ossolinium Principem revertamur, hic secundum laudabilem hunc tot gentium & seculorum morem, omnibus, eadem magnanimitate, qua conceperat, in effectum deductis, longinqui tandem itineris seriem feliciter auspicatus est. Et quamvis non lente procederet, non ante tamen, quam Anno 1633. 20. Novembris, Romanæ Urbis territorium attigit: cui statim octoginta sexigæ Cardinalium & Romanorum Equitum, cum Cardinale de Torres. Amplissimi Poloniæ Regni protectore, octo ultra pontem Militum milliaribus Italicis, obviam prodierunt. Cum autem Summus Pontifex Urbanus VIII. gravi tunc temporis

Anno 1633. 20. Nov.

poris catharro decumberet, peracto mutuæ salutationis officio, ab eodem Cardinale de Torres, aliquot Roma milliaribus, versus portam Flaminiam, ad Palatium Julii III. deductus est. Inde, assumptis comitum suorum præcipuis, ipse cum Cardinale De Torres, rheda Cardinalis Barberini, invitante Filo Marino Cameræ ejus Præfecto, exceptus, Romam properavit, ut Summum Pontificem privato nomine salutaret. Quod disertissima Oratione, & concinnatis in miram officiositatis speciem verbis ex tempore faciens, statim prima quasi superficie rerum, amorem Summi Pontificis, nec non eximiam eloquentiæ laudem meruit. Adeo etiam ut Summus Pontifex summopere dolere se diceret, quod infirmitate impeditus, non statim pro voto suo, gratissimo ejus solenni ingressu frui posset.

In Palatio Julij III. dieb⁹ aliquot moratur.

Cæterum, absoluto privatæ salutationis officio, Princeps Legatus ad Palatium Julij III. rediit, et, quoad publicæ legationis suæ munus, inter felicia sua numeravit, quod, ob valetudinem Summi Pontificis, aliquot diebus solennem suum ingressum suspendere copia fieret: tum ut longinqui itineris nauseam, tali præsertim tempore anni, cum comitatu suo, optata quiete decoqueret: tum etiam ut melius omnia, ad solennitatem, &

per

per otium quasi, disponeret, diem sui ingressus, quem alias casus pro placito daturus fuerat, electurus: denique ut Romani, quibus, quicquid post Criquium aliquis conaturus erat, vile videbatur, per occasionem, instar præludii, nunc inusitatarum vestium novitate, nunc his, nunc raritatibus aliis, ad splendorem solennitatis totius, & curiositatem, mutua invicem relatione, irritarentur. Factum est ut Princeps judicaverat, & ea curiositas animos Romanorum invasit, ut in spē futuri splendoris Roma erigeretur.

Solenniter & inaudita magnificentia Romam ingreditur. 27. Novemb.

Itaque Princeps Legatus, videns omnia ad intentum suum adolevisse, & valetudinem Summi Pontificis in melius ire, tandem 27. Novemb: (qui erat dies Dominicus) tempore pomeridiano, ad mentem Summi Pontificis, ante Palatium Julij III. Suos in ordinem rite disposuit. Quod ubi Romæ vulgatum, innumerabilis hominum multitudo portis ad spectandum effusa est. Quinimo & omnis Romana nobilitas, Cardinales, externorum Principum Regumque Legati, honoris gratia, aulicos suos in occursum misere. Adeoque & Romanus Pontifex, ipsum aulæ suæ Præfectum, Faustopoli, Amasiensem Archiepiscopum, cum cubicularijs omnibus & famulatu, obviam ire jussit. Et hac tam mirabili rerum facie,

cie, Princeps Ossolinski, Vladislai IV. Poloniæ & Sueciæ Regis Legatus, porta Flaminia Romam ingressus est. Præcedebant duo nobiles Poloni in Attalicis vestib° coccinei coloris, quos sequebantur currus viginti duo panno rubro pretiosissimo tecti, & Stemmatibus variis, Principis Legati comitatûs insigniti, quos sex muli singulos trahebant. Post currus decem Cameli, ex quibus dromedarii quinque, rubris tegumentis Attalicis, purissimo auro prætextis, amicti, à Persis & Armenis ducebantur: his vestis erat oblonga aureis filis intertexta, more Turcico caput tecti. Deinde tubicines Polonici quatuor, in viridi veste Attalica, ad plantas pedum usque pendula, cum stemmatibus pretiosissimis Principis Legati, equitabant: quos triginta quatuor Cosaci, in vestibus Attalicis coccinei coloris, & pennati, more Polonico, sequebantur: quorum terga equitatus Summi Pontificis, & Cardinalium muli claudebant.

Modico ab hisce divortio, viginti Ephebi, pulcherrimis Attalicis vestibus coloris cærulei, pharetris insuper Orientaliū more, aliisq; sumptuosissimis militaribus armis decori, equitabant. Hos præcessit Chocifzevvski, ætatis provectæ homo, clypeum & sagittam, Persarum more, manu tenens,

nens, alis etiam ad ephippium alligatis, in splendidissimo habitu: adeo auri, gemmarum, ac lapidum pretiosissimorum numero ac varietate lucens, ut spectantium mirabili fulgore verberans oculos, in stuporem pariter animos una raperet. Ducti, post Ephebos hosce, quinque equi Turcici generosissimi, quorum ephippia & ornamenta omnia, auro purissimo, pretiosisque lapidibus, ad invidiam usque, resplenduere. Primum ephippium solis adamantibus erat distinctum: Secundum eranis: pyropis tertium: quartum variis pretiosis lapidibus: quintum fere inæstimabile solis adamantibus erat refertum. Præcipue vero peristroma, quod ob multitudinem adamantum dignosci non poterat. In fronte insuper equi quoddam quasi monile fuit, quod viginti millibus Scutatorum, Polonicalium vero florenorum octuaginta millibus fuit æstimatum. Hi omnes equi, quod inauditum ab ullo seculo, soleis aureis calceati fuere, ad fragilitatem omnes dispositæ: quarum duæ etiam per partes in vulgi manus venere. Equos autē hosce Persæ pariter & Armeni ducebant, eodem cum Camelorum ductoribus habitu superbi. Post hos Principis Legati stabuli Præfectus, clavam argenteam manu premens, viginti ejusdem Principis Legati cubi-

culatios, frameis aureis & aliis pretiosissimis armis spectabiles, duxit: inter quos Gembicki, & Lipski, nobilissimi adolescentes, eminuere: quos sedecim aulici Hispaniarum Regis Legati, nec non & Cardinalium Officiales, & variorum, Christianorum Principum, Legatorum familiares, sequebantur.

Modico iterum post hos intervallo, viginti principaliores aulici Principis Legati, inæstimabilis pretii vestibus decori, equitabant: quos Jacobus Zelinski, ejusdem Principis aulæ Præfectus, clavam argenteam manu gestans, præcessit; cujus latera nobiles duo claudebant. Inde Princeps D'Enrichemont, Criquii Galliarum Regis Legati cognatus, magno Gallicorum nobilium numero comitatus, sequebatur; cujus vestigia Cubicularii Summi Pontificis, pariter equites, premebant.

Et jam ad præcipuos Principis Legati comites ordo devenerat, quos Romani Equites bini & bini medios introducebant: ex hisce primus, post Cubicularios Summi Pontificis, Komorowski Cracovienſis Canonicus erat, quem tres germani fratres Narussewicz, magni Thesaurarii Lithuaniæ filii, sequebantur. Post hos autem, Wezick, Johannis Wezick Gnesnensis Archiepiscopi, Primatis

matis & Primi Principis Poloniæ Regni, ex fratre nepos, cum Christophoro Lanzcoronski, & Stanislao Minozki, S. R. Majestatis, Cubicularijs, equitabat; quorum vestigia Carolus Corniat. Principis Legati nepos, veste lapidibus & pellibus pretiosissimis superba, premebat. Inde Lipski Plocensis Canonicus, cum Roncallio Secretario Regio, Summæ doctrinæ & authoritatis Viro sequebatur. Post quos Dobieslaus Cieklinski Secretarius itidem Regius introducebatur: qui equo generosissimo Arabico vectus, stupenda quadam agilitate, catenam auream in frustula minuta dicerpsit; quæ ad equi peristroma pendens, anhelanti tandem & curiosæ plebi in spolium cessit. Hic veste insuper ad talos usque dimissa, & lapidibus multis pretiosis superba, intuentium oculos mira voluptate perfudit. Post hunc, Zebrzidowski natu minor, in splendidissimo habitu Gallico, Potocki Palatinides Braslaviensis, Palatinides itidem Smolenscensis, & duo Firlei Palatinides Sendomirienses sequebantur: Quorum vestigiis, Comes Theodorus Tarnowski, & Alexander Lubomirski Palatinides Russiæ, compositis in admirabilem magnificentiam vestibus ornati, insistebant. Novissime Nicolaus Ossolinski, Ossolinij Principis Patruelis, in longa

& viridi holoserica veste, Zebellinis pellibus pretiosis subducta, & exterius lapidibus pretiosis ornata, equitabat: cujus verticem, Palatinides Calisiensis Grudzinski, & Petrus Danielowicz Præfectus Parcteinensis, ornamentis omnibus fere inæstimabilibus splendidi, & generosissimis equis Turcicis vecti, claudebant.

Immediate Legatũ ipsum, Gembicki Gnesnensis Suffraganeus, hujus Legationis Secretarius, præcedebat: Qui latus ejus sinistrum prius stipaverat, sed, ad portã del populo, Reverendissimo Domino Faustopoli, Amasiensi Archiepiscopo, loco cesserat. Ita Princeps Ossolinski, Vladislai IV. Poloniæ & Sueciæ Regis Legatus, inter hunc & Cajetanum Patriarcham Alexandrinũ (qui dexteram ejus occupavit) medius, claudentibus latus ejus utrũq; triginta stipatoribus, unius coloris vestibus, & globis pennisq; argenteis, Polonorum more, ornatis, Urbem Romanam ingrediebatur. Vestis illi inferior pretiosissima Phrygia erat, densissimo plumata auro, quam viginti (ut ita dicam) fimbriæ, Polonice vulgo Petlice, adamantinæ, & globi viginti ex meris adamantibus decorabant. Framea ex auro purissimo erat, eranis & margaritis pluribus variegata: quæ sola quinq; millibus Scutatorum, hoc est Polonicalium florenorũ viginti millibus, æstimabatur.

batur. Vestis superior longissima pariter Phrygia; in qua viginti adamātiæ fimbriæ, seu Petlice Polonice, & globi ex singulis adamantibus totidem. Equo Turcico generosissimo, soleis aureis calceato, vehebatur; cui ad caput pluma nigra solis adamantibus lucens. Cristæ auriculares vero, ut & ephippium, stapedes, & peristroma totum, gemmis variis, plurimis, & pretiosissimis distinguebantur. Hunc ornatum Princeps Legatus, propria corporis authoritate in immensum auxit. Et cum Romani equum, paramenta, & ornatum corporis Ossolinii Principis mirarentur, majorem tamen identidem, ex vultu ejus, voluptatem capiebant. Ibi frons læta, ridentes oculi, & facies integra ad temperatā hilaritatem composita. Deniq; cui deesse nihil eorū videbant, quę à scrupulosis Politicis, ad Legatum optimum & absolutissimum, requirebantur. Post Legatum Principem, Prælati, Equites, & nobiles plurimi, aut honoris gratia, aut benevolentiam aliquam Polonorum experti, sequebantur. Novissime elegantissima Principis Legati rheda, Attalica viridi inducta, plurimo variegata auro, visebatur. Hanc sex equi generosissimi Turcici trahebant; quibus aurigæ Attalicis togis viridibus, infra plantas pedum pendulis, insidebant.

Hac inaudita ab ullo seculo pompa & magnificen-

ficentia, Princeps Legatus, Porta Flaminia Romam ingressus, ad Palatium suæ commorationi designatum, deducebatur: factis aliquot etiam, à deducentibus Romanis, per nobiliores Urbis regiones, de industria, gyris, quo curiosæ plebis oculi, insolita novitate & splendore, diutius pascerentur. Tantus autem erat ubique concursus, ut aliquando etiam, præ multitudine hominum, vix progredi Legatus potuerit. Ipsum Palatium (quod erat sub monte *della Trinita*) virgultis viridibus, & picturis artificiosissimis, Poloniæ Regis Vladislai IV. victorias, resque gestas repræsentantibus, erat decoratum. Quod cum Princeps Legatus ingrederetur, omnia in circuitu castri S. Angeli tormenta, in congratulationis & lætitiæ signum, detonuere. Triumphum non Legationem diceres. Quamvis nec male dictum judicem, si utrumq; diceremus. Quippe cum eodem tempore Poloniæ Rex Vladislaus, Schismaticos Moscos, à Smolensci mœniis, in unam stationem abactos, & obsessores obsidens, ad supplicem deditionem paulatim, fortitudine sua sollicitaret, quid aliud videri poterat, quam, per splendidissimam hanc Legationem, in Septentrione cum vinceret, Romæ triumphare! sic est profecto. Nec aliter omnes postea, comperta victoria, acceperunt, quam uni Vladislao IV.

Supe-

Superos induſiſſe, in tanto terrarum divortio, & vincere ſimul & triumphare.

Cæterum, ut ad Principem Legatum revertamur, hic apud Summum Pontificem Eminentiſſimo Cardinalium collegio ſeptum, magna præſentia ſui, nec magnifice minus quam Romam ingreſſus fuerat, hac Oratione commiſſum ſibi à Sereniſſimo Rege ſuo munus Legationis abſolvit. *Obedientiã Summo Pontifici, Vladislai Regis nomine præſtat 6. Dec.*

Venit iterum Romam Vladislaus, Pater Beatiſſime, & qui nuper Barbaricis ornatus laureis, ad tuos pedes venerabundus jacuit, is hodierna die triplici cinctus diademate, ante hanc Apoſtolicam Sedem tuam, per me Oratorem ſuum, ſupplex procumbit. Vladislaus, inquam, Poloniæ, & Sveciæ Rex, ac Magnus Moſchorum Dux, qui antequam regnaret, Regum ac Regnorum Tyrannos debellavit; qui Romam triumphator ſine triumpho ingreſſus, pia vota, & Pontificiorum pedum oſcula triumphalibus prætulit; qui, cum videri noſcique maxime nollet, Urbis, & Orbis oculos in ſe convertit; qui nova Tyberim felicitate beavit, cum citra Rhenum fluere ſolitum, invicta dextera, ultra Tyram, ac Boriſthenem traxit; qui denique deſertori populo, Græcum Conſtantinianæ donationis diploma è ſuperba Gaza eripuit, tanquam pro Romano Pontifice pugnaſſet, cui Romam, hoſtium etiam ſpoliis, aſſeruit. De hoc tali, ac tanto Principe, tibi Pa-

ter Beatissime, non in cunis, sed in ipso gloriæ, ac rerum gestarum fastigio, non fama, sed aspectu, ac familiaritate noto, quid in hoc amplissimo Orbis Theatro afferam, haud reperio. Jam enim olim sapientissimo tuo judicio omnes ejus penetrasti ac percensuisti virtutes, easque, uti probè cognitas, quæ liberæ gentis Sceptra moderentur dignas judicasti, cum non ita pridem Vladislaum unum esse, qui Polonis imperare queat, solenni commendatione asseruisti. Huc ergo potius mea deflectat Oratio, ut quos, qualesque populos tibi, sanctæque Sedi tuæ, supplices Rex noster secum offerat, declarem: quod dum exequor, Pater Beatissime, Paterno affectu favebis Filij, Pontificatus tui natu minimi, glorioſis conatibus. Solenne enim Patrum est, eorum gestis potissimum recreari, quos recentiori, sive lucis, sive gloriæ, partu Orbi ediderint. Quidcumque ergo gentium Septentrio tegit, quam late à Carpathiis Montibus ad Caspium mare, à glaciali Oceano ad Pontum Euximum patet Europa, totum id, genu flectente Vladislao, ante thronum tuum prosternitur, Pater Beatissime. Omnes enim illæ gentes, aut liberis suffragiis eum sibi Regem dixerunt, aut hæreditario jure, licet refragæ, ad ejus spectant Majestatem, aut denique armis subactæ Dominum recognoscunt. Sed primum merito locum obtinet Polonia, quæ uti Principibus suis libere paret, ita Religionem & Sacra, nullavi, nullo metu adacta colit.

Illa,

Illa, illa Sarmatia, Romanorum armis impervia, Romanæ Religioni mancipata: illa, tot olim superstitionum altrix, nunc unius Dei serva: illa libertatis custos acerrima, nullius jugum experta, Romanis Pontificibus, eorumque Sedi Apostolicæ obsequentissimâ. Polonia, inquam, quæ sola Monstra non parit. Nulla inde hæresis, nullum Schisma, & si qui vicinarum gentium peste afflati, acerrimo legum supplicio, & perpetuæ infamiæ nota, à reliquæ nobilitatis corpore rescinduntur. Si quis legem, Vladislao Jagellone Rege latam, totius nobilitatis, patrio more, consensu firmatam, legerit: fatebitur, nullius concilij anathema hæresim acrius perstrinxisse. Et quamvis iniquitati temporum, amorique consanguineo aliquid indulsisse videamur: non tamen legem abrogari, unquam passi sumus, nec patiemur: testaturi posteritati, nos legum, Patriæque salutem, unius Religionis integritate firmare. Hoc ipso lugubri nuper Reipubl. nostræ statu, cum Sigismundum Regem, vivam pietatis Religionisque imaginem, Cœlo receptam, terris ereptam planximus, vidisses, Pater Beatissime, illis ipsis centuriatis Comitiis, Senatum, Populumque Polonum, magis pro Religione adversus concives suos, dira hæresi corruptos, certantem, quam de communi Patriæ salute, aut de futuri Principis electione sollicitum. Æquavit fervor Procerum curam Antistitum; eorumque,

& tui Apostolici Nuncij solennes excivit gratiarum actiones. Innatum scilicet genti Polonæ avitæ Religionis studium. Hinc illa erga Sacrorum Præsides observantia, quæ eis prima in Senatu subsellia detulit, & præcipuas Reipubl: partes curare jussit. Tacebo prodigam, ut ita dicam, in Templorum ædificia, ac ornamenta, liberalitatem: Omittam cultum Numinis, & Sacrorum ferventissimum: hæc enim omnia ita se habere Orbis consensus asserit. Animorum certe ejus gentis Magnitudinem, vel inde colligere licet, quod à tot seculis adversus feros, & immanes nominis Christiani hostes excubent; nec stationem deserant. Ottomanorum signa, quæ tot Acies, tot Urbes validas expugnarunt, tot montium claustra penetrarunt, fluminumque impetus superarunt, tot Christianorum copias fuderunt; nuda Polonorum pectora stiterunt, & ne patentes, ac pervios ingrediantur campos, hucusq; prohibuerunt. Scythicam pernicitatem, ne universam quaquaversus pervagetur Europam, unica Reipubl: nostræ moratur Provincia. Moschos solo nomine Christianos, re & moribus quibusvis Barbaris execrabiliores, toties vicimus, fudimus, & demum nobilissimam ejus Regionis partem in Provinciam redegimus. Hæc omnia summa animi magnitudine, ac prorsus Romana, steterunt. Parentavimus siquidem antiquæ Urbi, Majorum nostrorum ferocia læsæ, cum in ejus mores, & insti-

instituta transivimus. Hinc libertatis studium; hinc æqui juris, ac legum amor; hinc masculæ frugalitatis exempla, nil in moribus, nil in habitu corporis molle, vel effœminatum, nil acu pictum. Juventus prætextam, non in Cytharædorum Gymnasiis, sed intra castra deponit. Equitibus rura paterna colere haud pudendum, ne Urbanis enervati delitiis, bello fiant ineptiores. Humiles domos plerumque habitant: sed excelsos animos fovent; non propugnaculorum, non Pontis sublicij, sed legum & innocentiæ præsidio tuti. Neq; vero hanc magnanimitatem, ferociam quispiam dixerit. Cicurarunt Sarmaticam, si quæ fuit, feritatem, Religio, & Musæ Latinæ. Has ubi è septentrione devolutæ gentes latio moverunt (credo equidem) castra secutas, eique vitæ assuetas, Heliconi suo prope ultimum valedixisse. Gentem profecto nostram adeo sibi manciparunt, ut sine earum præsidio, & ornamento, militarem gloriam minus glorioſam æstimet. Et merito: earum enim beneficio libera Nobilium capita de se ipsis decernunt magno nobilitatis ornamento. Neq; à Scholarum cathedris interpretes petimus, latino freti eloquio, quod una cum moribus & institutis, in partem gloriæ nostræ lubentes assumpsimus. Talis itaque ac tanta Polonia, ad tuos pedes prima procumbit, Pater Beatissime: illud collum, nullius unquam jugum ferre solitum, illas manus liberas, illum animum

excelsum, & ad imperandum natum, Regis sui exemplo, Majorum instituto, tibi submittit. Tuis auspiciis se Vladislaum Regem dixisse, ac proinde eum tibi debere profitetur. Tu enim geniales ejus Divos, Primum, ac Fælicianum, Roma discessuro, in sacris cineribus tribuisti, non sine Pontificio omine, eum primum Regum nostrorum fore, qui sine æmulo: Fœliciſſimum, qui conjunctissimis tam populosæ gentis animis, & suffragiis, Rex diceretur. Tuis ergo auspiciis, Pontificum Maxime, habet Vladislaum Polonia, Vladislaus Poloniam, Tu utrumque. Habebis, Deo favente, Vladislai invicta dextera tandem aliquando tibi, sanctæq; Sedi tuæ manſuefactos Scandicos rebelles leones. Habebis & desertores communis Pastoris, ad Tuum ovile propediem reduces. Exivit etenim, Pater Sancte, Filius hic tuus, non ætate, & meritis, aut Majestate, sed capessitæ Regiæ dignitatis tempore, minimus, ad venationem, ut te satiet, famemque tuam impleat, avidam gloriæ Summi Dei: inde longævi auspicaturus primordia Imperij, unde Cœli, & Ecclesiæ ruinas sperat reparandas. Erige hanc tuam dexteram, Pontifex Optime Maxime, qua, nescio quo turbine motum, ac pæne ruentem Orbem retines, summo hujus seculi bono dudum destinatus, & sancta benedictione prosequere tam chari pignoris pios conatus. Excitabuntur hoc præclaro exemplo reliqui Christianorum Principes,

pes, & postpositis pernicioſis eorum nomini & gloriæ odijs, illuc arma convertent, quo nefarij Imperiorum prædonis libido, jam tandem vindicanda, vocat. Vladislaus certe Rex, uti nunc ſe, Regnaque, & arma ſua ſanctitati Tuæ tradit, obedientiam præſtat, nec ſe ab hujus ſanctæ Sedis auctoritate, & obſervantia, unquam diſceſſurum profitetur: Ita Te Duce, Te auſpice, paratus ſemper erit Chriſtianorum Aquilas, notis ſibi itineribus, non ſequi, ſed præire.

Ferunt à plurimis annis Legatorum neminem, ab Eminentiſſimo Cardinalium Cætu, ob ſingularem eloquentiam Principis, tanto cum guſtu fuiſſe auditum. Quinimo & ipſum Summum Pontificem dixiſſe fama eſt, credere ſe Ciceronem pro roſtris melius, & majori populi Romani cum voluptate, non peroraſſe. Ut ut ſit, hoc certiſſimum eſt, & ſummopere à Romano Pontifice fuiſſe dilectum, & Filii Unici titulo decoratum. Itaq; diebus aliquot maximo in honore habitus, eadem pompa & magnificentia, Româ in Poloniam tandem regreſſus eſt. Hoc ei Famæ Genio tribuente, ut Romani ipſi faterentur, nec fuiſſe unquam, nec fore fortaſſis, parem gloria, ordine, & novitate rerum omnium, Legati alicujus ingreſſum. Adeoque & ſibi perſuadebant, non unius capitis, theſauri, & inventionis rem fuiſſe, ſed ad rei ſummam Polo-

Legatus Roma diſcedit.

Legatio hæc in maximâ Poloniæ

Regis gẽtisque Polenæ laudem desiit.

Poloniam integram laboraſſe: cum tamen Princeps Legatus, privatis fere ſumptibus, hanc admirabilem ſtruxiſſe pompam dicatur. Quod facile ſibi perſuadebit, quiſquis ſplendidiſſima Polonorum Comitia viderit. In quibus, quotquot Senatores fere, tot pompa & magnificentia Reges Orbis obſtupeſcit. Deſiit ergo Legatio hæc, ſicut in æſtimationem Polonicæ gentis majorem, ita in laudem Vladislai Regis maximam: ut qui toties, quoties invicem, inauditam hanc à ſeculo ſolennitatem, Romani referent, toties, recrudeſcente memoria, in eorum animis triumphabit.

GE-

Numerorum Arithmeticorum, in hac tabula obſidionis Syracuſanæ, liberaliter obſervatorum ac deductorum Melodyſticorum cauſarum, explicatio brevis.

Numerorum Arithmeticorum, in hac tabula obsidionis Smolenscensis, liberationis, obsessorum ac deditorum Moscoviticorum castrorum, explicatio brevis.

Num.1. Echinata repagula, post quæ 7000. Moscorum fusa. Vide pag.65. & seq.

Num.2. Via qua Casimirus Princeps milites & necessaria in Urbem misit. Vid. pag 67.

Num 3. Mattissonÿ Statio in Pokrovienſi monte, à Vladislao Rege occupata. Vid. pag.69. & seq.

Hac via, de qua supra Num.2. & prope mœnia Urbis Num.4. usq; ad fortalitium Sigismundi, Rex procedit, aciem instruit, & fortiter pugnat: de quibus vide pag 74. & seq.

Num.5. Prozarovÿ, Caroli Huberti, & Dammy Stationes & munimenta, quæ eo modo deserunt, ut pag.77. describitur.

Num.6. Caroli Jacobi, & Leslei Stationes & munimenta, quæ eo modo deserunt, ut pag.78. describitur.

Hac eadem via, de qua sup: Num.4. & Num.2. Rex trans Boristhenem regressus, Alaudarum, & Skorownium, montes occupat. Num.7. Vid. pag.82. & seq:

Num.8. castra Regis generalia, de quibus pag.90.

Num.9. Pons Polonicus, Artischevÿ munitio, & Cosacorum Zaporovienſium Statio. Vide eandem pag.90.

Num.10. Locus & fortalitium ubi Mosci Commeatum Polonorum intercipere nitebantur: de quibus vide pag.98. & seq.

Hac via, Num.11. deditis castris, positisq; ad Regios pedes vexillis, Mosci in Moscoviam se recipiebant. De hisce vide pag.114. & seq.

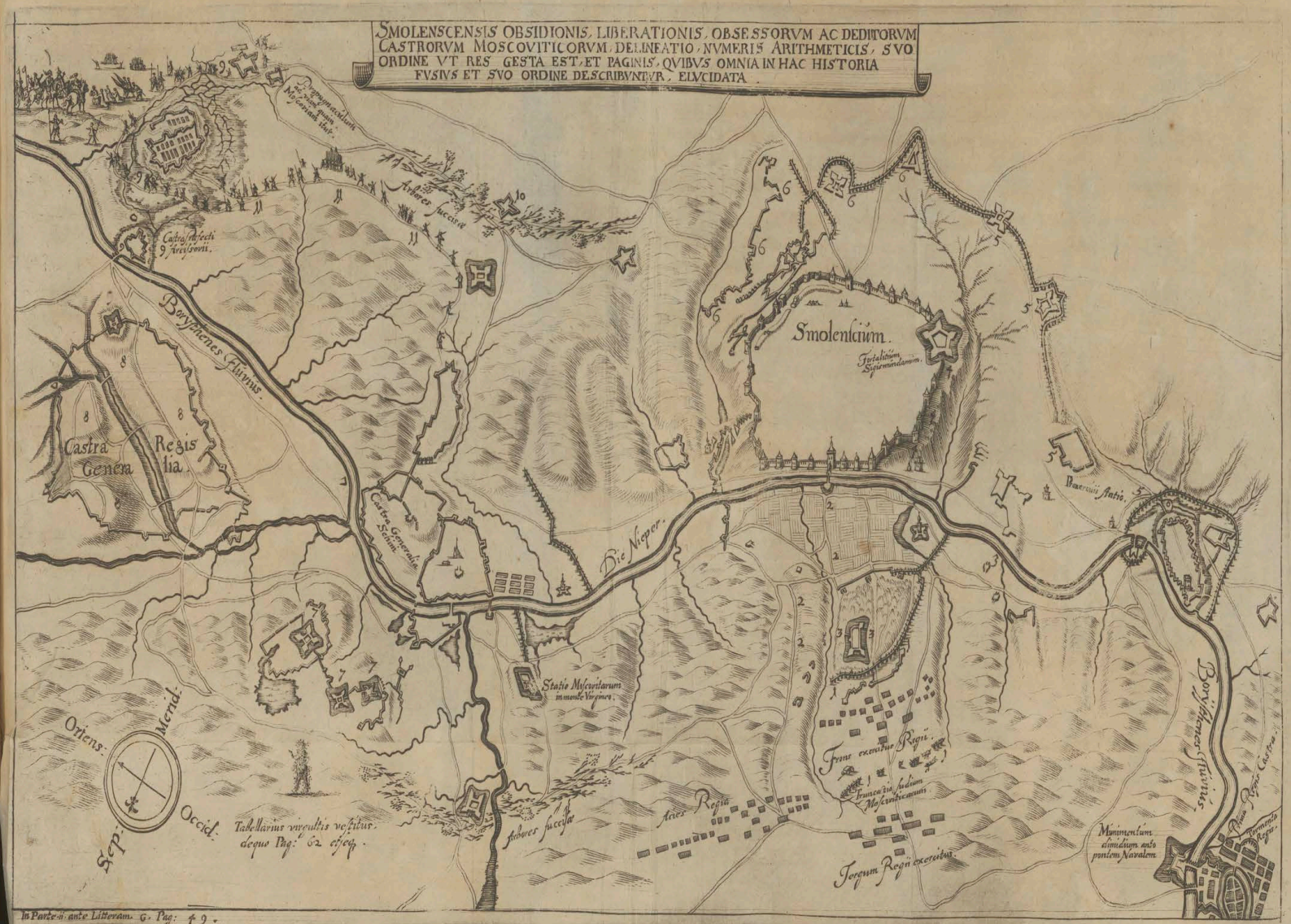

In Parte ii. ante Litteram. G. Pag: 49.

GESTORUM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI IV.
POLONIÆ & SVECIÆ REGIS,
PARTIS SECVNDÆ
LIBER SECUNDUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Moscos Smolenscum obsidentes, expeditio novissima ac felicissima.

SUMMARIUM.

Michael Fedrowickz illegitimus Moscoviæ Dux, incentore Michaele Borisowicz Sehino, oblatam à Polonis pacem spernens, quatuordecim annorum inducias rumpit, & Sehinum, cum numerosissimo exercitu, versus Poloniam mittit. Sehinus aliqua Oppida minora expugnans, Smolenscum, cui præfuerat cum à Sigismundo III. expugnaretur, obsidione cingit, & va-

rijs exoticis artibus expugnare nititur. Vladislaus Rex, ſtatim poſt coronationem ſuam, tumultuarie collecto exercitu, ad eam obſidione levandam, è Polonia movet. Caſtra ad Boriſthenem ponit; quem transgreſſus, feliciter cum Moſcis pugnat. Interim Caſimirus Princeps legionem integram & commeatum in Urbem immittit. Vladislaº Rex in caſtra priora revertitur, & mox, Boriſthenem iterum transgreſſus, Pokrovianum montem, dejectis hoſtibus, armata manu occupat. Moſci Pokrovianum montem fruſtra recuperare nituntur. Rex Proſorovij locum tenentis Generalis ſtationem aggreditur, atrox & anceps prælium, pari damno, majore tamen Polonorum gloria. Prozavovius ſtationem ſuam noctu deſerit, & in Sehini ſtationem concedit. Inde Leslæi ſtationem Vladislaus Rex aggredi parat: ſed Leslæus quoque, Regis reſolutione perculſus, ſuam deſerens, in Sehini ſtationem fugit. Woiewocius Præfectus Smolenſcenſis interficitur: ejus laus. Rex Alaudarum & Skorownium montes occupat munitque: quos dum Moſci recuperare nituntur, acerrime dimicatur, magno cum Polonorum damno & majori periculo: tandẽ tamẽ Moſci retropulſi. Irruptio in Moſcovitica caſtra à Weihero fruſtra tentatur. Legatio Tartarorum ad Vladislaum Regem: qui hoſtilia caſtra obſidione cingit, & æmulationes in exercitu ſuo prudentiſſime deſtruit. Magnum Regis periculum, quod

quod animadvertens, insigni clade Moscos afficit. Mosci commeatum Polonorum intercipere nituntur, sed cum damno rejiciuntur. Rex Moscovitica castra omni ex parte claudit, & Kazanovium in Moscoviã penitiorem mittit; qui spolijs gravis ad Regem revertitur. Poloni triumphant, ob victoriam de Turcis obtentam. Rex Tartarorum Legatis audientiam præbet, & muneribus donatos dimittit. Tractatur de deditione castrorum, conditiones à Polonis præscriptæ, & castrorum deditio. Sehinus cum toto exercitu suo, ter curvato dorso, Vladislaum Regem veneratur. Rex bene meritis præmia distribuit, in penitiorem Moscoviam movet, Drohobusium & Wiesmam expugnat, Bialam obsidet, & varijs copijs Moscoviam vastat. Moscovitæ pacem petunt, quam Rex, extortis hosti aliquot Provincijs, ipsis indulget, & magna cum gloria in Poloniam revertitur.

UT fortuna Vladislao Regi Sceptrum, coronam, gladiumque dedit; ita statim quoque ut iis ad Reipublicæ conservationem uteretur voluit: ut & beneficiũ non frustra concessisse videretur, & simul non esse mollem delicatamque rem regnare demonstraret. Redibant ergo quæ Gustavus Adolphus per Russelium suum insinuaverat, & Moscovitica, & Tartarica, & Turcica, & Suecica, per circuitum arma: quibus quomodo suffecerit omnibus

mnibus, & erectus sub quolibet pondere generose steterit, percurrendo singula videamus.

Quid Moscum ad rumpendas induciasmoverit.

Et primum quidem bellum Moscoviticum erat, quod ante annos aliquot vario marte gestum, quatuordecim annorum induciæ discreverant; ita tamen, ut penes Poloniam Smolensia & Czernihovia Provinciæ, tunc subactæ, manerent: penes Vladislaum Principem, nunc Poloniæ Sueciæque Regem, & electio rata, & jus integrum, & incorruptus Magni Moscoviæ Ducis titulus perseveraret. Male hoc habebat Michaëlem Fedrowicz à factiosorum globo, & levibus ad immutanda consilia Moscis, insigni præjudicio Vladislai, in Magnum Moscoviæ Ducem sublevatum. Videbat quippe penes se potentiam quotidie, stipulatis induciis, se magis magisque quidem exerentem, penes alium autē legitimum jus, titulum & partem Imperii perseverare; adeo ut scenicus magis Dux, & anima destitutum cadaver, quam Cæsar Moscoviæ videretur. Insuper tot victoriis, tanta fortitudine, tanta virtute & fortuna celebrem Vladislaum, obliquo animo, livido oculo, & paventi corde intuebatur: & æmulum, immo Dominū suum, ut jure tot annis fuerat, reipsa aliquando futurum timebat. Itaque, ab ipso potentiæ suæ crepusculo, bellum iterum & arma præparabat: & hoc quotidie

tidie magis, cum induciarum beneficio, pacatæ Provinciæ, omnes nuper exhauſtæ, & Polonicis armis vaſtatæ, ad ſe redirent, & Michaelis iram & intentionem non vanam facerent. Ardentem prę-terea bella virum, ambitioſus jugiter Sehinus inflammabat, & æſtuantem per ſe animum ad furias promovebat. Quare & hujus ſuggeſtione, non quod in Moſcovia tantum, ſed quod alibi quoque roboris erat, colligebatur, adeo ut delectibus Germania, Gallia, Anglia, Belgium, Suecia, Dania, commoveretur, & omnes illæ famoſæ fortitudinis nationes, ut robur par Polonico robori opponeretur, convocarentur. Et jam horum, præter Moſcovitas, triginta millia in armis erant: non ſpiculis, non telis, aut inanibus Orientalium terriculamentis, ſed nitrato pulvere, glandibus ignitis, majoribus minoribusque tubis, et, quod maximum erat, animâ militię, Occidentalium diſciplina inſtructi. Addebat reliquo armorum apparatui, horrendum illud, ad neces generis humani, compendium, machinarum inauditæ magnitudinis numerus. Sic ut diceres Europam univerſam his terroribus, non Sarmatiam unam peti.

Et Polona Reſpublica quidem à bello aliena erat, tum propter incommoda quæ eo tempore eam premebant, tum quia induciæ cum *Poloni ulteriores induciias aut*

pacem offerunt, Moſci autem reſpuunt.

cum Suecis initæ paulatim ad finem currebant: Denique etiam quia de bello Turcico rumor increbreſcebat. Itaque in tempore Legatis in Moſcoviam miſſis, aut inducias prorogare, aut etiam de pace perpetua agere, ſe non alienam oſtendit. Moſci autem externis viribus, numeroſo exercitu, vario bellico apparatu, ſpe & fiducia ſui, feroces, facilitatem Polonicam ut metum accipientes, æqua omnia temerarie & præſumptuoſe reſpuebant; ad nihil jam amplius quam belli occaſionem intenti.

Ante finem induciarũ arma Poloniæ inferunt.

Cum ergo Sigiſmundus III. glorioſæ memoriæ, Sarmatiæ Rex, è terrenis ad cœleſtia Regna migraſſet, ad inſerenda nefaria arma ſe compoſuerunt. Quippe tunc neceſſario capite viduata Polonia erat: et, ſecundum morem libertatemq; Regni, Comitia prius indicenda, exſpectanda, ad ſeptimanas ſex ad minimum duratura, in longum tempus diſtractura Provincias apparebat, & ante menſes aliquot effluxuros, quam Rex novus eligeretur & coronaretur. Quarum rerum non ignari Moſcovitæ, rupta lege gentium, non exſpectatis induciarum terminis, ſecurius acies promovebant, ſperantes interea temporis vellicare Sarmatiam dum variis occuparetur. Erat Exercitus Imperator Sehinus, qui præter Moſcovitarum ſeptuaginta, Occidentalium triginta millia, Aſtrachanen-

chanensium, Casanensium, Czeremissorum, inhabitantium Cingulum terræ, adorantium Auream Anum, populorum quædam millia secum trahebat; ut non tantum armis, sed incognitarum quoque gentium nomine & terrore pugnaret. Et jam, victis viarum difficultatibus, infesta Sarmatiæ arma Barbarus inferebat: & quid ni audacter cum nemo resisteret? quid ni feliciter cum nemo propugnaret? Cesserunt ergo quasi impetu uno vicina omnia, & arces passim & oppida obvia, non secus ac incendio quodam belli correpta, humiliata, depopulata, passim jugum accipiebant. Cessuram hoc impetu suo Poloniam Barbarus porro præsumebat, cum in limitibus oppida minora cessissent. Adeoque non postremum munimentum Regni, Smolenscum ipsum (cujus Præfectus fuerat cum à Sigismundo III. expugnaretur, captus etiam libereque, præstito prius juramento se nunquam in Poloniam arma resumpturum, dimissus) perjurus tumidusq; gradiebatur: nec secus quam minatus fuerat obsidione cinxit.

Sebinus Smolenscum obsidet. Anno 1632. 14. Nov.

Est autem Smolenscum (ut supra fusius parte 1. lib. 1. cap. 2. vidimus) antiqua Russiæ Urbs: quæ à Basilio, Johannis Basilidis Patre, frustra obsidione tentata, per Michaelem Glinscium Sarmatam expugnata, centum prope annos à Moscovitis possessa,

Quod illud Smolenscum.

possessa, à Sigismundo III. duorum annorum obsidione fatigata, ac demum armata manu recuperata, jam iterum à Sehino exercitu Moscovitico circumvallata, in idem prope Sarmatis & Moscovitis evaserat, quod Cicilia olim Carthaginensibus & Romanis, quod nostra ætate Babilonia Turcis & Persis.

Sehini artificiosa obsidio

Cæterum Sehinus non copijs tantum suis, sed exterorum etiam ingenijs ferox, Italico Belgicoq; more, munimenta moliebatur: prorsus ut ante Smolenscum in Oriente, Bredanæ cuiusdam obsidionis lineamenta formarentur. Propugnacula ibi, aggeres, suggestus, valla, cuniculi, stationes, in legiones singulas, cohortes singulas, distinctus exercitus. Et, quod mirere, una Sehini statio vallo fossaque egregie munita, septuaginta Moscovitarum millia continebat, Moscoviticorum Tartarorum statio altera duodecim millia, & cæt:

Premit Vrbem & muros tormentis humiliat

Et jam Smolenscum mensibus aliquot obsidione clausum, numerosis exercitibus circumsessum, cuniculis propemodum evertebatur. Tormentis quippe maxima murorum parte nudatum, vinci forte potuisset, nisi fortissimus ille vir, Woiewocius Præfectus Urbis, miles, ut apparuit, infractus, Romana quadam virtute, consilia hostium & conatus elusisset. Ille hiatum, turribus ipsis

ipsis quoque convulsis, immanem, obstruxit alibi, alibi reparavit. Novum autem de integro vallum, terra cespitibusque firmum, fossa munitum, post murorum cicatrices objecit: & irruptionibus variis ita Barbaros fatigavit, ut munimenta alia, propugnacula alia, & accessus alios, ad retondendos impetus, in cervicibus Urbis, necessitate compulsi, molirentur. Ad extremum vero, aut fame, aut ferro, cessurus videbatur, nisi in auxilium tandem Vladislaus aliunde moviſſet.

Hunc Sereniſſimum Regem, quo minus Barbarorum præsumptionem castigaret statim, coronationis suæ necessitas hucusque retardaverat. Simulac vero coronatus fuit, non tanquam assecutus intentum, ad segnem aut inertem quietem se composuit: non somno aut caris turbæ voluptatibus, quicquid in illo erat indolis vivæ, demersit: sed tanquam præteritarum expeditionum, victoriarum, triumphorum, justo præmio ad majora animatus, ab ipsis coronationis suæ festivitatibus, statim ad bella animum transtulit. Verumenimvero non una difficultas erat quæ Regem premeret, immo quæ retardare multa conantem potuisset, nisi in Vladislaum incidissent. Aberat nervus belli ærarii publici subsidium. Miles collectus nullus erat, nec sine pecunia colligi poterat. Quartani

Vladisl. Rex colligit exercitum.

(hoc est, ordinarij milites, qui à quarta Capitaneatuum proventus parte sustentantur) ob non soluta stipendia integra murmuraturi videbantur. Et alia plura, quæ, Monetæ Divæ gratia non affulgente, in quolibet Regno sueta sunt oriri. Hæc tamē omnia, licet difficillima alias, sola Vladislai persona, solus respectus ejus rupit. Quippe cum ille (non parcens interim quoque thesauro suo, à Parentibus Sereniſſimis sibi relicto) assuetum servire sibi militem, non semel victorem secum, & quosdam diversarum gentium spoliis divites convocaret; & illi vicissim munificentiam, felicitatem, & fortitudinem Regis sui considerarent, tanquam ab illo omnia sibi promittentes, variis ex locis conveniebant. Præsertim cum promissa ejus nunquam inania experti fuissent, & procul Tyrannide aut Barbara quadam sævitia, ob modestiam & Imperii moderationem, nunquam in pravum sese & injusta bella flectentem, affectu omnes & amore prosequerentur: sic ut recte Seneca mihi dixisse videatur. *Placido tranquilloq; Regi fida sunt auxilia, quibus ad communem salutem utatur: glorioſusq; miles (publicæ enim securitati dare operam videtur) omnem laborem libens patitur, ut Parentis custos.*

Lib. 1. de clem.

Rex in Lithuaniā mo-

Cæterum ut & copias, quæ omnibus angulis Regni in bellum properabant, ad celeritatem magis

gis accenderet, & vicinior hosti illum vel solius nominis sui terrore concuteret, in Lithuaniam aulico solo comitatu profectus est. Non fefellit Regem consilii singularis effectus: utrumque enim contigit. Siquidem propinquiore Rege, tanquam fulmine cominus oculos perstringente, perculsi, multū de pristino vigore Mosci remittentes, cuniculos quosdam, velut alibi & à tergo operam ad resistendum Regi collocaturi, imperfectos relinquebant: & cum alibi unum tentassent, & pulvis, qua illatus fuerat via, ad suos rediens, quadringentos adustione necasset, tanquam non capiundæ Urbis omen acceperunt, cum & labor proprius suos destrueret. Milites vero, qui omni Polonia colligebantur, alacritate Regis sui animosiores, celerius conveniebant; adeo ut ingenti terrarum spatio, brevi tempore, millia convenirent. Quæ ubi Regi se conjunxerunt, non procul stationibus hostium, ad Borysthenem, in loco Huszyca dicto, castra locavit: quo, ad facilius transmittendum militem, duobus pontibus subiugato, munitionibus varijs sua castra firmavit. Tum vero & Christophorus Radzivillius, Dux Birsæ & Dubinki, Palatinus Vilnensis, & supremus Lithuanici exercitus Generalis, qui ad Krasnam, aliquot, ante Regis adventum, mensibus consederat, & non una clade Moscos af-

vet, & ad Borysthenem castra posuit. Anno 1633. 1. Sept.

fecerat, cum ſeptem millibus ad Vladislaum properavit, & Regis copias numeroſiores reddidit.

Regis fiducia in parvis copiis.

Veruntamen ſi tumultuarium illum exercitum, & numerum copiarum conſideremus, mirabimur certe ingentem Regis animum, qui hac tam parva manu, tantam hoſtium multitudinem, munitionibus tormentisq; firmam, non dico vincere, ſed aggredi quoque præſumpſerit. Et profecto temeritatem dicerem, niſi & Regis prudentiam, virtutem, felicitatem, & non unam, minoribus copiis, è numeriſiſſimo hoſte, victoriam cogitarem. Commune hoc illi cum Imperatoribus maximis, qui rationibus & conſilio ducti, cum numeroſioribus copiis poſſent, paucis pugnare maluerunt. Sic Alexander Magnus, cum, præter Macedonas ſuos, cunctæ Græciæ & univerſo Illyrico innumerabilem delectum poſſet indicere, nunquam majores quadraginta millibus copias duxit; inhabile regenti ratus, quicquid excederet, & turbam potius fore quam exercitum. Sic Pirrhus Epirotarum Rex, è Græcia inſubſidium Tarentinorū navigans, exiguum militem, ſed multam artem, virtutem, induſtriam, contra Romanos in Italicum littus expoſuit. Sic Annibal, toto terrarum Orbe Romanis quærens hoſtem, non niſi ſedecim millia ab Antiocho Magno, quibus alia via

Magni Imperatores ſemper paucis copiis dimicaverunt.

per

per Alpes, quam prius venerat, in Italiam, tot gentibus terrisque dominantem, rursus descenderet, petiit. Sic Julius Cæsar adversus Pompejum, totius Orientis auxilio dimicantem, paucis, & ad Dyrachium extenuatis quidem legionibus præliabatur. Sic Constantinus Magnus, adversus Maxentium Tyrannum, centum octoginta octo millibus armatorum ferocientem, non nisi quarta exercitus sui parte pugnavit. Sic nuper Georgius Castriotus, vulgo Schanderbechus, adversus immensas trecentorum aliquando millium Turcarum copias, non nisi decem selectorum millibus dimicare, & vincere quoq; cōsueverat.

Rationes quare.

Demaratus autem Lacedæmonius, apud Senecam, Xerxi tot myriadibus Græciæ bellum inferre meditanti, rationibus hisce dissuadet. *Verum est, quod dicitur, majorem belli apparatum esse, quam qui recipi ab his regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed hæc res contra nos est. Ob hoc ipsum te Græcia vincet, quia non capit. Uti te toto non potes. Præterea, quæ una rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, & inclinatis opem ferre non poteris, nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quam victum esse te sentias.* Quis eventus? Post paucula iterum Senecam audiamus. *Acciderunt quæ Demaratus prædixerat. Divina atq; humana*

Lib. 6. de ben:

mana impellentem, & mutantem quicquid obstiterat, trecenti stare jusserunt: stratusque per totam Græciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque & Demarati rationes, & tot Heroum exempla Vladislaus secutus, non viginti armatorum millibus, centum septuaginta Moscorum & exterorum millia aggredi non dubitavit. Et eo successu, qualem nec Alexander unquam, nec Schander-Bechus, aut quisquam prænominatorum Heroum habuit. Quippe illi vicere quidem, sed hostem reliquere: hic vicit ut hostilem exercitum nullum relinqueret. Cæterum ordinem rei videamus.

Rex Vladislaus miro Stratagemate statum Vrbis cognoscit.

Postquam Vladislaus Rex, tantilla suorum manu fretus, in primis, ad Borysthenem, castris, vicini hostis munimenta, locorum situm, liberationis modum, & hisce similia, accurato oculo perlustrasset, antequam aliquid aggrederetur, statum Urbis, & præsidiariorum in ea, cognoscere constituebat. Sed maxima difficultas erat, cum omnes ad Smolensicum aditus hostilibus copiis insiderentur. Qua autem sylvæ & angusti calles spem faciebant, Moschi suorum millibus equitabant. Interim Vladislaus Rex è re præsenti consilium capiens, inaudito hucusque Stratagemate, spem & fiduciam hostium in suam commoditatem

tem vertit. Militem ſtrenuum & audacem virgultis viridibus ita circumquaque veſtiri fecit, ut, hominis perſona prorſus tecta, arborem mere & virgulta mentiretur. Huic litteras ad præſidii Ephorum & Præfectos Urbis credidit, ad quas reſponſum ſi referret, mercedem non exiguam pollicebatur. Miles, Monetæ Divæ gratiis allectus, per nota nemora callesque periculo ſe commiſit. Et ubi adventantes aut in propinquo Moſcos animadvertit, fixo veſtigio hærens, prorſus arborem & virgulta referebat. Adeo etiam ut Moſci ab utroq; latere tranſeuntes deciperentur. Quibus jam procul agentibus, ubi ſe ſibi & audaciæ ſuæ redditum vidit, caute rurſus progrediebatur. Et tandem ea ratione, inadvertentibus Moſcovitis, non ſemel in Urbem, & ab Urbe regreſſus, ſtatum ejuſdem, & neceſſariarum rerum in ea penuriam, Vladislao Regi aperuit.

Deliberatio qua ratione Vrbi ſuccurrendū

Ubi ergo Rex Smolenſcianos, annona, milite, pulvere tormentario, & pecunia indigere didicit, qua via potiſſimum de his omnibus provideri poſſent, cum ſuis in conſilium ivit. Erat autem ſciſſio inter Duces: alii enim cenſebant, ad Prozarovii ſtationem & munimenta fortunam tentandam, & data occaſione, de neceſſariis Urbi providendum. Et hanc ſententiam plures tenebant,

bant, tum ob varias rationes, tum etiam quia Prozarovii ſtatio, caſtris Regiis vicinior erat. Alii autem Boriſthenem tranſeundum, & ex ea parte præſidiariis ſubveniendum. Erat enim ibi via, ad pontem Urbanum ducens, quo Boriſthenes ſubjungatur: Hanc Moſci munire contempſerant, quod ea parte periculum minus ſuſpicarentur. Et in hac ſententia pauciores erant, ſed inter hos ipſe Rex.

Itaque hujus ſententia prævalente, ſignum ad arma & expeditionem tympanis & tuba datum. Antequam vero caſtris legiones educerentur, proſpectum hoc ſingulari providentia Regis, ut militem de ſarcinis ſuis ſollicitum, hac cura liberaret; ne de alia quapiam re, quam pugna, victoria, & ſpoliis hoſtium cogitaret. Itaque eadem prima illa ad Boriſthenem caſtra, pluribus munimentis claudens, in iis impedimenta omnia, currus, & quicquid vel anxium, vel tardum reddere exercitum poterat, reliquit, & quatuor cautiſſimorum millium præſidio munivit. Et prudentiſſime hoc providus Vladislaus. Quippe non ſemel animadverſum eſt, ſarcinas cladibus occaſionem dediſſe, & expeditiſſimos milites ad victoriam momentum attuliſſe; cum ſarcinati ſollicitudine ſua diviſi, latus ad cladem, pro-

Providentia Regis.

propter impedimenta nudarent, & expediti, quasi levi cursu, ad victoriam & victorum spolia properarent. Nota sunt illa Virgilii.

Et me quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, nec adverso glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitiq; onerique timentem.

Recte ergo militem, ad conceptam animo suo victoriam, expeditum Rex, ante ullam pugnam, reddidit. Tunc autem, Borysthenem transgressus, versus Matthissonii stationem, ad prima munimenta hostium, solis armis & spe victoriæ gravem duxit. Duo autem alia necessaria cautissimo Regi visa sunt, antequam aggrederetur. Alterum, ne duobus illis Pontibus, quibus, subjugato Borysthene, sua Mosci cis & citra Borysthenem castra univerant, & quodammodo colligarant, copiæ, à dextro latere, hostibus subsidio venirent. Alterum, ne à siniſtris, ex ipsa hostium statione pariter, in districtos pugna occupatosque Polonos, subito & de repente incurrerent. Utriq; provida cautela Regis occursum est. Et à dextris quidem, ad hostium pontes observandos, Martinum Kazanovium Palatinum Podolienſem, & Polonici exercitus Generalem, Adami Kazanovii, Sendomirienſis Castellani, & Archicamerarii Regni fra-

trem patruelem, triginta & amplius, annis, per omnes gradus Martios, probatũ militem Ducemq; deſtivnait. A ſiniſtris, in editiori tumulo, ſuggeſtũ tumultuatio opere excitavit, & in illo tormentis aliquot collocatis, eruptiones & inſultus hoſtium è ſtatione ſua prohibuit. Sic ab utroq; latere tutior Vladislaus, ad unum ſolummodo à fronte hoſtem propius admovit exercitum. Tum vero nova & alia difficultas imminentem Barbaris Regem remorabatur. Quippe ſeptem Moſcovitarum millia, ad reſiſtendum illi, ſtationibus ſuis egreſſa, oportunis locis, qua adiri maxime poterant, repagula echinata objecerant: quæ humiliare prius oportebat, quã ipſi adiri aut vinci poſſent. Itaq; Rex hoc quicquid erat operis Radzivillio Duci commendavit. Hic aſſumptis aliquot Coſacorum, & deſultoriorum equitum, Tragonum vulgo, turmis, quadringentis inſuper Sclopetariis, quos Heidones Poloni vocant, palis ſecuribusque oneratis, ad exequendam voluntatem Regis properavit. Sed major erat, quam ſperabatur, difficultas: cum his munimentum deſtruere, illis defendere & impedire nitentibus, ingens pugna oriretur. Tandem tamen, ſummo licet periculo & labore defuncti, Poloni ſuperiores, quicquid erat obſtaculi humiliaverunt. Tum vero Vladislaus Rex cum univerſis copiis,

Septem Moſcovitarũ millia cedit.

copiis, se septem millibus hostium intulit. Moscovitæ autem acerrime resistebant: præsertim cum duobus illis pontibus in subsidium venire copias à longe conspicerent. Sed has cum Kazanovius magna vi retro trans Borysthenem egisset, & illi ulterius Regi resistendo non essent, in stationes præcipiti fuga se receperunt.

Interim autem, cum Vladislaus Rex cum septem illis hostium millibus dimicaret, & Kazanovius, ad Moscovitarum pontes cum iisdem fortiter præliaretur, Casimirus Princeps (sic enim inter Duces convenerat) in omnem occasionem intentus, neglecta illa (de qua superius egimus) ab hostibus via, suam legionem peditum, annona, pecunia, nitrato pulvere, aliisque necessariis rebus abunde provisam, per Urbanum pontem, Smolenscum misit: cui præsidiarii obviam progressi, integram illæsamque, nihil sentientibus Moscovitis, in Urbem introduxerunt. Adeoque Stratagemate tali, si non Urbs omnino obsidione levata, saltem penuriæ præsentique necessitati, in longum prospectum fuit. *A Casimiro Principe Vrbi subvenitur. 7. Sept.*

Noctem istam Vladislaus Rex, non in domo, non in tentorio, non in lecto mollique pluma, sed rheda sua transegit: & lassa imperio prælioque brachia, fatigata non uno labore membra, non ali- *Fortitudo Regis.*

bi quam in proprio curru ad quietem composuit. Procul à delicatis illis diffluentium luxu moribus: quos Anneus in illo notat, de quo dicit. *Aspice illum, cui somnus laxæ domus silentio quæritur: cujus aures ne quis agitet sonus, omnis servorum turba conticuit, & suspensum, accedentium propius, vestigium ponitur. Huc nempe versatur atque illuc, somnum inter ægritudines levem captans: quæ non audit, audisse se queritur.* Procul, inquam, ab hujusmodi moribus, circumstrepentibus copiis suis & hostium, in medio tumultus, solo carpenti sui ventre clausus, somno se Vladislaus quietique dedit.

Epist. 56.

Insequenti vero die, Rex, cũ omnia hesterni prę-
In priora castra revertitur. 8. Sept.
lii pericula, difficultates, & labores, maturo judicio ponderasset, quoniam multum cruoris per victoriam quoque fusum erat, aliquot dierum quietem necessariam judicavit: tum ut miles spiritum nonnihil reciperet: tum etiam, qua ratione, sine multa sanguinis profusione, Urbem penitus liberare posset, viam meditaretur. Commune hoc illi, cum religiosissimis Imperatoribus quibusq;: qui salutem suorum, singulari studio, cladibus etiam hostium præposuere. Sic (ut procul à sanguine ipsius non abeam) Carolus V. invictissimus Imperator, cum in Africa clade non una afficere Mahometanos potuisset, maluit abstinere tamen, quo

salutí

ſaluti ſuorum conſuleret; cujus unius vitam mille ſibi Mauris chariorem dixit. Quippe, ut Seneca, *Nullū ornamentum Principis faſtigio dignius pulchriusq́ eſt, quam illa Corona, OB CIVES SERVATOS. Non hoſtilia arma detracta victis, non currus Barbarorum ſanguine cruenti, non parta bello ſpolia. Hæc Divina potentia eſt, gregatim ac publice ſervare: multos autem occidere & indiſcretos, incendij ac ruinæ potentia eſt.* Itaque Vladislaus Rex, ut ad propoſitum revertamur, cum ob has rationes neceſſariam, ut dixi, quietem judicaret, exercitum ſuum univerſum, per pontes, trans Boryſthenem in caſtra priora reduxit. Hoſtes autem fugere Regem arbitrabantur. Tam caute enim Caſimirus Princeps in Urbem ſubſidium miſerat, ut multo tempore neſcius hoſtis, cum recedere Regem videret, re infecta, & quaſi deſperabundum, longius abire putaret. *Lib. 2. de clem:*

Interim Vladislaus, diebus aliquot quiete tranſactis, cum modum alium non inveniret, aggredi ſtationes hoſtium armata manu decrevit: ut quicquid inſtruxerat diuturni ſceleris longa molitio, felici tandem congreſſione conſumeret. Quamobrem univerſas copias, eodem quo prius itinere, per pontes, trans Boryſthenem, ad Mattiſ- *Pokrovienſem mōtem, armata manu occupat. 21. Sept.*

sonii stationem duxit. Erat autem statio hujus in Pokrovienſi monte: qui ſicut aſſenſu erat difficilis, ita induſtra hoſtium naturam juvante, & munimentis, (quæ Mattiſſonius idem, immixtus ſuo milite Barbaris, defendenda ſuſceperat) inexpugnabilis pleriſque videbatur. Adeoq; & natura loci, ſitus, difficultas, munimenta, & univerſum Martis & artis opus abſterrere quemvis Imperatorem potuiſſet. Sed ut erat generoſi excelſiq; animi Vladislaus Rex, ita difficilia & excelſa humiliare, & ſub jugum mittere proponebat. Itaque circumſpecte, quo ſaluti ſuorum conſuleret, per vias tutiores in ſuperiora nitebatur: tandemque feliciter, non uno Stratagemate uſus, nemine ex ſuis deſiderato, in verticem ſaluus evaſit. Jam autem & Barbari in armis erant, & Boryſthenem, frequentibus copiis tranſeuntes, Mathiſſonio ſubveniebant. Ingens periculum erat, cum Chiliarchæ Abrahamovicio, ad latus Radzivillii Ducis, equus cui inſidebat occideretur. Et jam in ipſo montis vertice, ad majorem ſuorum ſecuritatem, reductum moliebantur. Tum vero Vladislaus Rex, immiſſis tribus ſolummodo haſtatorum (quos Huſſaros Poloni vocant) turmis, adeo laborantes terruit, ut equitatu Moſcovitico fugiente, peditatus, unius quadrantis horę ſpatio,

ad

ad internetionem deleretur: Mattiſſoniani vero in ſtationes ipſorum proximas agerentur. Interim potiti præſenti victoria Sarmatæ, appropinquationibus ſuis, exequias ipſis Mottiſſonij caſtris ſtruebant. Quare pavidi deteriora metuentes Moſci, ſtationes ultro deſeruerũt, & Mattiſſonius, beneficio noctis, relictis tormentis, annona, alijsque proviſionibus, cum ſuis evaſit. Qua autem ratione, quo, & quomodo ſeſe receperit, Mattiſſonius, confecto bello, poſtea Gedani interrogatus, noluit dicere. Hoc certiſſimum eſt, niſi tenebræ fugam occuluiſſent, non unum è Moſcis futurum fuiſſe, qui evaſiſſet.

Cæterum jam victor Rex ab uno latere Smolenſcum omnino liberaverat; adeo ut commeatus libere inveheretur, & è contra ex Urbe pro libitu eveheretur, quicquid neceſſarium videbatur. Quin imo & ipſe Rex in Urbem aliquando conceſſit: tum quo & confidentiam ſuis, & præſidiariis animum adderet: tum etiam quo hoſtes irritarentur, cum Urbem nunc obſidione liberatam, & præſentia Regia ſpirantem jam altius, cum dolore, cruciatu, deſperatione, metu, & confuſis affectibus intuerentur: pro qua tot labores, tot pericula, tot difficultates, incaſſum ſubiverant, & diutinos ſeptem annorum apparatus, *In Vrbem ſe confert.*

ratus, ſeptem annorum molimina, & ineffabiles ſumptus, in inane & vacuum abiiſſe conſpicerent: et, quod maximum omnium eſt, ſpem ipſam felicioris alicujus ſucceſſus, quod dicitur, in cinerem recidiſſe.

Moſci Pokrovienſem montem fruſtra recuperare nituntur.

Præfecerat autem Vladislaus Rex, in Pokroveniſi monte, munimentis aliquibus Botlerum & Wolſenium Scotos, cum legionibus ſuis, Chiliarchas: ut & loca illa defenderent, & è ſuperioribus jugis, in ſubjectas hoſtium ſtationes, tormentorum fragore detonarent. Fremuere Moſcovitici Generales, cum è monte, quem paulo ante inſederant, tormentis eminus peterentur; adeoque jam exitio eſſe, quod præſidio fuerat, & tutelam in metum abiiſſe. Quid ergo? Tribunis imperant recuperare montem, quem ipſi defendere paulo ante nequiverant. Tum vero Barbari, quo ignominiæ maculas fortitudine & virtute detergerent, tanto impetu, legionibus variis, in Polonos è ſtationibus ſuis aſcendebant, ut uno velut momento, per notas ſibi valles, nullo adverſariorum ſuorum ſentiente, in verticem montis evaſerint. Et jam in Sarmatas, repentino malo perculſos, fortiter irruebant: adeoq;, poſt acerrimam quatuor horarum pugnam, eo deventum eſt, ut pedes pedibus conjungentes, ſclopetis, bipennibus, haſtis, gladiis, & qui-

quibusvis ad manum armis, pectora invicem, tempora, frontemque pulsarent. Hoc, ardens vindictam, Mattissonius à longinquo videns, ejusdem ipsius montis amissi dedecore stimulante, cum suis quoque militibus alia parte, in subsidium adfuit. Quis tunc furor, quis conatus, quæ partis utriusque pertinatia fuerit, non facile dictu est. Ex eo tamen vel maxime elucescit, quod æquantes ad noctem usque clades, ambigua victoria dimicaretur. Ad extremum una, non virtus, non dextera, non fortitudo Polonos, sed fortuna, familiari in bello casu, perculit; dum referta tria nitrato pulvere vasa, nescio quo infortunio, ignem concipiunt, et, uno velut momento, circumstantes omnes adurunt, disiiciunt, & in aëra secum rapiunt. O quantus tunc tumultus, quæ turbatio, quis horror; cum Sarmatæ & à fronte, & à lateribus armis, & in ipsis stationibus suis infortunio miserando & miserabili, ad metum, motum, desperationem, & fugam sollicitarentur! In vestigiis tamē suis, quod mirere, constantissime perseveraverunt; & fortunæ, & hostium furori, qui infortunio ipsorum creverat, pares fuerunt. Sed & Vladislaus Rex, qui erat ad minima quoque suorum vigilans & curiosus, statim post pulveris injuriam, Vice-Tribunum propriæ legionis suæ Meydelium, cum

prætoriana legione ſua, in ſubſidium Botlero Wolſenioque miſit. Hic adventu ſuo Polonis animum auxit, & terrorem omnem à ſuis in Moſcos tranſtulit. Itaque & languidius hi dimicabant, & apparebat jam magis pudore quam virtute pugnare. Ut ergo tenebræ texere frontem, ſpe ſubinde irritati, in totum male multati, retro tandem ad ſuos abiere.

Rex periculoſe Prozarovij ſtationem oppugnat. 28. Sept.

Vladislaus Rex qui abſolutam volebat & ſine ulla exceptione victoriam, non ſatis ad gloriam ſuam duxit, quod Smolenſcum obſidione levaſſet, niſi etiam inhærentes adhuc Urbis ſuæ cervicibus hoſtes longius ſubmoveret: & jam non clades, ſed cladibus fœdifragium perſequeretur, & mature rebelles, maturis quoque flagellis caſtigaret. Adeoque triplici inſtructa acie, eadem via, qua Caſimirus Princeps Urbi ſubvenerat, per Urbanum pontem, penes Smolenſci muros, uſque fortalitiũ Sigiſmundi (quod à Sigiſmundo III. glorioſæ memoriæ, juxta profundam vallem ſtructum) exercitum movit; Prozorovii Locum-tenentis Generalis, & Tribuni Dammij ſtationes, externo partim, partim Moſcovitico milite, armis tormentisque præſumentes, invaſurus. Itaque ipſo Wenceslai feſto, hora tertia crepuſculo matutino, Comiti Jacobo Weihero, Tribuno Abrahamovicio,

& Za-

& Zaporovienſibus Coſacis, primum in hoſtiles munitiones aſſultum facere imperavit. Quod ea ipſi ferocia præſtitere, ut ingens illud & late diffuſum Moſcovitici exercitus corpus, velut ictu uno, ad ſenſum perductum, totum commoveretur, & extra ſtationes ſuas, contractis viribus ſuis, in aciem & apertum exiret. Inde, jam præparatis ad arma partibus, ſigno dato acies concurrere. Primus, ut pro animoſitate ſua longius hoſtibus ſeſe ſuis ingeſſerat, Comes Weiherus damnum tulit: cum ſclopetarii Barbarorum, longioribus, ad Germanorum morem, tubis, in occupatos certoque hoſte diſtrictos, à lateribus ſatis feliciter exploſiſſent. Ille tamen, ut eſt probatiſſimus miles, & militaris ſcientię peritiſſimus, prudenter cladem texit, periculo provide ſeſe exemit, & hoſti vulnera ſua repoſuit. Proximus ipſi periculo Sapieha fuit: qui cum haſtatis ſuis, & à lateribus, & à fronte, & à tergo, Moſcovitarum agminibus omnino clauſus atque circumdatus, ab omni parte vellicabatur. Hoſtilis tamen induſtria, ferocia, furor, intra Herois iſtius virtutem, generoſitatem, & fortunam fuit. Salvus quippe cum ſuis evaſit; tam longe quidem, inter extrema pericula, à turbatione propria alienus, ut neque militaris ordo, quem pertinaciſſime adhuc obſervabat, cum ſe reciperet, turbaretur.

Signum tamen unum, in hostium manibus, militare, velut, ut dicimus, plumam liquit. Cosacorum eadem fortitudo & fortuna fuit: post crudelissimam enim concertationem, multitudine hostium pressi, pedem retro dedere. Et jam omni ex parte Polonus laborabat. Et profecto periculum non leve fuisset, nisi Vladislaus Rex prudentia, fortitudine, & fortuna sua, omnem rei bene gestæ gloriam hostibus subduxisset. Ille enim partim monendo, partim exhortando, partim suo exemplo præeundo, pronos jam ad fugam Sarmatas, ad constantiam animavit. Et hoc maxime necessario tempore, cum hostilis omnis, alia etiam parte, equitatus, ad consummandam victoriam properaret. Sed hic, à Kazanovio, cum paucis cohortibus, à Rege obviam misso, quod mirere, non distentus tantum, sed inusitata quadam fortitudine & felicitate retroactus est. Quod ut stuporem Sarmatis, ita horrorem Barbaris inferebat; adeo ut languidius jam arma moventes, animum hostibus suis, tanquam pæniteret successus, restituerent. Ad meridiem tandem, cum ab hora tertia matutina fuisset pugnatum, pari gloria parique clade, quasi signo dato, partes in castra se recepere. Moscus autem similior victo, cum initio pugnæ vicisse videretur,

Hoc

Hoc autem & ipse existimavit, cum haustum, ab equitatu, à pauculis Polonorum turmis retro-acto, metum, post paululum vili desperatione patefecit. Siquidem Vladislaus Rex, ambigua istius diei fortuna irritatus (ut est generosissimi animi nunquam successibus dubiis acquiescentis genius) arma iterum, aciem iterum, impetum iterum meditabatur. Nec secus quam cogitaverat, ipso S. Michaelis festo, pugnaturus in campum prodiit. Tum vero quid animi hostibus esset apparuit, cum & Prozarovius Locum-tenens Generalis, & Carolus Hubertus, & Dammius, aliique Tribuni militares, relictis stationibus suis, ad Sehinum Generalissimum suum, trepida sese fuga reciperent. Magnum me hercule hoc pro Polonis erat, cum simul fortalitia octo munitissima, victualibus & annona summe provisa, duobus grandibus machinis æneis, armis insuper aliis, & bellica suppellectile copiosa apprime instructa, ipsorum arbitrio relinquerentur. Præsertim cum duobus jam lateribus Smolenscum, submotis longius hostibus, sui juris redderetur: & quæ sine dispendio humani sanguinis expugnari non potuissent, ultro, magna indulgentia Superum, in manus traderentur. Tentoria tamen sua Barbari, sive quod labores suos & commoda hostibus

Dũ Vladislaus iterũ oppugnationem parat, Prozarovius stationem deserit. 29. Sept.

ſtibus inviderent, ſive ut immunditiem ſuam abſconderent, incenderunt. Et ſanctiſſimæ Trinitatis templum, victualibus & annona grave, quatenus defendere ipſi non poterant, & tamen hoſtibus ſuis eriperetur, ſuppoſito rumpi pulvere & ardere fecerunt. Ut fugæ quoq; præcipitium & velocitatem colligas, non tantum ſibi temporis indulſerunt, aut etiam crediderunt, ut languidos, infirmos, immo etiam mortuos, cujus tamen rei Schiſmatici ſuperſtitioſiſſimi ſunt, ſine ullo ſolatio inhumatos relinquerent.

Caroli Huberti & Leslei ſtationẽ aggreſſurus, eos jã fugiſſe comperit. 4. Octob.

Cæterum Vladislaus Rex, non hac ignominia hoſtis, & ſua felicitate contentus (ut Heroicæ indolis genius eſt non acquieſcere, ſed ſperare proſpera ulteriora ſemper) quicquid circa Smolenſcum adhuc erat hoſtile, armis deſtruendum duxit. Reſtabant autem, præter Sehinum, exercitatiſſimi exterarũ gentium, ſub Carolo Jacobo & Lesleo, milites, non fortalitiis tantum & munimentis firmi, ſed in ipſis, ad mænia Smolenſci, foſſis infeſti. Quapropter & hos majori animo, pluribus artibus, & Stratagematibus variis, aggredi ſtatuit. Adeoque & exercitum ſuum, oratione commoda animatum, ipſo S. Franciſci feſto, in aciem cornuaque diſpoſuit: ut vel oculos hoſtium promptitudine ſua ad prælium irritaret,

vel

vel ad pavorem animos, copiis expeditis instructisque, sollicitaret. Alterum accidit. Quemadmodum enim membrum unum corporis, si patiatur, totum afficit, & ad viciniora contagio serpens, tandem compositum ipsum sollicitat, dissolvit, destruit: ita timore correpti Barbari pusilanimitatem suam copiis auxiliatricibus exteris, quadam quasi contagione corruperant; sic ut nunc, ad præsentiam imminentis bellicosissimi Regis, geminato ad fugam metu sollicitarentur. Itaque & hi, convasatis omnibus, & ingentibus magno labore machinis ad Sehinum retro-actis, summo cum silentio, ut lateret propositum & ignominia Sarmatas, ad Sehinum retrocesserunt. Nec ante Rex, propius aciem paulatim admovens, fugisse animadvertit, quam in Caroli Jacobi, inde in Leslei stationibus ignes, tentoriis depopulandis destinati, in altius aridam materiam corripientes, fugā prodidissent. Tunc Vladislaus celerius agmē ad munitiones egit, ut, si posset, hostes fuga adhuc, ut putabat, præpeditos, immissis levioris armaturæ turmis, turbaret, carperet, cęderet, captivaret. Sed fortalitia præsidio vacua ingressus, sparsa sine ordine arma: annonæ, commeatus, tormentorumq; nihil invenit. Cæterum ipsæ Belgico Italicoque more munitiones in stuporem rapuere Polonos, & ma-

& magis quod expugnatu difficiles, ipsi, ne unum quidem expectantes impetum, Occidentales, magna cum jactura nominis sui & famæ, deseruissent. Adeoque Rex, minime præsumptuosus, ipsos pro se Superos pugnavisse palam fatebatur: & cæcitatem hostibus extremam intulisse, ut ea, quæ sollicite, oppotune, & ingeniosissime, ante aliquot menses struxerant, jam, licet optimis provisi armis, nec alia quapiam difficultate quam adventu & nomine suo pressi, quomodo & qua ratione defenderent, non viderent. Sed ut scelerati, si absit aliunde pœna, saltem conscientia sua; ita fœdifragi, rebelles, & perjuri, ut apparet, cæcitate crassa, panicoque metu continuo flagellantur.

VVoievvocij Præfecti Smolenscensis mors. 6. Octob.

Verumenimvero Smolenscum jam, singulari benevolentia Dei, & Invictissimi Vladislai Regis industria, virtute, fortitudine, & ab Oriente, & ab Occidente, & à Septentrione Regium erat. A Meridie tantum, contractis in unum copiis, Sehini Generalissimi statione quodammodo Moscoviticum perseverabat. Et quo minus hanc ipsam statim Rex quoque aggrederetur, unius viri casus fecit: Erat hic Woiewocii Smolenscensis Gubernatoris, à cujº brachiis obsidionis tempore Urbs tota pendebat. Hic facta cum centenis aliquot, per pontem Urbanum Borysthenis, eruptione, è quodam muni-

munimento Barbaros ſtrictis tantum frameis pepulerat: nec finem eos perſequendi faciens, glande trajectus plumbea, in ſummo gloriæ ſuæ faſtigio, adhuc dum vincit, occubuit, exemploq; ſuo hemiſtichium illud, nemini fortunam tentandi nimium diſſuadentis Homeri veriſſimum demonſtravit;

Te generoſe tuus perdet furor. *Apud Seneca lib. 1. Controv.*

Potuiſſet fortiſſimus Heros, partæ jam gloriæ, laudis, & victoriarum ſatur, cum nullum Urbi reſtaret periculum, ſuſpectis eruptionibus ſuperſedere, & proſperè geſtæ rei præmia, quæ honorifica ipſi à liberaliſſimo Rege deſtinabantur, exſpectare. Sed voluit nimirum vir egregius, cordatus, & animoſus, hoc etiam glorioſo facinore toti patefacere Mundo, non pro neceſſitate tantum & præmio ſeſe, ſed gloria etiam Nationis & ſalute publica dimicare: cujus quantâ rationem haberet, à ſuo periculo & tandem morte metiendum voluit. Macte generoſiſſime vir, & hoc obtinuiſti, & præmium meritorum tuorum non exiguum. Per tot enim, quot Mundus ſtabit, ſecula triumphabis, & fama poſthuma, tua fortia geſta, in maximum ornamentum familiæ tuæ, jugiter celebrabit.

Rex cum ordinatis in Urbe rebus, alium ipſi

Rex Alaudarum & Skorovvniummõtes occupat munitque 16. Oct.

substituisset, jam in Sehinum ipsum, arma expediebat: quod quidem hic nequaquam, præsertim imminente asperrima hyeme, futurum speraverat. Putabat enim Vladislaum Regem, Smolensci liberatione, partaque tam illustri victoriarum gloria contentum, aut in Urbe ipsa aut alibi hyematurum: quo à tot laboribus vigiliisque spiritum nonnihil reciperet, & fatigatum non uno castrensi incommodo corpus, suavis dulcedine otii recrearet. Sed alia erat invictissimi adversus omnia infractiq; Regis mens, qui variis rebus, & ipso victoriarum suarum ordine, ad ipsum Sehinum trahebatur: non quieturus nisi & ipse, & omnes qui ad ipsum ignominiosa fuga sibi locum fecerant, in manus simul venirent, & devota exitio Sarmatiæ capita meritis affligerentur pœnis. Ad hoc cum universis copiis, per Urbanum pontem, Borysthenem iterum transgressus, versus Sehinum movit. Erant autem Sehini castra in duobus montibus posita; quorum alterum ipse, respectu Regiorum castrorum, trans Borysthenem, cum præcipuis Moscorum Ducibus, vastis tentoriis occupabat: alterum, qui & Virgineus dicebatur, ignobiliores Chiliarchæ, non procul à Regiis castris, cis Borysthenem, insidebant. Adeo autem sibi invicem opportuni erant, & navali pon-

ponte & munitionibus quodammodo colligati, ut unus sine altero expugnari non posset, & duo velut unam stationem munitissimā & inexpugnabilem facerent. Itaque Vladislaus Rex non statim Sehinum aggressus est, sed, ut & hostem falleret, & destinata facilius exequeretur, rumorem de industria spargi jussit, in penitiorem Moscoviam se exercitum ducere: & ipse interim, quasi continuæ pluviæ vota retardarent, aliis copiis, sub oculis hostium, ordinata acie perserverabat; aliis, Alaudarum Montem, ob continuas pluvias & aëris obscuritatem hostium conspectui ereptum, occupabat; quem munitionibus deinde firmavit. Altera vero die, cum Kazanovio, & Skorownium montem ascendit, quem ad propositum suum magis opportunum animadvertens, suggestum eo loci fieri jussit, unde in ipsa Barbarorum castra, ignita mittere iacula pro arbitrio posset. Inde fortalitium ingens, cum munimentis alijs, ad defensionem suggestus, excitavit, & utrumq; Montem quatuor legionum præsidio firmavit: ita tum, ut dixi, Vladislao Regi famulante natura, ut continuis octo dierum pluviis & obscuritate, hostiū oculis, quid Sarmatæ molirentur, subduceretur.

Serenitate Orbi reddita, cum & deceptos sese, & nova opera ad perfectum quidem, in perniciem suam *Mosci horribili impetu,*

sed frustraneo, recuperare Skorovvniũ montem nituntur.

suam surrexisse Moſci mirarentur, fremuere: & mox in ultionem exurgentes, una deſtruere hora præſumunt, quod octo dierum induſtria laborque ſtruxerat. Et addiderant præſumptioni vota, Stratagemata, dolos; ut & Sacramento, & fiducia, & religione, ad virtutem & victoriam acuerentur. Et profecto ſi Barbarorum, hoc in conatu, ſingula conſideraverimus, nihil Barbarum, nihil non aſtutum, & ad propoſitum ipſorum efficax inveniemus: nec dubium apparebit, quin exequi etiam ſtatutum potuerint, niſi aut Vladislao Rege cum Polonis fuiſſet dimicatum, aut Deus fœdifragis victoriam & ſucceſſum omnem proſperum è manibus eripuiſſet. Diſpoſuerant enim denſo ordine, in adverſa fluminis ripa, equitatum, & quatuor ſclopetariorum millia, hoc equitatu tecta, ad tutum non procul ab eo, ubi dimicandum erat, loco, ad inſidias ſubducebant. Inſuper quinquaginta quatuor tormenta legionaria, in ipſa ſtatione Sehini, eo loci diſpoſuerant, unde in Sarmatas, corpore toto, ubi dimicandũ erat, obnoxios, ſuis Sclopetarijs interim loco humiliore tutis, eiacularentur. Naves præterea frequentes, capacitate commodas, & aſſeribus ad propoſitũ altius ſtructas, quibus & multi, & ſecure, in alterã ripã arma impetũq; trãsferrent, pręparaverant. Ita quaſi momento tẽporis Boryſthe-

Boryſthene ſuperato, vino, ut appellant, aduſto, ſeu cremato, ſubebrii, quatuor illas, quas Vladislaus Rex in montibus præſidio liquerat, legiones aggrediuntur. Nunquam antea Sarmatæ ſic in hac expeditione perculſi. Ut enim præcogitati mali mollis ictus venit, & tela præviſa minus feriunt; ita repentinus hic impetus, & hactenus inexperta ferocia, quaſi geminato malo terruit. Itaq; parum abfuit, quin, Rege centenis aliquot paſſibus, tunc temporis, à montibus hiſce degente, munimentis, Montibus, & fortalitiis pellerentur, & poſt tot, incorrupta felicitate, victorias, aſcendens in altum Polonici nominis gloria deſtrueretur. Unus, ſicut alias ſæpe, celeritate ſua, Vladislaus reſtituit rem. Hic eminus enim animadverſo periculo, mox ſigno dato equitatum omnem, peditatu ſubſequi juſſo, in auxilium ſuorum, citatiſſimo curſu, properare juſſit. Sed hunc, ubi oportunum Schiſmatici habuere, ita quinquaginta quatuor tormentis legionaribus illis ſalutavere, ut multi nobilium Polonorum equis delapſi, terram ſanguine ſuo purpurarent. Cum adhuc magis approximarent, illa in inſidiis quatuor ſclopetariorum millia, candentium globorum grandine turbavere. Sic ut extenuatæ legiones equitum jam non pro ſolita animoſitate pugnarent, & ipſi auxilio

xilio indigerent qui in auxilium venerant. Tum vero Rex quatuor (unam Principis Casimiri, duas Botleri, & unam Wolsenii) legiones, in Montes, ad suos, ascendere imperavit. Quibus advenientibus nonnihil circumacta fortuna est, & Poloni, pulsos à monte Barbaros, ad Borysthenem usq; fugaverunt. Sed nihil actum illa virtute & felicitate. Quippe Barbari numerosioribus copiis succurrentes, non modo suorum stitere fugam, verum etiam, Sarmatis retro actis, longius à flumine submovebant; adeoque & in ipsos Montes revertabatur impetus. Jamque in summum Mosci evaserant, in præceps prono cursu Sarmatas deturbaturi, cum iterum subsidiariæ hastatorum turmæ, & Cosaci Zaporovienses, à Vladislao missi, recentibus animis viribusq; à suis in Barbaros, mira vicissitudine, metum clademque transferrent. Iterum ergo Moscovitæ à summo in imum & Borysthenem usq; rejecti. Diceres ex composito ludum esse, aut aspicientem omnia dubitare Fortunam cui tandem parti accederet. Rursus quippe Mosci, aliis aliisq; jugiter succurrentibus copiis, potentiores evasere; submotisq; longius Sarmatis, in Montes tertia vice & victoriam ascendebant. Inde Rex & Radzivillius Dux prætorianis militibus

(res

(res ad Triarios quippe devenerat) adfuere, & Barbaros magna vi in subjectam planitiem fluviumque præcipitaverunt. Et licet, anguium instar, novis subinde novisque viribus confirmati, in unum rursus coalescerent, conatumq; renovarent, tamen ad priorem felicitatem via modusque non patuit. Omnem quippe, præsentia sua, Vladislaº successum rupit, & ad noctem usq; pertinaces Barbaros, cædibus vulneribusq; comminuebat. Quo minus autem internecione deleret, illa quinquaginta quatuor tormenta legionaria, & subducta quatuor sclopetariorum millia impediebant.

Rex per VVeiherũ 4000. Sclopetariorũ hostiliũ frustra noctu obruere tentat.

Rex suorum ab hisce damnum fremens, & ereptum integræ conficiendæ rei modum frendens, omnem in sclopetarios illos furorem vertit, & ulcisci eadem nocte meditabatur. Et factum dubio procul fuisset, si per planitiem, qua facilis apparebat, accessus patuisset. Siquidem Comes Jacobus Weiherus, cui Rex hoc negotium dederat, & alias multum tribuebat, summo cum silentio, ipsis minime sentientibus, stationi ipsorum appropinquaverat. Et cum irrumpere jam cædemq; meditaretur, ecce humus minus solida, cænosa, fallax, & palustris, impedimento, & hostibus saluti fuit; adeo ut momento temporis

spes

ſpes omnis in periculum & difficultatem verteretur, Quia incauti milites alii ad umbilicum, ad genua alii, ad talos pleriq; cœno merſi, majorem aliquanto difficultatem ſentiebant eluctandi, quam evadendi. Et, in tanta propinquitate hoſtium, aliorum in ſtuporem membra, aliorum in conatum ſupra vires movebantur. Nihil certius eſt, quam plerisq; tunc Polonis, qui aderant, nihil magis ad vitam & ſalutem profuiſſe, quam quod hoſtis ignoraret. Nec ſic tamen omnes evaſerunt: quippe nonnulli laſſitudine, deſperatione, metu, in ſtuporem, & ipſo conatu ſuo in profundius merſi, ad ludibrium hoſtibus ſuis inhæſere.

Rex aciẽ inſtruit, ſed Moſci detrectãt certamen

Itaq; ſpe ſua falſus Vladislaus Rex, ſequenti die manè aciem inſtruit; ratus hoſtem, vario præcedentis diei ſucceſſu, toties ad audendum irritatum, rurſus fortunam tentaturum. Nec in vanum conjecerat. Jam enim & ipſi, ad aſſultum præparati, in arma convenerant: ſed reſolutione Regis & promptitudine ad prælium invitantis conſpecta, animum pariter & arma depoſuerunt. Rex, cum nihil eos movere videret, & audaciam hoſtium intra ſuam virtutem conſpexit, arma ponere aliquam copiarum partem imperavit, & ad ſecuritatem majorem Montium, propugnacula alia, munimenta alia, fortalitia alia, fieri mandavit; quo deſpe-

desperationem hostibus etiam aggrediendi injiceret. Ad hoc aciem quoque, continuis aliquot diebus ostentavit, quo fiduciam suis, Barbaris vero metum confirmaret.

Regii virtutes mirandæ & labor indefessus.

Non possum profecto hic satis Regium illum Vladislai animum admirari: qui non hostium numero conatuq;, non periculis & difficultate, non incommodis vigiliisq; fractus, insuper Regium suum credere novercanti fortunæ sanguinem non dubitavit: et, quod maximum est, indefesso labore castrensib⁹ muniis se immisceret, & illam, eo loci, hoc tempore, aëris inclementiam, ut saliva ore projecta antequam terram attingat congeletur, & lachrymæ oculis expressæ mox in ipsis genis, frigore nimio in glaciem varientur, non abhorreret. Sed, credo, magnanimus Heros, sicut antea periculosissimis & victoriosissimis expeditionibus digniſſimum se Regno ostenderat; ita nunc in castrensi pulvere non esse delicatam rem regnare demonstrare voluit. Tum etiam ut se ipsum in exemplū aliis daret, & in ipso videre liceret quantum Custodem publicæ salutis pro salute publica tolerare oporteat. Quippe cujus vigilia omnium domos, cujus labor omnium otiū, cujus industria delitias omnium, cujus occupatio deniq; vacationem omnium defendere & tueri debeat de-

ceatque. Itaq; comes tantarum virtutum Famâ (cujus magnam quoq; rationem eos habere oportet, qui, qualemcunq; meruerint, magnam habituri sunt) non Sarmatiæ concluſa terminis, perambulabat Orbem, & Regias Vladislai virtutes in Oriente & Occidente celebrabat.

Tartarorum Legati ad Regẽ veniũt, Rex autẽ militi quietem indulget.

Quare & nominis, & rerum gestarum magnitudine, truculentissimi mortalium Tartari movebantur. A quorum Chamo Legatio ampissima, sub hoc tempus, in castra venit: quæ feſto tormentorum boatu excepta, copiam alloquendi Regem præstolabatur. Interim Rex, cum nihil hostem, quotidianis aciebus irritatum, movere videret, & optime jam, adversus quemlibet insultum, munita in Montibus fortalitia sua videret, non procul à Montibus generalia sua castra posuit, & Borysthenem, infra stationem Sehini, ponte subjungavit, cujus extremitatem Elias Artisschevius, vir in militia approbatus, munitione firmavit. Cosaci vero, pontem illum transeuntes, in eodem Artischevii littore, in ipsa, Moscoviam versus, via, stationem suam, non procul à statione Sehini, firmius solito muniverunt. Adeoque Rex suis necessariam semel, tot laboribus vigiliisq; defunctis, quietem indulsit. Quippe *danda est remissio animis: meliores acrioresque resur-*

Sen: de Tranquil.

surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Vires recipient paulum resoluti & remissi. Nascitur ex assiduitate laborum, animorum hebetatio quædam & languor. Erat ergo miles ordinatione Regia porro otiosus. Solus Rex otium sibi non indulgebat: sed munimenta quotidie lustrans, alia super alia, ad securitatem suorum, hostiumque damna, ingeniosè excogitabat, fierique jubebat. Ita suggestus varios moliebatur, & in iis tormenta collocans, subinde grandium globorum vomitu stationes hostium infestabat. Et paulatim illa ædificans, alia destruens, à longe tanta dexteritate hostem eingebat, ut, quid intenderet, ille non adverteret, et, quod faciebat, facere non videretur. Sed & Sehinus minime otiosus, opera operibus opponebat: sed inutilia pleraque cum Regis propositum ignoraret. Diceres molitionibus ingeniosis, variis, sumptuosis, vastis, ad Dyrachium Cæsarem iterum Pompeiumque tumultuari. Subinde velitationes inter utraque castra, sæpius vices variante fortuna, nunc animum metumq; faciebant: majore tamen cum detrimento hostium, cum à Palatinide Danielovicio, magnæ dexteritatis adolescente (qui laudabilem

in hac expeditione operam Reipublicæ præstitit) plurimi quotidie captivi adducerentur. Insuper singulis fere momentis, certatim jam exteris omnibus cum victoria & fortuna Vladislaum respicientibus, transfugæ Polonisaccedebant; adeo ut castra hostium quotidie debilitarentur, & Polonorum accrescerent.

Rex magna prudentia æmulationẽ suorũ destruit.

Tam felicem vero successum parum aberat quin Magnatum quorundam inter se æmulatio corrupisset. Quod factum indubie fuisset, nisi adulta Regis prudentia, ut Phœbus nubes solet, æmulationis fumum discussisset. Hoc detestabile in ipsis castris malum tum maxime vires sumpsit, cum aforis hostis amplius non timeretur. Est enim hoc non nisi felicitatis vitium: quod exordium quidem infelix in ipsis belli tumultibus successibusque sumit, sed non, nisi posito timore hostium, sese exerit & prodit in apertum. Periculo enim foris imminente, in fœdus & auxilium commune constringimur: sed, metu posito, tanquam mutuo, quo ligabamur, vinculo soluti, in varias æmulasq; partes dissolvimur. Hinc deinde insolentiæ, detractiones, contumeliæ, insultationes, & parendi uni præ altero dura cervix; & certissimum tandem, nisi matura prudentia Monstrum hoc pessimum in tempore destruatur, veloxque exitium.

Adeoq;

Adeoq; & prudentissimus Seneca ex tali recalcitratione Romani Imperii miserum vaticinabatur exitum. *Hic casus*, inquit, *Romanæ pacis exitium erit; hic tanti fortunam populi in ruinas aget. Tam diu ab isto periculo aberit, quam diu sciet ferre frænos: quos si quando abruperit, vel aliquo casu discussos reponi sibi passus non erit, hæc unitas & hic maximi Imperij contextus, in partes multas dissiliet: idemque huic Urbi dominandi finis erit, qui parendi fuerit.* Verebatur idem Vladislaus de exercitu suo, præsertim vicino adhuc tam numeroso hoste, quod de Romanis Seneca vaticinabatur. Quare in principio statim, ut malum sensit, aggressus est, ut tanquam in scintilla adhuc una extingueret. Alios, primæ admissionis amicos, benevolè blandisque verbis ad concordiam hortabatur: quosdam durioris ingenii acriter reprehendebat: nonnullis ne loquebatur quidem, ratus, cum ignorare se, esse illos inter æmulos, simularet, ab hoc tempore saltem à vitio desituros, ne se quoque inter eos fuisse Rex suspicaretur. In totum vero summe cavebat, ne res, plena discriminis, in vulgus emanaret, partes faceret, & hostibus suis innotesceret. Ut enim summa prudentia altissimi viri scelera quædam non vindicare maluerunt, quam vindicando ostendere potuisse fieri; ita Vladislaus Rex,

tum mutilando Monſtrum, & deſtruendo, tum etiam non una ratione tegendo, maluit prudentiſſime totum non videri, quam aliquo ſeveriori indicio prodere, vel ſemel natum fuiſſe.

Inde prudentiſſimus Rex, non neſcius otii vitia negotio diſcuti, armiluſtria & exercitia militaria frequentiora inſtituit, & crebrius levioris armaturæ cohortibus, ad conſerendas manus, hoſtes provocavit. Quin immo & ex ſuggeſtibus, eo tempore quo ad Eccleſiam Schiſmatici ſe conferebant, vigeſies in eos exonerari tormenta jubens, notabile damnum intulit: & Moſci è machinis ſuis reſpondebant quidem, ſed absq; ullo Sarmatarum damno. Contigit hoc 23. Octob. Sequenti die Sehinus, Tibicine ad Vladislaum Regem miſſo, de commutatione captivorum tractari petiit: & placuit Vladislao Regi, qui horum multitudine gravabatur. Hæc autem tractatio, propter fallaciam Barbarorum, ad Decembrim usq; tenuit. Interim Radzivillius Dux, ad intentum Regis, templum Schiſmaticorum prope Sehini caſtra tentavit. Et primo quidem impetu victor evaſit, adeo ut Barbari in contignationem fugerent: ſed ſuperveni-

Poloni templum Schiſmaticorũ oppugnant, & Moſcoviticorũ Tartarorũ caſtra incendũt.

entibus Moſcorum turmis, templum deſerere iterum debuit, & in aperto pugnare: ad extremum, aliis aliisq; advenientibus copiis, retro ad Smolenſcum

lenſcum uſque recedere. Et quamvis res illa ſic caruiſſe ſucceſſu videretur, non uſquequaque tamen obfuit, cum, pugnante adhuc in Barbaros Radzivillio Duce, Palatinides Danielovicius Tartarorum Moſcoviticorum ſtationem incenderet, multisq;, aut captis, aut trucidatis, totam in favillas cineremq; redigeret.

Moſci ſtationē Regiā oppugnant, Regis periculū, & Barbarorū clades.

Et jam aliquamdiu Moſci, ſive pavidi, ſive deſperantes, defenſive bellum geſſerant, nec quicquam amplius offenſive videbantur auſuri: cum unus ad Sehinum transfuga, Moſcis, Polonos invadendi, animum fecit. Hic natione Gallus erat, qui Vice-Centurio (leutenantius vulgo) nuper ſtipendia ſub Vladislao meruerat, nunc reformatus, ut vocant, apud Comitem Jacobum Weiherum morabatur, quo ſimul & pane frueretur, & ipſius gratiam aucuparetur: jam autem, proditionis ergo, ad hoſtes tranſierat. Hic itaq; Polonicorum caſtrorum ſitum curioſe ſpeculatus, viam, ut apparuit, facilem, ad ipſam Regiam usq; ſtationē, advertit, quam deinde facile expugnari poſſe putavit, quod de ea minus timeretur. Hoc primum nationis ſuæ Tribuno Carolo Huberto Gallico nobili, & per hunc Moſcorum Ducibus inſinuavit. Quid multis? Res periculum faciendi digna videbatur: quę tamē, ſi ſuccederet, allatura momentum

tum foret. Itaque in aciem Moſci, totis, adulta nocte, viribus pugnaturi, congregantur. Nunquam ita Cœlites pro Vladislao Rege vigilaſſe viſi. Hucusq; enim pro Fortuna Rex, jam ſola pro ſalute Regis Fortuna pugnaviſſe videtur. Locus erat ad Boryſthenem potandis equis Barbaris opportunus. Hunc ex Vladislavianis copiis obſervaverat Botlerus Chiliarcha; adeoq; & prædæ, & inferendi damni cupidus, aliquot è ſclopetariis ſuis, eadem illa nocte, eodem illo tempore, & eadem illa via, qua Moſci aciem ad ſtationem Regiam promovebant, illuc ire juſſerat. Qui niſi tacitum armorum fragorem, tot millium ſtrepitum, & appropinquantium Moſcorum murmur audientes, ſignum longioribus tubis dediſſent, nemine advertente, ad ipſam ſtationem Regiam incolumes penetraſſent; cum jam quoque non adeo multis centenis paſſibus abeſſent. Sed excitatus, adulta nocte, ſclopetorum exploſione Vladislaus Rex, quod erat rei ſuſpicabatur. Quare & juſſu ejus Polonos, in munitionibus convocatos, multis ad rem ſtrenue gerendam verbis adhortabatur, & Oratione, ad præſentis rei faciem maxime oportuna, non parum animos eorum ad pugnam & fortitudinem erigebat. *Omnium enim honeſtarum rerum ſemina animi gerunt, quæ admonitione excitantur: non aliter quam*

Sen: Epiſtol. 94.

quam scintilla, flatu levi adjuta, ignem suum explicat. Erigitur virtº cum tacta est & impulsa. Quare, præviis tormentorum, quibus non leviter Barbari percellebantur, tonitruis, ea Schismaticos violentia rejiciebant, quasi viribus plus quam humanis dimicarent. Præsertim cum Regem suum cogitarent, quem unicum ut Patrem Patriæ & Servatorem suum diligebant: quem in hac statione sua præsentem, & præsentia exemploq; suo omnes animantem conspiciebant; pro cujus salute amplius quam sua pugnare decreverant. Nec abs re. *Suam* quippe milites *incolumitatem amant, cum pro uno homine denas legiones in aciem deducunt, cum in prima fronte procurrunt, & adversa vulneribus pectora ferunt, ne Imperatoris sui signa vertantur. Ille est enim vinculum per quod Respublica cohæret: ille spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur.* Itaq; pro sua salute pugnabant, cum pro Rege suo præliarentur. At hostes, licet prima vice cum damno ignominiaque repulsi, tamen non ideo statim desperabant. Sed renovantes impetum, quasi geminato per primam repulsam furore, transcendere munimenta moliebantur. Sed mox rejecti iterum, cum clade retrocedebant. Interim & Cosaci Za-

Sen: lib. 1 de Clem:

porovienſes arma cæperant, & Boryſthenem celeriter tranſeuntes, ab uno latere in Barbaros ferocius irruebant, & obvios quosq; primo impetu trucidantes, late ſtragem dedere. Sed Schiſmatici multitudine abundantes, paulatim non tantum pares, ſed ſuperiores etiam evaſere. Tum commodum Zaporovienſibus Coſacis venit, quod obverſæ jam, in omnibus ſuggeſtibus, juſſu Regio, in Moſcovitas machinæ grandes, immani gutture globos in hoſtes vomerent, magnoque Barbarorum detrimento, viam ad proſperiorem conatum facerent. Iterum ergo pugna, & quidem, ad multas horas, dubio marte. Ad extremum tamen Schiſmatici, cum pugnam à media nocte ad meridiem usq; produxiſſent, varioque ſucceſſu continuaſſent, nihil autem ſpei porro ſupereſſe viderent, male multati ad ſtationes ſuas, proſequentibus eos à tergo crebris tormentorum ictibus Polonis, cum ignominia ſe recepere.

Moſci Polonorum commeatũ intercipere nituntur,

Schinus, hoc damno ſuorum irritatus, medium modumque excogitabat, quo hoſtibus ſuis cladem ignominiamq; reponeret. Cum ergo ſtatio Regia non ceſſiſſet, & ipſe de ea quicquam proſperioris ſucceſſus porro deſperaret, viam obſervare voluit, qua Sarmatæ commeatum ex Urbe

be Smolensco in sua castra transferrent: ratus, majore Polonorum ignominia & dolore debellatum iri, si à latere penu clauderetur. Itaq; occasionem quotide captans, tandem præsidiarium militem, qui commeatum deducebat, magno cum fervore aggressus est. Putabat enim facile illum multitudini aut cessurum, aut, si pertinacius resisteret, celeriter, antequam subveniretur, obrui & internecione deleri posse: quomodocunq; autem accideret, sibi commeatum & gloriam, Polonis hostibus suis pudorem famemque cessuram. Omni, secus acciderunt, & Fortuna iis ipsis, in quibus sperabat, mediis, in Sehini ruinam utebatur. Tanta quippe præsidiarii milites pertinacia restitere, ut Barbari, sępius licet impetum redintegrantes, ne vestigio quidem uno eos movere retro possent; semper cum ignominia, & clade repulsi. Cum ergo Dux Radzivillius, expedita manu in subsidium veniēs, cervicibus immineret, in tempore Mosci retrocessere: non semel questi, adversis sese Numinibus, & inauspicato bellum inchoasse.

sed cum damno reijciuntur.

Vladislaus Rex, cum ad locum pugnæ venisset, & viam quá Barbari in suos irruerant, cognovisset, extemplo fortalitium loco maxime, ad excludendum hostem, opportuno fieri imperavit.

Rex Moscorũ castra omni ex parte concludit & obsidet

Inde arbores frequentissimas incidi jussit, & ab uno fortalitio & munimento ad alterum, quacunque vel angusto calle hostem venturum suspicabatur, trabibus arboribusq; magnis vias omnes sepsit & obstruxit: adeo ut ab illo latere Barbari ne evadere quidem, etiamsi omni robore conarentur, possent. Et jam Sehino non nisi una, Moscoviam versus, via patebat. Sed & in hanc Vladislaus Rex jam oculos intentionemq; conjecerat. Et in ipsa regia via quidem, frustra obnitentibus & impedire conantibus Barbaris, fortalitium ingens, vastum, munitumq; excitavit. Reliqua viarum calliumq;, quæ aut equitari aut ambulari etiam posse videbantur, succisis millibus arborum, ita sepsit, obstruxit, fossisque munivit, ut vix expedito homini, ne dicam exercitui gravi & armato, etiamsi libere permitteretur, exitus patuisset. Non aliter ergo Vladislaus in Oriente Moscos obsederat, quam Julius Cæsar olim in Occidente ad Gergoviam Gallos. Insuper illum, inter munimenta sua & obsessa hostium castra, gyrum, levioris armaturæ turmis jugiter equitabat; adeo ut ne suis quidem castrorū portis hostes pedem efferre pateretur. Lignatum ibant, obruebantur: pabulatū, concidebantur: aquatum, in ipso opere capiebantur. Et omnia paulatim Barbaris, quæ obsessis evenire

venire solent, morbi, mortes, & atra fames, contingebant. Ita exercitus ille, centum paulo ante & septuaginta millium, quotidie minuebatur, sic ut ad extremum, cum deditionem faceret, non viginti millia excesserit.

Erat autem tunc temporis communis fama, alium & numerosum exercitum, ex Moscovia, in subsidium Sehino venire. Et fidem passim rumor, etiam apud Regem, inveniebat, cum nemo dubitaret Moscoviam aliquid, pro tantorum Ducum Nobiliumq; totius Imperii liberatione, ausuram. Hinc & Vladislaus Kazanovium Exercitus Polonici Generalem, cum aliquot levioris armaturæ millibus, in penitiorem Moscoviam, tum ad recognoscendum, tum ad terrorem Polonici nominis latius inferendum, tum etiam, si hostem alibi inveniret & pugnæ copiam faceret, ad confligendum, misit. Exequitur diligentissime, quod erat imperatum à Vladislao Rege, Kazanovius. Et Drohobusium, Viatmæam, & Kolugam prætergressus, Mozaiscum usq;, viginti solummodo à Stolitza seu Metropoli Moscua milliaribus, penetravit: omnia, quæ inter Smolenscum & id loci intercedebant, sexaginta duo milliaria, longe lateque populatus. Nihil magis autem copias ejus in risum & stuporem, quam D. Nicolai (quem su-

Rex Kazanoviū in Moscoviā penitiorē immittit, qui magna cum præda revertitur.

perſtitioſe Schiſmatici colunt) imagines traxere. Has, ædium cubiculorumque januis affixas, cum Poloni, lucri ſtudio, avulſas, ſecum abſtuliſſent, indefeſſo labore Barbari ad multa milliaria peditesſequebantur: & Sarmatas aſſecuti, nil de opibus & ſubſtantia ſua direpta queſti, ſolam imaginem D. Nicolai humili oratione repetebant. Quam deinde Poloni non ante ſe reddituros, niſi aliquam pecuniæ ſummam ſtipularentur, ſimulabant. Et ſuperſtitioſi, ſi quid adhuc ex nummulis occultaverant, totum tradere quam D. Nicolai imaginem omittere maluerunt. Revertebatur ergo, longe lateq; ſpoliata Moſcovia, ad Regem, præda gravis, Kazanovius: & nullum tanto terrarum ſpatio viſum à ſe hoſtem indicavit. Immo ne aliûs quidem exercitus in penitiore Moſcovia famam aut rumorem eſſe: metum autem ingentem, tam Cneſiorum & Boiariorum, quam vulgarium animos occupaſſe; ſic ut potiora offerendæ pacis, quam formandi exercitus, ſigna appareant.

Poloni triumphant ob Turcas à Konecpolſcio victos

Rex hoc tam felici nuntio lætus, jam pleniore animo hoſtes aggrediebatur, & quotidie inceſſanter, ex ſuggeſtibus omnibus, in hoſtium caſtra, & Sehini ipſius tentorium, globos mittebat: ut non tantum fame eos & tædio, ſed detrimento quoque & metu, ad deſperationem & ignominioſam

sam deditionem cogeret. Dum autem Rex hujus tam boni nuntii felicitate fruitur, ecce alterum longe meliori voluptate animum ejus mulcens. Siquidem ex Podolia, litteris ad ipsum scriptis, aperiebatur victoria, à Konecpolscio, in Valachia de Turcis obtenta. Quare autem Osmanidæ in Sarmatiam arma cæperint, & quomodo ad extremum, præsentia & virtute Vladislai Regis territi, ad pacem Poloniæ glorioſissimam, & ignominiosam ipsis, compulsi fuerint, paulo inferius, immediate post bellum hoc Moscoviticum, dicemus. In præsentiarum autem Vladislaus Rex, ob nuntium à Konecpolscio bene gestæ rei, tormenta in suggestibus omnia tribus vicibus exonerari jussit. Quo triumpho territi, quid rerum ageretur nescii, Moscovitæ, tandem intellecta causa, *& nos vobiscum*, ad Polonos vociferabantur, *si sciviſſemus, ob victoriam de Mahometanis obtentam, Christianitati congratulantes, triumphaſſemus.*

Interim Vladislaus Rex, iam tempus vacuum nactus, Tartarorum legationem, hucusque, in tot tamque felicibus ejus succeſſibus, præsentiam eius anhelantem, audire decrevit. Hæc autem, coactis in encomia verbis, Regi faustam Sarmaticæ coronæ adeptionem, & feliciſſimum fortunatiſſimumque regimen porro, partim & congratulabatur, *Rex Tartarorum Legatos audit & muneritur,*

bus donatos dimittit 30. Novemb.

tur, partim optabat. Tum fortitudinem ejus, virtutes, & frequentes victorias prosperosq; successus ejus, quibus se non paucis interfuisse sibi congratulabatur, elevabat. Vovere autem porro, ut Cœlites conatus ejus adjuvare & prosperare, usq; ad summam hostium suorum confusionem, velint. Ad hoc, ne verba tantum adferre videretur, nomine Chami sui, centum millia expeditissimorum militum, adversus Moscum, offerrebat. Gratissima Vladislao Regi Legatio, congratulatio, & auxiliorum oblatio fuit. In præsentiarum autem, magna benevoli animi significatione, gratias egit, Tum Principes Legationis, & quemq; pro statu & conditione sua, Regia prorsus munificentia & liberalitate donatos, ad sua dimisit.

Rex Woronecium Moscuam mittit, Mosci misericordiam semel petentes, & resilientes, secūdo misericordiam Regis implorāt.

Tractababatur interim adhuc, quod superius inchoatum diximus, de commutatione captivorum. Et causa erat tam tardi processus, præcipuos captivorum occultantium Moscorum dolus: qui tandem, magna ejus cum indignatione, Perspicacissimo Regi patuit. Quare Woronecium Notarium terrestrem Smolenscensem, ad Moscoviticam nobilitatem, de fallacia questum, Moscuam misit: tum etiam, ut, quid rei in Provincia ageretur, & quid ipsis animi esset, caute simul adverteret & expiscaretur. Post hujus

discess-

discessum & dolum animadversum, acrius infestari Barbaros Rex tormentis jussit: quos eo tandem, continuis aliquot dierum explosionibus, desperationis adegit, ut misericordiam ejus implorantes, deditionem offerrent, dummodo toleranda viris imperarentur. Rex, etsi perdere omnes potuisset quos in manu habebat, tamen, qui est clementiæ ejus genius, conditiones tempori & statui eorum cõvenientes præscripsit: quæ quoniam graves nimis videbantur, discussa concordiæ spe, arma iterum & explosiones. Quibus in tantas hostes angustias redigebantur, ut plurimi nationis peregrinæ milites, relictis Moscorum castris, ad Polonos fuga transirent. Inter quos è præcipuis Centurionibus unus, morbos, famem, & miserabilem Moscoviticorum castrorum faciem, summo omnium cum stupore, depinxit. Quin imo & Sehinum litteras à Michaële Fedrowics Magno Moscovię Duce accepisse, quibus ignavia ipsi & bellicæ rei inscitia objecta fuerit, ut qui septem annorum apparatum, & exercitum numerosissimũ, exercitatissimis Occidentalium nationum militibus, ingeniosissimis exoticarum artium inventionibus instructissimum, tam turpiter à Rege Poloniæ, tumultuarie tantum collecto exercitu belligerante, cedi, fu-

gari, deſtrui, & ad extremum, ſumma cum ignominia Moſcovitici nominis, obſideri permiſerit. Erigebantur hiſce Polonorũ animi, & continuis in Sehini caſtra exploſionibus, poſtremam deditorum caſtrorum gloriam anhelabant. Nec deſpexit utilem, ferocis populi, fervorem felicitas. Iterum quippe Barbari à Vladislao Rege miſericordiam imploravere: quam difficilius aſſecuti ſunt, quia tam facile primo contempſerant. Tandem tamen, ad ſupplices eorum preces, iterum ad clementiam Rex deſcendit. Petebant præterea Barbari, ut armſtitii gratia fieret, & damnoſæ partibus exploſiones ad 18. Febr. diem ſuſpenderentur. Interea vero temporis, à Commiſſariis, ad id à partibus deſignandis, ad deditionis pacta formanda laboraretur. Aſſenſit & hiſce, pro Regia ſua clementia, Vladislaus Rex: ſed ea lege ut interea temporis deditionis leges concluderentur.

VVoroneius ex Moſcovia redit, & paulo poſt Legati Moſcovitici adveniunt.

Interim Woronecius, ad Metropolim & Moſcoviticam nobilitatem paulo ante à Rege miſſus, cum optima contentatione revertebatur. Non poterat ille ſatis ſtudium & benevolentiam, à Moſcovitis anhelantibus pacem, ſibi exhibitam collaudare: non aliter ac ſi Mercurius aliquis evangelia Moſcis tuliſſet. Certe adeo, belli tædio,

dio, æternæ pacis & concordiæ desiderio ferri, ut propediem Legati ipsorum, qui ipsum non longo temporis & itineris intervallo secuti fuerint, adfuturi videantur. Hos Vladislaus Rex, cum paulo post advenissent, quatuor à castris suis milliaribus, audientiam præstolari jussit. Erat tum 17. Febr. dies, qua deditionis leges jam conceptæ omnes erant, quibus non nisi conclusio deerat. Quas cum Legati Moscovitici perlegissent, unus & præcipuus eorum, infelicitatem suæ gentis, & labem nunquam eluendam amare flevit.

Et jam præscripta conclusioni dies aderat, qua conclusio quoque sequuta est: ignominiose quidem respectu Barbarorum, glorioſissime vero respectu Regis & Reipublicæ Polonæ. Contraham plurimas in compendium conditiones, & rei summam brevibus enarrabo. Inprimis, licet sufficientissimam causam, aut omnes trucidandi, aut militiæ Sacramento astringendi, Rex haberet, tamen pro clementia sua singulari, liberum ad suos abitum, quatuor hisce conditionibus fere, clementer indulsit. *Conditiones deditionis concludūtur Anno 1634 18. Febr. & præcipuæ recēsentur.*

I. *Ut juramento se obligarent, nullatenus, aut quacunq; etiam ratione, contra Regem Rempublicamque Polonam, quadrimestri spatio, à discessu suo ex castris, se militaturos.*

II. *Castra ita integra, cum tormentis omniq; apparatu bellico, quin immo & ipsis demortuorum armis, Boiariorum & equestrium virorum phaleris, & pharetratorum insigniis Regi traderent, ut si quispiam vel minimum ad castra spectans subduxisse aut corrupisse inveniretur, reus omnium bonorum suorum haberetur: exceptis duodecim tamen tormentis legionaribus, quæ Rex Sehino avehenda permisit.*

III. *Profugi & proditores omnes Vladislao Regi traderentur: peregrinæ vero nationis militibus, ut & Moscovitis ipsis, aut manendi, aut servitio se Regio obligandi, aut ad propria redeundi liberum esset. Subditi autem Vladislai Regis, etiamsi Moscis militassent, cum uxoribus, liberis, & bonis omnibus, in castris relinquerentur.*

IV. *Ut involutis vexillis, fomitibus sclopetorum extinctis, sine tympanorum aut tubarum sono, ad locum à Vladislao Rege præordinandum exirent. Indesua Vexilla Signiferi ad pedes S. R. M. deponerent, tribusque passibus & terna reverentia retrocedentes, tam diu morarentur, quoadusque Dux Radzivillius Lithuaniæ Generalis, S. R. M. nomine, reassumere vexilla mandaret. Ipse Michaël Borisowicz Sehinus autem Moscovitarum Generalissimus, cum Palatinis, Ducibus, Tribunis, Officialibus Supremis & aulicis, cujuscunque nationis essent, ex equis suis descendentes*

dentes, ad pedes S. R. M. vitamque exorantes sese prosternerent, quoadusq; à Radzivillio Duce surgere, & equos ascendere jussi, tympanorum & tubarum clangore audito, cœptum prosequerentur iter. Nemini autem subditorum S. R. M. in via molestiam facerent, sed commeatum, æqua pecunia licitati, coëmerent.

His quidem conditionibus tunc convenerat: sed quæ est Barbarorum istorum levitas, iterum, aut pudore, aut pœnitentia ducti, à proposito resiluere. Et eo quidem titulo, quod Imperatoris sui nomen & titulus in conditionibus non legeretur: sine quibus pactis conventis stare difficulter possent. Hic quidem titulus erat, revera autem æmulatio & ambitio, etiam inter Barbaros mala, rem turbaverant. Carolus Hubertus & Prozorovius, cum de conditionibus ageretur, ad concilium, nescio qua de causa, vocati non fuisse dicebantur. Hoc illi, quia neglecti fuerant, velut contemptum interpretabantur. Cum ergo iste quindecim equitum Gallorum turmis, hic sagittarijs omnibus & nobitati præesset, quod facile poterant, tumultuavere. Et titulum quoque invenerant, quo superbia tegeretur, ut sine ratione nihil movere viderentur. Ignaviam Sehino objiciebant, qui cedere fœmineum in morem proposuerit, cum vires adhuc, arma, & manus habeat. Fortunam audaci-

Mosci à conditionibus hisce resiliunt, sed Regis armis pressi, ut iisdem fruantur supplicāt.

ciæ, fortitudinis, & Virtutis comitem esse: perrumpenda esse hostium castra, viam ferro faciendam, & virorum instar in Moscoviam retrocedendum. Insuper callide, per subornatos profugos, spargi jusserant, exercitum Polonorum non tria millia virorum excedere, & Ducem Radzivillium Lithuanici exercitus Generalem, ab auxiliatrice manu lethaliter vulneratum: adeo ut & Tribuni & gregarii milites, ut armata manu cederet, Sehinum adhortarentur. Sehinus autem, *qui vult cedere, cedat*, inquit, *ego duodecim tormenta disponere volo.* Tamen, prævalente multitudine inimicorum, eo, quo retulimus, titulo, à conditionibus factis ad arma resiluere. Tentari patientia Regis videbatur: itaque magna cum indignatione, sicut alias nunquam, è superioribus jugis in hostium castra detonuit. Quinimo & Palatinidem Russiæ Danielovicium templum S. Spiritus, propugnaculi in formam à Moscis munitum, assilire jussit. Quod hic non minus fortiter, quam erat imperatum, exequutus est. Assiliit enim, pugnavit, expugnavit, omnibus, exceptis iis quos velox fuga furori exemerat, ad unum trucidatis. Barbari castra ipsa sua Polonos aggressuros putabant, & dispositis in gyrum tormentis in vanum jaculabantur. Adeoque pavidi in munitionibus jam suis timebant,

mebant, qui paulo ante Polonorum aggredi velle præsumpserant. Ergo perrumpendi consilium sedit: & misericordiam iterum, cum machinis Regiis lacerarentur, supplices rogavere. Et placuit iterum misereri, quia culpa vacavisse Sehinum compertum fuit. In pœnam tamen levitatis & inconstantiæ suæ duodecim illa tormenta, Sehino concessa prius, negata fuerunt. Et acquievere Barbari, qui quidvis potius tolerare, quam in periculum Regiæ indignationis tertio labi decreverant. Ex singulari tamen indulgentia Regis, duodecim illa tormenta, Sehino rursus concessa fuere, quia tam facile cesserat.

Conditiones deditionis juramento roborantur. 25. Feb.

Porro unum adhuc necessarium erat, ut illa, quibus convenerat, juramento roborarentur. Factum est solenniter hoc 25. Februarij. Tum in tentorio, ad hoc præparato, posita mensa Ecclesiæ mappis strata: in illa autem Crux argentea Ruthenico more. Ut primum deputati ad jurandum cõvenere, Dux Radzivillius Palatinus Vilnensis, ad juramentum fideliter & Christiane præstandum Commissarios adhortatus est. Accessere primo Mosci, & Crucem exosculati, formula ipsis consueta, juramentum explevere. Sequebantur Moscos, peregrinarum nationum nomine, Carolus Hubertus & Lesleus: qui, tradita à Kerffio juramenti for-

formula, aliis cum cæremoniis juravere. Tertio accesserunt, Sarmatarum nomine, Charlinius Aulicus Regius & Tribunus Botlerus: qui, juxta ritum Catholicum, flexis genibus, accepta juramenti formula à Marciano Tryſna tunc Lithuaniæ Referendario, juramentum præstiterunt. Noviſſime diverſæ Religionis, erectis tantummodo digitis, juravere.

Sehinus & alij Duces ſubſcribunt conditionibus 27. Febr.

Sequenti die, qui erant in Virgineo monte, Moſci, relictis tormentis & aliis, ut convenerat, omnibus, duabus ante meridiem horis, ad Sehini caſtra, complicatis vexillis, abiere. Vigeſima ſeptima Februarii Commiſſarii Regii ſe ad Sehinum in Moſcovitica caſtra contulere: quo conditiones in charta poſitas, cum Prozorovio, Artemio Iſmahelis, & Cneſio ſeu Principe Bialoſolielſi, & nomine & juramento confirmaret. Quod Sehinus quidem cum Prozorovio & Artemio Iſmahelis, magna cum ſubmiſſione præſtitit. Cneſius Bialoſielſis autem, podagra quo minus adeſſet impeditus, miſſis conditionibus, in tentorio ſuo ſubſcripſit, & juramento roboravit.

Moſcovitici Legati pacem petunt.

Eadem die Moſcovitici Legati, quos ſuperius paulo poſt Woronecium veniſſe diximus, coram Jacobo Zadzik Cracovienſi Epiſcopo Magno Cancellario Regni, in præſentia plurium Senatorum

rum audientiam habuere. Quibus multum circa Magni Ducis sui titulos tumultuantibus, Magnus Cancellarius Regni abstinerent suasit. Nullum enim se, præter Vladislaum Regem, pro Magno Moscoviæ Duce agnoscere: si aliquid autem Boiariorum vel Moscovię Senatorum nomine indicandum haberent, simpliciter, sine multis titulorum phaleris, exponerent. Nondum acquiescentibus Moscovitis, Dux Radzivillius Lithuanicus Generalis, admota dextera capulo, *de titulis*, inquit, *non verbis, sed ferro disputandum est.* Qua fiducia Generalis fracti Moscovitæ, Boiariorum seu Moscoviæ Senatorum nomine, pacem petivere. Quibus mox Dux Radzivillius, *si pacem*, inquit, *& Legatos nostros ante biennium audire voluissetis, non tantum sanguinis Christiani effusum fuisset.* Subjungunt, lachrymis oculos eorum occupantibus, Moscovitæ. *Puniat dispendatque infausti belli incentores Deus: apparet enim perspicue illi displicuisse, qui nos gemino malo, damno & ignominia castigavit.* Petebant porro Legati, ut locus prope Smolenscum, dies circa festum S. Johannis, pro tractanda pace, assignaretur: interim autem milites utriusque partis abducerentur, & arma suspenderentur. Magna cum indignatione Poloni Proceres hæc accepere, & responsum, non prope Smolenscum, si pacem vel-

lent, sed Stolitzam sive Metropolim, ubi victoriosus Regis exercitus mox futur° esset, tractari oportere. Nec esse eam intentionem Regis, durantibus tractatibus arma suspendere; proinde, si sibi consultum vellent, proximum tempus pro iis optimum fore. Tandem in hoc conventum est, ut 5. April. eo, ubi Vladislaus Rex in persona propria futurus esset, loco, tractatus inchoarentur.

Castrorũ deditio, & Moscorum ad pedes Regios prostratio. 1. Mart.

Et jam illuxerat destinata gloriæ Regiæ, & ignominiæ Barbarorum prima Martii dies. Tum Sacra Regia Majestas, hora diei decima, Palatinis & nobilibus comitatus, Borysthenem transgressa, prope Zaporovienſium Cosacorum stationem, ad duodecim millia militum in aciem rite disposuit. Vehebatur ipsa equo Neapolitano, phaleris & peristromatib° Regiis exornato. Nõ procul ab ipsa Sereniſſimus Princeps Casimirus, Magn° Cancellarius Regni, Dux Radzivillius, Kazanovius aliiq; Senatores belliq; Duces. Exercitus Moscoviticus, ad tympanorum tubarumque in Regiis castris clangorem, stationibus castrisque suis mediocri ordine, sed vexillis complicatis, sine ullo tympanorum tubarumque sono, in apertum prodiit. Primus & ordine & dignitate Michaël Boriszowicz Sehinus Generaliſſimus, Prozarovio, Artemio Ismahelis, Cnesio seu Principe Bialosielsi, & novem

Præ-

Prætorianorum militum cohortibus comitatus, ad Regem equitavit. Ubi propius & ad destinatum à Rege locum ventum est, equis suis omnes delapsi, nutum Sereniſſimi Regis exspectabant. Tum Vexilliferi, debita cum reverentia, vexilla sua ad pedes Regios posuere. Inde Sehinus, Prozarovius, Artemius Ismahelis, & Cnesius Bialosielsis accessere, & trina profunda capitis ad terram submissione reverentiam exhibuere. Quibus ergo rite peractis, vexilla deinde permissa, & posse progredi clementer indultum. Abeuntibus à Radzivillio Duce hæc alta voce acclamata. *Vos Domini Palatini agnoscite, non exiguam modo à Regia Majestate gratiam vobis exhiberi, cum sanguinem vestrum in manibus suis habeat. Adeoque tanquam benefactori vestro clementissimo, qui vitam denuo dederit, gratias agite; Deum Ter Optimum Maximum rogantes, ut diu feliciter regiminis clavum dirigere, ad plurium emolumentum & salutem, queat.* Ad hæc illi. *Reddant hoc Sacræ Regiæ Majestati Cœlites, quod nobiscum, ut Principem optimum & Christianum decet, misericordiam fecerit.* Et facta iterum capite, ad terram usque, reverentia, cæptum prosequebantur iter. Cum vero Sehinus equis, quibus duodecim campestria illa tormenta (quæ Rex illi clementer indulserat) in Moscoviam avehi pos-

sent, destitueretur, eadem Radzivillio Duci donavit.

Verumenimvero Barbarorum Ductori Sehino Carolus Hubertus Nobilis Gallus, & quindecim equitum Gallorum turmis Præfectus, succedebat. Qui pari ratione, positis ad Sereniſſimi Poloniæ Regis pedes militaribus signis, profunda humilique reverentia, Majestatem & virtutem Regiam adoravit. Ad extremum tamen, singulari humanitate Regis, ad osculum manuum Regiarum admissus, resumptis vexillis, Sehinum secutus est.

Hunc cohors integra militum Græcorum Valachorumq; mixtim sequebatur: sed cum ne Regio quidem conspectu digna judicaretur, sine Cæremonia ulla expedita est. Quippe, sicut

In tauros Lybici ruunt leones,
Nec sunt papilionibus molesti;

Ita generosissimi quoque Regum animi, de vilissimarum gentium ruinis, triumphi gloriam aversantur. Cum enim inglorium eas ducant vincere, pudet triumphare.

At jam ordo ad Fuksium Tribunum pervenerat, qui sex peditum vexillis Præfectus, post signa militaria Regiis pedibus substrata, in debitæ submissionis Symbolum, ter verticem flexit, & post resti-

restituta iterum militaria signa, ad præcedentes abivit.

Inde Tribunus Tobias octo cohortium legione adfuit, & præscriptam à victoribus, ad pedes Regios, cum suis, submissionem explevit.

Post hunc Boiariorum, sive nobilium Prȩcipuorũ Moscoviæ septem cohortes, eandẽ peracturæ Scenam, progrediebantur. Et hæ quidem Turmæ prius & in equis fuerant, sed, hisce ad sarcinas hac occasione trahendas ablegatis, pedites modo ad Poloniæ Reges pedes veniebant. Quem ubi percussa fronte genuque flexo veneratæ fuerunt, sublevatis iterum vexillis, perrexere.

Has Dunensium Moscovitarum & eorundem Cosacorum quatuor turmæ sequebantur: quæ ab equis in terram defluentes, postquam supplices eandem quam priores sortem subiverant, eadem sunt ratione dimissæ.

Deinde Nobilium Moscovitarum, sclopetis exercitatissimorum, selectæ sex cohortes, totidem vexilla, Regis calcibus subjiciebant, & Sarmatiæ fortunam Regiamq; virtutem suspirantes, necessariæ devotioni litaverunt.

Tandem famosi isti Tribuni & militares viri, Mattissonius, Dammius, Resenerius, & Jacobus Carolus, singuli legionibus singulis octo co-

hortium Præfecti, adfuere. Qui ut ſe ſupplices, & in victorum, Regisque fortiſſimi de ſe triumphantis poteſtatem quoq; veniſſe intelligerent, depoſitis & ipſi, ante Vladislai Regis pedes, vexillis & militaribus ſignis, nihil aliud quam ille olim & nomine & furore terribilis Vercingentorix, fatebantur: qui, poſitis ante Julii Cæſaris pedes armis, *Habes*, inquit, *fortem virũ*, *Vir fortiſſime*, *viciſti*. Idem illi, inquã, & ſupplices & eadem ratione faſſi & faciẽtes, ſolita clementia Regis ad ſuos dimiſſi.

Anglica quoq; natio ſe Moſcoviticæ genti miſcuerat; ita adgubernante Fortuna, ut ex ſingulis gentibus eſſent qui vincerentur, & Vladislai Regis virtute victi, fortitudine humiliati, & clementia ſervati, famam heroicarum ejus virtutum facinorumque latius ſpargerent, & ne ultima quidem Thule ignoraret. Quid ergo? Horum octo cohortium pariter legio una, Sanderſonii Tribuni ſui à Lesleo interfecti corpus in medio ferens, poſitis vexillis, trina reverentia Majeſtatem Regiam venerata, eandem cum Moſcovitis, ut fortunam, ſic legem ſubiit.

Hanc Tribunus Kittius Scotus ſequebatur, quem Rex (quoniam ante in Polonia ſtipendia ſub ipſo meruerat) adhuc agnoſcens, & ſupplicem modo, pari cum aliis ratione, accedentem

tem videns, *Faxit Deus*, inquit, *nunquam adhuc, ſub meis auſpiciis, ejuſmodi ignominiam aliquem Tribunum ſubijſſe; nunc quoque inter victores non victos futurus ſi perſeveraſſes.* Itaque, pudore ſuffuſus, ſubmiſſionis officium cum verecundia explens, ad Sehinum perrexit.

Solus jam exterarum nationum Alexander Lesleus pariter ſcotus, tribus, ſingulis octo cohortium, legionibus Præfectus, reſtabat. Et hic ergo, tacito fortunam ſenſu incuſans, ad Vladislaum Regem acceſſit, non jam minus humilis quam antea ferox & fortis. Quippe & ipſe, ſubſtratis Regiis pedibus vexillis, pergentibus ulterius copiis, trina reverentia, Vladislao Regi ſupplex, officium victi præſtitit.

Ad extremum aliquot Boiariorum ſive Moſcoviticorum Nobilium vexilla, pari cum præcedentibus ratione, ſubmiſſionem ad pedes Sacræ Regiæ Majeſtatis explentes, agmen clauſerunt.

Jam vero quam miſerabilis facies, ægrotorum, nobilium fœminarum, puerorum, infantiumque in vehis & trahis, ad aliquot millia, ſingulas legiones ſequentium: quis deinde, in maxima equorum penuria, tumultus, quæ lachrymæ, qui ploratus, cum ipſæ nobiliſſimæ fœminæ, manibus ſuis, in trahis vehisque, infantes ſuos, man-

mancipiorum in modum traherent, non facile dictu est. Et hic est famosissimæ obsidionis, & numerosissimi exercitus finis: quo non tantum septennales annorum apparatus, sumptuum inæstimabilis quantitas, & Moscoviticæ potentiæ nomen, in nihilum recidit, sed etiam ex tam numeroso variarum nationum exercitu (qui obsidionis exordio centum septuaginta millium fuisse dicitur) jam non nisi virorum ad bella valentium, sub centum viginti & unum vexillis, viginti millia circiter, in discessu, numerarentur.

Fortuna statusq; Sehini deplorãdus.

Cæterum, non minimum Tragædiæ hujus spectaculum, Sehinus, multorum judicio, videbatur melius, cum in vigore esset, exercitu, & tot millium exterarum, præsertim exercitatissimarum ad bella, nationum, manibus, ingeniis, viribus, uti potuisse. Sed ipse aut voluntate & dispositione divina, aut præsentia, fortitudine, virtute, & fortuna Vladislai Regis territus, aut pessima quorundam suorum æmulatione à proposito suo distractus, sæpe vecors, tristis sæpius, & ad extremum, quotidianis successibus victoriosissimi Regis, palam desperabundus. Longe à prudentium Imperatorum bellique Ducum moribus: *qui rebus afflictis hilaritatem sæpius de industria simulant, & adversas res adumbrata lætitia absco-*

Sen: de Consi: ad Polyb:

abſcondunt, ne militum animi, ſi fractam Ducis ſui mentem videant, & ipſi collabantur. Et tandem eo devenit, ut miſericordiam ignominioſe rogaret, qui miſereri potuit. Et qui ſpe Sarmatiam univerſam antea præſumptuoſe devorarat, jam pudore & confuſione gravis, eventus ſtupore defixus, & conſilii inops, Regi, quem irritaverat, genu flecteret: æque & amplius jam faciem Magni Moſcoviæ Ducis quam Vladislai timens. Et ſerius magnæ ſe illi hominum parti ſimilem intellexit, quæ navigatura, de tempeſtate non cogitans, naufragio perit.

Vladislai Regis moderatio & clemẽtia laudatur.

Verumenimvero Vladislaus Rex, licet ingenti, & quali ab hominum memoria nullus, de potentiſſimo hoſte, victoria potitus eſſet, nunquam tamen, etiam in ipſis proſperis quotidianis ſucceſſibus, ſui, aut moderationis ſuæ, oblitus eſt. Et præſertim in illo deditionis puncto, in quo alii ad ſævitiã quam clementiam proniores, perdere infeſtiſſimos Poloniæ hoſtes, quam ſervare maluiſſent. Sed Vladislaus Rex, clementiæ memor (*quæ alieno ſanguini tanquam ſuo parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodige utendum*) omnes, ad majorem gloriam ſuam, ſalvos voluit. Præſertim cum ſciret non eſſe tot millia, metu mortis, ad extrema cogenda: cum duodecim Anglorum millia olim, à quadra-

Sen: Epiſtol: 88.

ginta Gallorum millibus circumdata, offerentia deditionem, & ad misericordiam non admissa, metu mortis, non ad pugnam tantum, sed nobilissimam quoq; victoriam suffeciſſe, non ignoraret. Quippe *nullus perniciosior hostis est, quam quem audacem angustiæ faciunt: longeque violentius semper ex necessitate, quam ex virtute corrigimur.* Tum etiam ut omnia fere Europæ Regna (ex quibus singulis propemodum, legiones aliquæ, contra Regnum suum convenerant) beneficio sibi obstringeret: & tamen tot millibus variarum nationum dimissis, quasi de singulis triumpharet; perditurus alias clementiæ laudem, & irritaturus tot populos, quot sanguine purpurasset. Insuperfaciliorem Moscoviam (cujus jam pridem electus erat legitimis votis Cæsar) ad obsequium vel imperata fore: quæ alias, tot Principum, Palatinorum, & nobilium cæde, summum aversa, extremis excandescere viribus in ultionem posset. Demum non vicisse videri poterat, si post victoriam, & in ipsa victoria, se ipsum non vicisset. Quippe *nulli Regi gloria est ex sæva animadversione. Quis enim dubitat posse? At contra maxima, si vim suam continet, si multos iræ alienæ eripuit, neminem suæ impendit.* Itaq; ut Moscorum & tot gentium aliarum reatum intra clementiam suam ostenderet, sicut alia omnia, ita

Sen: lib. 2 Natural.

Sen lib. 1 de clem:

ita se ipsum quoque vicit, & ut de Moscis & aliis gentibus, de se pariter triumphavit. Est enim hic generosissimorum animorum genius, extra victoriæ limites iram non proferre, & Orbi terrarum ostendere, non propter sanguinem se, sed victoriam, pugnavisse: qua obtenta, & hoste ad submissionem & pedes usque humiliato, frameam cum vindicta condidit. Quippe &

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

Inde Rex Vladislaus, ne minus pius quam fortis esset, divinæ benevolentiæ dexteram in se agnoscens, victoriarum suarum gloriam, in authorem fortunæ retulit: ut cujus gratia vicerat, ejus, cum gratiarum actione, laudes jubilaret. Itaque sequenti statim die, antequam adhuc hostium castra ingrederetur, in suis, cum toto exercitu, SS. Ambrosii & Augustini hymnum, *Te DEUM Laudamus*, mixta suavissima vocum instrumentorumq; harmonia, lætus gratusq; cecinit. Inde Magnus Cancellarius Regni Jacobus Zadzik, disertissima oratione, divinam providentiam mirifice celebravit; & quam mirabili modo Regna & Imperia hujus Mundi, ille Potentissimus Cœli terræq; Monarcha Deus, & dirigat & conservet: quomodo potentiam Regibus Principibusq;, ad superbos humili-

Regis pro parta victoria, in Deum, & benemeritos gratitudo 2. Martij

andos, communicet, ipſe ſummus exercituum Dux. Hoc cum variis rationibus & exemplis comprobaſſet, præſenti quoq; caſu, poſteritati ut futuro mirabili, ita ad inſtructionem fructuoſo & efficaci, demonſtravit. Hac oratione finita, Vladislaus Rex, à Deo converſus ad homines, iis, qui in partem oneris & victoriæ venerant, partem honoris & gloriæ tribuit: & belli Ducibus, præſertim Chriſtophoro Radzivillio Duci Lithuanico Generali, & Kazanovio Generali Polonico, pro re bene geſta, gratias egit, & benemeritis præmia regalia prorſus diſtribuit. Ut eſt enim Rex virtutis non levis æſtimator, & munificentiæ ſingularis, ita ne diem quidem unum, Regiam erga benemeritos gratiam, differre voluit; ut intelligerent omnes regaliter & ex animo facere, cum cito faceret.

Sen: lib. 2 de ben: *Qui enim tarde dedit, et, diem extrahens, profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & tempº & argumentũ amicæ voluntatis. Tarde velle, nolentis eſt.* Quæ Regia Vladislai munificentia, ſicut nunquam ita defatigata fuit, ut non, quoties dignum inveniret, quaſi ex pleno flueret, ita expeditos, ad ardua quæque pericula, militum animos, ſpe certa remunerationis, ſemper reddidit. Si enim Scipio Africanus in Hiſpania olim, generoſum militem auri pugno ad expeditiones porro animavit, quia

quia ipſe Scipio dedit, quanto melius Vladislaus, qui & munificentia & victoriis Scipionem Africarum tranſcendere potuit. Et eſt hic per ſe beneficii genius, animos hominum invicem, ad mutuam defenſionem, colligare. *Nam quo alio tuti ſumus* (ut Senecæ verbis utar) *quam quod mutuis juvamur officiis? Hoc uno inſtructior vita, contraque incurſiones ſubitas munitior eſt, beneficiorum commercio.* Itaq; belli Duces, Tribuni, milites, ad ulteriora, gratia munificentiſſimi Regis, laude, & encomio animati, affectum & obſequium porro deferentes, ſua arma, ſuas vires, ſua ſervitia, Vladislao Regi largius obtulerunt: duceret tantum, quo vellet, facturos quæ imperarentur. Etiamſi ad Perſiæ fines in Aſtrachanenſes, in Permios ad Cingulum Terræ, & Glacialem Oceanum iret, ſecuturos. His omnibus expeditis, feſta paſſim per caſtra convivia, congratulationes de hoſte triumphato mutuæ, muſicalium inſtrumentorum jucunditas frequens, ſclopetorum exoneratio ſine noxa: & tandem, tribus vicibus tormentorum omnium, per circuitum caſtrorum, feſta exploſione, diei lætitiæ parentatum.

Lib. 4. de ben:

Interim hoſtilia caſtra videndi curioſitas, & belli Duces, & Tribunos, & omnes promiſcue milites, adeoque & ipſum Vladislaum Regem

Rex castra hostium intrat 3. Mart: & quæ in iis reperta.

invaserat, ut hostiles paulo ante apparatus, in suam perniciem tot annis prę paratos, in subsidium, singulari providentia Dei, cessisse mirarentur, & quibus infestati antea fuerant, jam Poloni sua lætarentur. Quamobrem, ut Martii tertia dies illuxit, Rex, cum Senatoribus Regni, belli Ducibus, Tribunis, & aliis equitum peditumque officialibus, in hostilia castra concessit. Quæ circuitu emetitus, fortalitiorum frequentiam, situm, firmitatem, exoticas artes, ingenium inimicorum suorum, & felicitatem suam agnovit: ut qui artificiosissime structa, & inexpugnabilia prope, tam cito, compulsis ad extremam desperationem & ignominiam hostibus, in potestatem suam redegisset. Cum vero apparatum belli, tormenta bellica, armorum, bombardarum, nitrati pulveris, & similium rerum copiam, perlustraret, tacito Fortunam sensu adoravit. Et erant profecto talia, qualia in nullis unquam castris, exercitibus, Urbibus, aut Provinciis etiã integris, expugnatis, fusis, ad deditionem compulsis, aut debellatis, uno tempore inventa, aut in victoris transiisse manus meminerim. Ingentes siquidem magno numero Basiliſci, tantæ capacitatis, quantæ antea fere nunquam visi, reperti fuerunt. Argumentum magnitudinis globi faciant: Unicornu (sic tormen-

tormentum maximum vocabatur) septuaginta librarum globos mittit: Alia deinde tormenta, viginti numero, quorum minimum quadraginta octo librarum, immani gutture, ferrum vomunt; mediocris magnitudinis aliæ (quas Germani halbe Carthaunen vocant) triginta numero machinæ; ut notæ characteresque indicabant, Amstelredami in Hollandia fusæ: tormenta campestria, legionaria vulgo, nova omnia & artificiosissime elaborata, numero octuaginta duo: mortaria sex inusitatæ capacitatis, adeo ut commode insidentem virum caperent. Quæ omnia (si duodecim campestria illa tormenta, à Sehino Radzivillio Duci donata, adjungamus) centesimum simul & quinquagesimum numerum explebunt. Insuper in illis castris nitrati pulveris centenarii mille ducenti: centenarii plumbi octo mille: bombardarum, sivem usquettorum, optime elaboratorum, decem millia: hastarum longiorum [quarum in Belgio usus est] quatuor millia: gladiorum, framearum, Turcicorum acinacum, & similium manualium armorum, galearum insuper, & ferreorum thoracum, pro decem millium exercitu; inventa fuere. Ut jam palas, currus, cathenas, fomites sclopetorum, petardas, ut vocant, phaleras equorum, & reliquas exoti-

exoticarum inventionum proviſiones taceam, quæ centenis aliquot millibus florenorum comparari non potuiſſent. Quæ omnia, pro maximo Poloniæ theſauro habenda, Vladislao Regi, hiſce perennib⁹, de maximo hoſte, trophæis, per ſecula triumphaturo, ceſſere. Et jam hic idem mihi occurrit, quod olim in ſimili, quem prævidebat, caſu, vaferrimus Imperator Hannibal Antiocho Magno: cui, arma in Romanos præparanti, & exercitus ſui vires apparatumq; bellicum Hannibali oſtentanti, & hæc num ſufficerent Romanis interroganti, ſufficiunt, callide reſpondit, etiamſi avari ſint; & vere, quia paulo poſt Romanus omnia abſtulit. Potuit idem facere Vladisla⁹ Rex, acquieſcere tantis de ſuperbiſſimo hoſte ſpoliis, & dicere, ſufficiunt iſta Poloniæ meæ, quamvis etiam hac ſuppellectile bellica indigeret.

Rex varia loca expugnat, Bialam obſidet, & penitiora Moſcoviæ vaſtat.

Cæterum Vladislaus Rex, cum jam victoriam ſuam, & ampliſſima victoriæ ſuæ trophæa, plenius inſpexiſſet, relictis in Smolenſco impedimentis, in Moſcoviam ulterius ivit; ut cum vincere ſciret, victoria quoque ſe uti poſſe oſtenderet. Et quid jam, poſt illum exercitum, poſt illas exterarum nationum vires, & iis, quibus fidebat, machinis viduata Moſcovia? Quid illa, poſt iſta caſtra, in quibus ipſa videri poterat debella-

bellata? Non exercitum, non arma, non frontem oſtendere auſa, ſuis tantum ſe oppidis clauſit: et, quantum potuit, præſidiis, & aditibus intercluſis reſtitit. Sed omnia intra ea virtutem, prudentiam, & fortitudinem Vladislai fuere. Quippe, ubi aditus intercluſerant Barbari, victoriis penetravit: ubi valla objecerant, ferro humiliavit: ubi oppida præſidiis defendebant, armata manu expugnavit. Et primum quidem, octodecim à Smolenſco milliaribus, Drohobuſium fuit: potens fortaſſe reſiſtere, niſi Vladislaus oppugnaſſet. Sed hujus præſentia in ſtuporem, timorem, & deſperationem verſum, ſinu victorem admiſit. Viatmæa, ſive Wiazma, auſa reſiſtere fuit: ſed & ipſam, lacubus licet, & fontibus prope Boryſthenis, undiq; clauſam, intravit; & Polonica ſigna vallis, portis, turribusq; fixit. Inde, penitiora Moſcoviæ penetrans, Bialam, inexpugnabili fere caſtro ſuperbam, obſedit: quæ, quia deditionem factura tam cito non videbatur, ne totus ille victorioſus exercitus ejus circa oppidum unum diſtraheretur, miſſis per diverſa terrarum armis, abſens præſenſque pugnavit. Et aliis copiis ad Bialam hærens, aliis Moſcoviam vaſtans, nominis ſui terrorem latius & ubiq; ſparſit. Sic Koluga timore correpta, oppido igne deleto, totam ſe cum liberis, uxoribus, & rebus

pretiosissimis, in castrum recepit. Mosaizcum pari desperatione collapsum, idem faciens, insuper charissima, non arci, non castro, nec viribus suis fidens, ad Metropolim Moscuam misit. Sed nec ipsa tuta fuit, cui non semel copiis suis Vladislaus insultans, oculos tripidæ Urbis pulvere fumoque implevit. Adeoq; Vladislaus, uno eodemq; tempore, & Bialam obsidione pressit, & Moscoviam victoriis peragravit.

Mosci iterum & humilius pacem petunt.

Et jam in propinquo erat ut Bialla quoq; humiliata dederetur, cum Moscoviæ Senatores territi, post hanc peiora metuentes, missis Legatis, pacem multo humilius & ardenti° à Vladislao Rege petivere: sisteret majorem sanguinis effusionem, sat pœnarum jam & cladium Moscoviam subiisse: eos, qui authores mali fuerant, iram non effugisse Divinam, & fere innoxiam turbam nunc supersesse: hanc pacem & concordiam petere, & eam à clementia ejus Regia non desperare. Et quid aliud per bella deinde & hostium suorum ruinas quærat? Quid speret? Præsertim cum non tolerandas solum desideratę pacis conditiones optent, sed etiam à Statibus Imperii sui plenam de ea ineunda, potestatem habeant. Flexus humili Legatione Rex, non abnuit: ita semper sui ipsius, ut in medio victoriarum suarum cursu, condere ferrum,

rum, & dexteram inimicis porrigere non dedignaretur. Atq; hac ratione prudentiam & constantiam suam ostendit, invictissimmus utraq; sui parte, Vladislaus Rex: ut qui, nec ab hoste, nec à felicitate se passus corrumpi, eundem & lacessente & blandiente fortuna animum servavit; invictus viribus, invictus animo; semper suus.

Itaque, cum animum à ferro jam ad pacem inclinassет, id negotii Jacobo Zadzik Magno Cancellario Regni, Christophoro Radzivillio Duci Birzæ & Dubinki Palatino Vilnensi & Supremo Lithuanici exercitus Generali, Martino Kazanovio Palatino Podolienſi Polonici exercitus Generali, Alexandro Gonszevio Palatino Smolenscensi, Alexandro Piaszcincio Castellano Kamenecensi, Marciano Tryſnæ Mag: Duc: Lithuan: Referendario, Andreæ Rey Naglovicensi Capitaneo Libuscensi, Nicolao Gniewoscio Lublinensi Signifero, & Alexandro Oginscio Vexillifero Trocensi. Hi, conditionibus in chartam conjectis, ut victores, victis leges proposuere: quibus in utramque partem ventilatis & mature expensis, tandem hisce potissimum perpetuæ pacis articulis convenit. *Inprimis, ut occasio ulterioris belli, discordiæ, & dissidij evitaretur, Rex Vladislaus (cui alias virtute contractus, ante aliquot annos cum*

Pacis leges, à deputatis Regiis, Mo scis præscribuntur quas hi acceptãt Anno 1634. 13. Iun:

Conditiones pacis

Stanislao Zolkevio Kioviæ Palatino Supremo exercituum Duce & Coronæ Legato initi, Moscoviæ Imperium erat) libere, & publicæ pacis ergo, Moscovitas ab illo, quo se obligaverant, juramento absolveret: jus, quod in Magnum Moscoviæ Ducatum habebat, Michaëli Fedrowicz, illegitime post ipsum electo, remitteret, & decretum electionis, & litteras, prædictum jus & titulum Magni Moscoviæ Ducis confirmantes, Moscoviæ Ordinibus restitueret. Magnus è contra Moscoviæ Dux, cessionis hujus intuitu, & amicitiæ in Regiam Majestatem affectu, Ducatum Smolensciæ, Severiam Urbem & Principatum, insuper arces istas (quarum aliquæ superiori tempore in potestatem Regis venere, aliæ durante hoc bello occupatæ erant, quædam etiam-dum Moscovitico Imperio parebant) Novogrodecium, Drohobusium, Biallam, Roslaviam, Starodubum, Poczapovam, Trupieskam, Nevelam, Sibieszium, Krasnam, Moromscium, Wieliskawloscam, & Popowagoram, cum earum terris, jurisdictionibus, armis, machinis bellicis, provisione, omnibusque ad eas pertinentibus, re nulla excepta, cum omni jure & prætensione, quam idem Magnus Dux ad eas se hactenus habuisse existimavit, spatio duarum septimanarum, præsertim adhuc Moscovitarum Imperio subditas, Centurionibus à Vladislao Rege deputandis traderet, & in æternum Regi, Regno Poloniæ, Magno-

Magnoque Ducatui Lithuaniæ cederet: ita quidem, ut ne unus harum arcium subditus, extra territorium earum migraret. Ne præterea, vi hujus stipulationis, Magnus Moscoviæ Dux, imposterum totius se Russiæ Cæsarem, Smolenſciæ Ducem, aut Severiæ Principem, uti fecerat hactenus, scriberet. Adhæc idem Magnus Dux nullum in Livoniam, Curlandiam, Estoniamq;, jus sibi assumeret, nec bello eas infestaret, ullave ratione vexaret: immo nec ulli exercitui transitum, ad eas oppugnandas, concederet. Denique nulli Regis Polonorum hosti, qui nunc aut postea esset futurus, Magnus Moscoviæ Dux, pecunia, commeatu, vel milite, auxiliaretur, aut transitum, per Regionem suam, in damnũ Regis, permitteret: ad quod pariter Poloniæ Rex Magno Moscoviæ Duci obligaretur, & alter alteri omne bonum volens, hostem alterius pro suo haberet: gravamina autem, injuriæ, damna, data invicem & accepta, æterna oblivione sepelirentur. Et ita quidem, Anno 1634. 13. Jun: inter Poloniæ Regem, Regnum, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, ab una, & Moscovitas ab altera parte, sancita pax: quam deinde Poloniæ Rex & Magnus Moscoviæ Dux juramento roboraverunt.

Vtilitas ab hac pace utriq; Imperio.

Magnum hinc emergebat vastissimæ utriusq; Monarchiæ bonum. Quippe sincera concordia, inter infensissima sibi Imperia, tandem redibat,

& quantum per hanc Poloniæ acceſſerit.

quæ amplius ſæculo integro fluctuaverat. A quo tempore ingentia invicem damna & data & accepta, vices ſæpius variante Fortuna: Principio quidem, neſcio quo Poloniæ fato, Moſcovitis multo favorabilior. Nam & Smolenſcum, ſub Magno Duce Baſilio: inde, ſub Johanne Baſilide ejus filio, Polotia, Parnavia, & tandem univerſa Livonia, Poloniæ Regno erepta. Ut ſileam exercitas in Polonos crudelitates, nobiles in captivitatem raptos, & Sarmatiæ non contumelioſe ſemel inſultatum. Sed hæc tamen omnia, tribus poſterioribus Regibus, in contrarium verſa. Quippe, ſub inclyto Stephano Bathorio Rege, Polotia recuperata, Savolocia, Magnique Luki expugnati, Pleſcovia arcte obſeſſa, & tandem tota Livonia Johanni Baſilidi frendenti extorta. Sub Sigiſmundo III. glorioſæ memoriæ, tota, quanta quanta eſt, Moſcovia victoriis peragrata. Non Boryſthenes, non Tanais, non volga reſtitit. Sed his maximi nominis fluviis ſub jugum miſſis, & ad Mæotidem paludem, & ad Glacialem Oceanum, & ad Cingulum terræ & adorantes Auream Anum populos, & Tartariam Aſiaticam victoriis itum. Quin immo, per Caſanenſes & Aſtrachanios, ad Caſpium uſque mare, & ipſos Perſiæ fines, Polonicis armis & excurſionibus penetratum. Demum & Smolenſcum biennii obſidio-

sidione expugnatum, & stratis, Zolkevio Duce, in Clussinensibus campis, Moscicis Suecicisq; exercitibus, ipse Magnus Moscoviæ Dux, Basilius Szuiscius, cum Johanne & Demetrio fratribus, in captivitatem abductus. Quin imo & ipsi Moscoviæ Ordines, ultro Vladislaum, tum Poloniæ & Sueciæ Principem, & suis quoque virtutibus famam sui nominis per gentes nationesque spargentem, Magnum Moscoviæ Ducem elegerunt, & litteris quoque confirmavere. Sed hæc ipsa Mosci pari mox levitate rumpentes, electo Michaële Fedrowicz, hoc Scenico Duce, non pugnare tantum iterum, sed, ruptis etiam quatuordecim annorum induciis, insultare quoque præsumentes, ingentes perfidiæ pœnas luerunt. Quippe sub Rege Vladislao Polonia in ultionem acriter excandescente, Smolenscum armata manu obsidione levatum, clausi hostiles exercitus, & tandem, traditis (qua parte Barbari maxime terribiles erant) ingentibus machinis, omnique bellico apparatu, usq; ad Vladislai Regis pedes, magna cum ipsorum ignominia, humiliati. Et nondum satis. Moscovia tandem eo, fortitudine, virtute, & victoriis, Vladislai Regis, adacta, ut pacem supplex, vastissimis duabus, Severia Smolenscia que, Provinciis, & quindecim Urbibus, cum earum castris, arcibus, terri-

territorio, & jurisdictionibus, redimeret. Quo uno quantum terrarum Poloniæ adjiceretur quis ignorat? Ducenta milliaria in longitudine, in latitudine sexaginta Reipublicæ accedebant. Vladislaus autem Rex Michaëli Fedrowicz, optimo terrarum suarum tractu & pluribus titulis spoliato, nomen Magni Moscoviæ Ducis projecit: ut qui in hoc jam nominis, gloriæ, & potentiæ creverat, ut contemnere posset. In hoc, Magnus ipse, Magnos, Alexandrum & Pompeiũ, imitatus: quorum iste, cum ad apicem victoriarum suarum jam perveniisset, Poro Regi à se devicto, non vitam tantum, sed Regna donavit: Hic tot Regibus Regnisque, incorrupto victoriarum cursu humiliatis, & in Provincias Romanas disponens, Tigrani Armeniæ Regnum restituit; æque glorioſum judicans, facere Reges quam debellare.

Gloria Regis, & honor, in Sarmatiam revertenti, exhibitus

Itaque Rex, à Bialla (quæ vi contractus pacis, quod æquissimum est, in potestatem ejus jam veniebat) exercitum victorioſum in Poloniam suam reduxit. Quantus vero, ô, tum triumphus! quæ gaudia! quæ festivæ congratulationes! cum, Moscovia, quantum alias nunquam, humiliata, & prolatis Regni terminis, victor reverteretur! Occurrebant Magnates ut congratularentur, promiscue nobiles & plebei ut glorioſissimum Regem,

Regem, geminata tot illustribus victoriis Majestate venerandum, mirarentur, undequaque, tanquam amplius aliquid homine visuri, conveniebant. Civitates arcubus triumphalibus excipiebant, & viri doctissimi Panægyricis celebrabant: quorum nescio an ulli unquam terrarum Orbis Regi (certe hoc tempore nulli) tot in laudem ingeniosissime scripti, oblati, dedicatique fuerint. Quos ego, si vixero, universos, aut quoscunque saltem nanciscì potero, de novo typis, singulari libro comprehensos, ut æternitate dignissimos, posteritati commendabo: singuli alias fortasse perituri. Excelluerunt autem hac in parte (sicut in omnibus aliis solent) Patres Societatis Jesu: inter hos autem Johannes Rywocius, Sacrosanctæ Theologiæ Professor in Academia Vilnensi Ordinarius; eloquentia vero & Panegyricorum acumine, judicio, & gravitate, nulli, exili meo judicio, toto terrarum Orbe secundus. Verumenimvero (ut ad propositum redeam) quis sensus Vilnæ, quis Warsaviæ, quis Cracoviæ, & per Sarmatiam universam, redeunte victoriosissimo Rege, tanta rerum gestarum gloria circumfuso, porro fuerit, supersedeo dicere: cum tantarum victoriarum ejus fama, Poloniæ suæ limitibus nescia circumscribi, ad exteras & longe dissitas nationes vaga,

terrarum Orbem impleret; adeo etiam, ut, cum ad Boryſthenem in Oriente fuiſſet pugnatum, & à fortiſſimo Rege debellatum, Antverpiæ in Belgio, & alibi, tormentorum exploſionibus, campanarum pulſu, feſtis ignibus, flammis fuſilibus, & mille aliis, in tanti Regis honorem, fuerit triumphatum. Claudo itaque hiſce elegantiſſimis, de hac expeditione, verſibus, Warſaviæ in Arcu Thriumphali, ad ſolennem ingreſſum Regium, ſcriptis.

Teuto, Anglus, Gallus, Batavusq́, Gothusq́, Scotusq́.
ad Moſcum toto venerat Oceano.
Arma, viros, artes, longinquus miſerat Orbis,
jamque ferox belli viribus hoſtis erat.
Addidit ipſe dolos, & rupto fœdere pacis,
perfida ſecuris intulit arma locis.
Rex Vladislaus venit cunctosque coegit,
hinc invita, illinc ſupplici abire fuga.
Teuto, Anglus, Gallus, Batavusq́, Gothusq́, Scotusq́,
ſcis quid erant? Hoſti pompa fuere, nugæ.

CA-

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

Amurathes Turcarum Imperator, adventu Vladislai IV. territus, ignominiosam Turcico nomini pacem admittit.

SUMMARIUM.

Turcarum fides fluxa, Christianorum firma & Sacrosancta. Vladislaus Rex Legatum Constantinopolim mittit. Mosci causam & occasionem bello Turcico præbent. Amurathes Turcarum Imperator ab Abazio Bassa quoque ad bellum incitatur. Abazius Bassa qualis: cum exercitu in Podoliam venit, & oppidulum parvum expugnat. Vladislaus Rex Konecpolscium Polonicum Generalem contra Abazium mittit. Konecpolscius qualis: ejus virtus & artes militares: Abazij conatus irritos reddit, retropellit, & vincit. Abazius Constantinopolim regreditur. Iterum Mosci Amurathem ad bellum incitant. Amurathis à Mosco petitiones: has Moscus non admittit, & cum Polonis pacem facit. Abazius Amurathem ad arma in Poloniam resumenda incitat. Amurathes Legatum ad Vladislaum Regem mittit. Hunc Vladislaus Rex Warsaviam ad comitia rejicit; & prudenter ad aliquot menses in Polonia distrahit. Poloniæ Re-

gis Legatus Constantinopoli à Turcarum Imperatore male excipitur. Amurathis præsumptuosæ petitiones à Legato Polonico: Polonici Legati imperterritus animus & constantia: In Poloniam tamẽ sine responso aut litteris dimittitur. Abazius Bassa, majoribus copiis instructus, in Podoliam redit. Rex Konecpolscium iterum contra illum mittit. Konecpolscius Abazium Bassam varie constringit. Rex ex Moscovia victor Podoliam versus movet. Amurathis metus ex adventu Regis: Abazium Constantinopolim revocat, & Murtazium Bassam loco Abazÿ ad exercitum mittit, cum mandato faciendæ pacis. Murtazius à Polonis pacem petit. Poloni conditiones pacis Turcis præscribunt: quæ quia graves ipsis videntur Murtazius tergiversatur. Vladislaus Rex in Podoliam venit: ex hujus adventu consternatio magna in exercitu Turcico, et, præ metu, omnes conditiones admittunt. Regis clementia & virtutes aliæ laudantur.

Polonorũ fides firma & sacrosancta

SUmma Christianis omnibus jurisjurandi servandique fœderis sanctitas est. Polonicæ vero nationi etiam peculiaris. Postquam enim sub Vladislao III. olim Poloniæ simul & Hungariæ Rege, multorum Christianorum Principum hortatu, ruptis fœderum vinculis, in Osmanidas arma resumpsit, & insigni ad Varnam clade multa-

ta,

ta, etiam inita cum Turcis & infidelibus fœdera esse servanda didicit, nunquam postea amplius ad violanda, quacunque etiam occasione deflexit. Quæ alias, paucorum annorum curriculo, non oportunitas? Osmanus, qui in Polonos universis Turcici Imperii viribus pugnaverat, à Vladislao tunc Principe, crebris cladibus ad emendicandam pacem humiliatus, cum Bizantium inglorius reverteretur, à militibus suis occisus. Mustaphas Patruus ejus & successor, vir prudentissimus alias, ab Amurathe Osmani fratre throno Imperioque dejectus. Insuper & Imperium Turcicū frequentibus à Persiæ Rege cladibus extenuatum. Et illibatam tamen, quam juraverant, Sarmatæ pacem servaverunt. Quin imo Vladislaº Rex, expletis & electionis legitimæ & coronationis solennitatibus, mox, ad morem Principibus Monarchisq; consuetum, sicut ad alios in circuitu Reges, sic Constantinopolim ad Amurathem quoque, singularis prudentiæ virum Stanislaum Trzebinscium Succamerarium Leopolienſem, misit, qui & electionem, & coronationem suam, amicam insuper, secundum pacta, vicinitatem candide nuntiaret. Cum quo quid postea actum sit suo loco dicemus.

Rex Constantinopolim Legatum mittit.

Omnia in contrarium interim ab infidelibus Turcis facta. Quamvis enim Anno 1621. victoriis Vladislavianis fracti, Osmanidæ pacem supplices impetrassent, & Anno 1622. missa Constantinopolim honorificentissima Polonorum Legatione, maxima cum solennitate, jurejurando confirmassent, tamen & fluctuavere identidem, & ad extremum (quæ est Barbarorum istorum levitas) projecta omni verecundia, palam ruperunt. Occasionem autem & causam Mosci præbuere: qui cum & ipsi fœdifragi, non exspectatis induciarum terminis, in Poloniam maximis copiis insurrexissent, & à Vladislao Rege quotidianis victoriis premerentur, Turcam, suis diffisi viribus, respicientes, nudum Podoliæ latus ostendebant, & irruptionem, adjectis muneribus, hortabantur.

Turcarũ fluxa fides.

Mosci causam & occasionẽ belli Turcici præbent.

Pronum erat Amurathis animum ad arma commovere, cui & Polonorum potentia paulatim gravis, & victoriæ Vladislai Regis suspectæ; quem quotidianis quoque successibus timere dicerat. Occasio deinde, quam sibi fingebat, propagandi Imperii, communi cum Monarchis & Regibus plerisque ambitione, quæ eos nunquam in præsentium fortunarum mensura patitur conquiescere, & eo majora cupiũt quo majora venerunt;

runt; adeo ut & Alexander, post Orbem, potuerit Orbes esurire. *Nec hoc Alexandri tantum vitiũ fuit* (ut Senecę verbis utar) *quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit: sed omnium quos fortuna irritavit implendo. Cyrum & Cambysen, & totum Regni Persici Stemma percense, quem invenies cui modum Imperij satietas fecerit? Qui non vitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit?* Nec id mirum (ut rationem alibi reddentem videamus) *quia naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia ubi desinant non habent: nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est, error immensus est.* Cæterum hanc Amurathis ambitionem, inusta quoque Anno 1621. Ottomannico nomini, ab hac ipsa Polona gente, ignominia in ultionem detorquebat: ut & dedecus, & mortem Osmani fratris, ob Vladislai victorias & triumphos acceleratam, per Sarmatiæ & Sarmatici Regis, ut præsumebat, ruinam & funera vindicaret.

Lib. 7. de ben:

Epist. 16.

Aderat quoque Abazius Bassa, homo turbidus & seditiosus, qui prope Babyloniam nuper, occulte dominationem parans, præcipuos, qui obstaculo sibi fore videbantur, Janizarorum & militum aliorum occiderat, & tamen, rem porro ad votum successuram desperans, ut rebellionis

Abazius Bassa quatis. Amurathem contra Poloniam incitat.

nis ſuſpicionem evaderet, Amurathi fucum faciens, præcipuos fratris ipſius Oſmani interfectores, non terra, nō vita, ſpirituq; dignos, è medio ſe ſuſtuliſſe, & necem ejus ultum, ad bellum in Polonos & Vladislaum Regem anhelare dixit; quo primos ruinæ ejus authores, & inuſtam Ottomannico nomini ignominiam, pariter ulciceretur. Sic homo vafer, perfidus, ſeditioſus, & turbulentus, ut ruinam ſuam evaderet, aliis præparavit: nec innocens tantùm videri voluit, ſed Cæſarianæ familiæ & Ottomannici nominis Zelator. Hic itaque ſuſurrationibus quotidianis, pronum ad arma Amurathis animum, porro trahens, non hoc tantum obtinuit, ſed etiam, ut ipſe belli Dux conſtitueretur, effecit.

Abazius in Podoliam venit & oppidulum parvum expugnat Anno 1633.

Mox ergo numeroſiſſimo exercitu, non ſecus quam jactaverat antea, ſuperato Danubio, per Valachiam Moldaviamque, ad ipſos Podoliæ fines, Martem mortesque ſpirans, ferebatur. Sunt autem in Podolia parva ejuſmodi oppida, quæ Magnates Poloni, promotis porro in fertiliſſima & deſerta tamen terra Coloniis, nova quotidie novaque ædificant, & adverſus ſubitas Tartarorum irruptiones tumultuario opere muniunt. Horum unum cum Abazius Baſſa, totius exercitus ſui viribus, inſultibus variis, & non ſine magna

gna tamen militum ſuorum jactura, expugnaſſet, non aliter Conſtantinopoli (ut à viris fide dignis, qui tunc temporis ibi fuerunt, accepi) quam de Sarmatia capta triumphatum. Adeo quippe Barbari victoriis ex Polona gente deſueverant, ut minutiſſima res in maximę victorię æſtimationem veniret. Quid ergo? Abazius quoque Baſſa ferocior, & inopinato ſucceſſu animoſior, acri⁹ imminebat; ratus Poloniam quoque ceſſuram, quia vile municipium ceſſerat.

Et profecto grande periculum erat, niſi in Vladislaum Regem periculum incidiſſet. Sed recte Seneca: *tanti quodque malum eſt, quanti illud taxavimus.* Rex quippe ad nuntium rei prorſus impavidus, quam magnum & regium ad ſubita & maxima animum: quid ingenij & prudentiæ corporis ſui Majeſtate conderet, tunc maxime, ſi unquam alias, univerſo terrarum Orbi oſtendit. In Oriente & Septentrione tot Ruſſiæ, Moſcoviæ, & exterarum nationum populis, & viribus illis, quas Oſmanidæ ipſi, poſt ſuas, ſemper formidabiles maxime judicaverunt, implicitus: à Meridie Imperii Turcici, communi paſſim mortalium omnium judicio, potentiſſimi totius Mundi, in Sarmatiam impetu laceſſitus: cum alia quoq; parte Tartari imminerent, ab alia Sueci minarentur: & ipſe ab o-

De Conſol: ad Mar: Vladiſlai Regis impavidus & generoſus animus.

mni latere, viribus quasi Terrarum Orbis, cum Polona virtute in medio premeretur, nimium dico, infestaretur, stetit tamen erectus sub quolibet pondere. Et adeo non desperavit, ut, non dico tantum sustinere omnes, non dico submovere, sed vincere etiam & debellare præsumeret. Et quid aliud quam ille generosissimus, ex sapientissimis, Heros: quem Romanus Philosophus magis quis debeat esse, quam fuisse vel esse describit? *Nulla illum res*, inquit, *minorem facit, nihil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet. Nam quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur: vires suas novit: scit se esse oneri ferendo.* Ita me hercule: & intellexit postea Orbis, Vladislaum Regem non parem tantum oneri fuisse, sed superiorem etiam de omnibus triumphasse.

Seneca Epist: 71.

Cæterum, ut ad rem veniamus, Vladislaus Rex, cum Abazius Bassa Poloniæ finibus terrorem suum illideret, consultius judicavit, medium victoriarum suarum cursum ad Smolensum non deserere, sed probatissimo aliquo belli Duce, Turcas, quantum fieri posset, finibus submovendo, distinere. Et poterat facilius hoc, cum talium Heroum Polonia hoc tempore felix, non unum protulisset: sed alios, pro maturo judicio suo, Rex penes se retinens, Stanislao Konecpolscio Castellano Cracovien-

Rex Konecpolscium contra Abaziū mittit, & quis ille Konecpolscius.

vienſi, Generaliſſimo Regni Polonię exercituũ Duci, Supremo, ex ſecularibus, Poloniæ Senatori, hoc potiſſimum negotii dedit. Hic autem eſt ille Konecpolſcius, qui cum famoſo illo exercituum Duce Zolkevio, Turcicarum victoriarum, & fatalis quoque cladis particeps, Conſtantinopolim in captivitatem abductus, geminata ex infortunio felicitate, ad gradum altiorem, & innumeras de iis victorias, in Poloniam rediit: qui ad Amerſtinum, numeroſas Suecorum copias, & quaſi exercitum integrum, ſub Strefio & Teufelio Ducibus, ad deditionem cogens, ſub jugum miſit: qui ferocem illum Baudiſium, ſua manu ſaucium, dejecit ex equo, & captivum in caſtra retulit: qui Pucenſem Portum, novo atque inaudito opere, excitatis in ipſa marina glacie aggeribus, ad deditionem compulit: qui Guſtavum illum, adeo toti Europæ terribilem, tot annis ita coercuit, ut ſigna contra ipſum explicare nuſpiam auſus fuerit, aut arcem non niſi aſtu tentare. Hic tantus vir, tantis victoriis denſus, quomodo terror iterum Turcarum exſtiterit, et, ad mentem Vladislai Regis, lente feſtinando, Abazii Baſſæ ferociam comminuerit, hujus primæ irruptionis exitus docuit.

Noverat hic prudentiſſimus Imperator, belli Ducem, in tempeſtate maxime, cautum Guberna-

Konecpolscij virtute & militaribus artibus Abazius Bassa retro in Turciam pellitur.

torem navis sequi oportere. Hic enim, licet vento sæpius secundo feratur, brevia tamen alibi, alibi saxa & charibdes, alibi scopulos & scyllas noscens, directo obliq; gubernaculo, dimidio vento contentus, lentius proficiendo, has Oceani, maris, & Neptuni insidias cavet, & ad portum tamen, tarde accelerando, properat. Ex occasione vero, permissis vento velis, ubi pericula nulla metuit, libera grassatur via. Hoc, ut noverat Konecpolscius, imitatus est. Siquidem Belgicarum artium non ignarus, valla primum, munitiones, propugnacula, suggestus, cuniculos, & similia moliebatur: & hostem tam diu artibus & ingenio lusit, usq; prima ejus tempestas desæviisset. Inde caute, ubi scopulos scyllasque Martis metuebat, exercitum suum promovens, ad angustias paulatim inimicos ipsos redigebat. Ex occasione etiam, ubi insidias non metuebat, secundo Fortunæ flatu utens, liberis grassabatur armis, copiis, præliis, victoriis, & ad metam sibi destinatam tandem pervenit. Quippe Abazium Bassam, Poloniam paulo ante & spe & præsumptuosis verbis devorantem, eo angustiarum redegit, ut Polonos vice versa metueret, & ad extremum, paulo ante tam altum spirans, jam desperaret. Itaq; idem ille Abazius Bassa, jam pudore, cladibus, ignominia gravis, per Valachiam iterum,

iterum, transmisso Danubio, eandem, qua antea jactabundus venerat, viam, plenus confusione, relegit.

Et peractum erat irrita illa expeditione bellum, nisi pessimos consiliarios iterum & suggestores Amurathes habuisset. Sed partim infelicitate sua, quæ ad pacem movere debuerat, irritatus: partim ingenita ambitione ab omni mente sana alienus: partim ab iis, qui Polonica arma metuebant, incitatus, in sequentem annum arma iterum & bella, majore quam prius animo & apparatu, præparavit. Primam, sicut antea quoque, facem Magnus Moscoviæ Dux subjecit. Hic ad Smolenscum exercitu jam, bellicis machinis, & Martia omni suppellectile, à glorioſissimo Rege Vladislao exutus, & in summa necessitate constitutus, humilius iterum in Poloniam irruptionem supplicabat. Et Amurathes, ex necessitate ipsius compendium suum facturus, facile assensit, *dummodo annuo ingenti tributo subjectionem promitteret, Regnum Astrachanense universum traderet, & exercitum ad Poloniæ fines commeatu & sumptibus suis aleret*. Quæ conditiones ita Barbaræ Magno Moscoviæ Duci visæ, ut clementiam Vladislai Regis nuper in exercitum suum expertus, ad eam confugere potius, Provincias aliquot & Urbes tradere, & pacem conditio-

Moscus iterum Amurat hē cōtra Polonos incitat, & Amurathis petitiones à Mosco.

ditionibus æquis, ut postea factum, impetrare in animum suum induxerit.

Alij ad bellum Amurathem incitant, & præsertim Abazius Bassa

Mosco itaque ad consilia saniora converso, alii, quibus tempestas etiam à Polonicis armis imminebat, aut quibus nimia felicitas Polona gravis, succedebant, & Amurathis gulam ad vomitum irritabant. Deinde etiam, quia expeditione inita jam inchoaverat bellum, pace nondum facta, irritatos in ultionem Polonos, in eorum quærere finibus, quam in suis exspectare decreverat. Insuper idem Abazius Bassa, sceleribus conscientiæ malæ cruciatus, cum faciem Amurathis ferre non posset, expeditionem iterum & arma suadens, nova identidem novaque consilia, quomodo Polonia debellanda, suggerebat: non ipsius, nec fortunæ culpa, nec etiam virtute Sarmatica, sed quorundam æmulorum suorum vitio factum, quod prior expeditio exitum optatum non habuisset. Cæterum, malevolis illis amotis, prosperrima omnia polliceri: facturum Poloniæ Regnum tributarium, & Sarmatiam universam ad Mahometis legem & sacra coacturum. Quæ omnia magis ut absens esset, quam quod successura speraret, quotidie per opportunitatem insinuans, adeo Amurathis animum occupavit, ut ille quoque hæc, quæ vafer homo promiserat, posse fieri sibi leviter persuade-

ſuaderet. Ita ambitio cæca movens cerebrum, & in vanas mentes imagines evocans, multum inter falſum ac verum mediæ caliginis fundit: nec ante oculos potentiſſimis aperit, quam certa calamitate pulſarit. Et ita quoque cum Amurathe tandem factum eſt.

Amurathes Legatū ad Regem mittit, quē Rex ad mēſes aliquot prudēter detinet.

Interim ambitionis ſuæ conſiliis jam occupatus, Legatum, ſeu exploratorem verius, in Lithuaniam ad Vladislaum Regem miſit, ut ſub ſpecie inſinuandæ pacis, latentis belli commoda, occaſiones, vires hoſtium, animos, occupationes, & bellum qua maxime ratione gerendum, quam poſſet curioſiſſime ſcrutaretur. Sed calliditas intra Vladislai Regis prudentiam erat: qui, quod res erat, ſubodoratus, Legatum audire noluit: ſed alia nec minori calliditate, Amurathis calliditatem, aut prorſus irritam, aut inutilem redditurus, Warſaviam illum, & poſt menſes aliquot futura Regni comitia ablegavit, ut, ſeu bellum, ſeu pacem adferret, publice Regni Ordinibus declararet. Hoc enim eo conſilio faciebat Rex, tum ut à ſe longius ablegatus, quid ipſe moliretur, non adverteret: tum etiam, ut menſibus aliquot diſtineret, & ſuſpenſum interim Amurathem tenens, omnia in tempore, ad tantam belli molem ſuſtinendam, neceſſaria præpararet: & denique, ut,

quid

quid cum Stanislao Trzebinscio Legato suo Constantinopoli ageretur, quid responsi acciperet, sanusne rediret, & alia hisce similia, paulatim cognosceret.

Amurathis praesumptuosae petitiones à Legato Polonico, & hujus impavidus animus & constantia.

Quam id salutari consilio Rex fecerit mox eventus docuit. Quippe jam, superatis tot tantisq; viarum molestiis, idem Stanislaus Trzebinscius Byzantium intraverat, et, post aliquot dierum moras, ad audientiam tandem ab Amurathe admissus, Legationem suam diserte, prudenter, & magna praesentia sui, animose deposuit. Quid autem Barbarus? Abazii Bassæ vanis promissionibus & consiliis infatuatus, in rugam contracta fronte, torve Legatum aspiciens, frameam pulsavit, & *se magnum illum Monarcham dixit, cujus acinacem universæ terrarum Orbis nationes horrerent: adeoq; inter se & Poloniæ Regnum amicitiam aut vicinitatem nullam perennare posse, nisi annuo aliquo tributo se superiorem agnosceret, & insuper magni Mahometis dogmata amplecteretur. Sin minus: framea sua usque novissimam ejus ruinam & exterminationem usurum.* Quid ad hæc Legatus Polonicus? Infractus ad ista pari libertate respondit. *Esse Deum in Cœlo potentiorem Amurathe Monarcham: hunc invissimo Regi suo gladium quoque lateri accinxisse, quo & Christianæ Religionis veritatem, & populorum Polonici Regni liber-*

libertatem, adversus quascunque etiam potentissimorum vires defendere, tueri, atque etiam, si ita visum Superis, latius propagare posset. Adeoque & tributi, & mutandæ religionis petitionem, Polonis, in summa libertate viventibus, vel solo auditu intolerabilem esse: præsertim quam diu adhuc dexteræ frameis suis sufficerent. Se quidem aliter modo non instructum, quam candidum Sereniſſimi Regis sui, secundum communem Regum consuetudinem, animum declarare. Si vero Amurathes in proposito illo suo perseveraret, mox aliam Legationem adfore, quæ, dubio procul, alia longe diversa in commissis haberet. Amurathes, qui Legatum Polonicum, vultus, verborum, & minarum suarum asperitate, consternatum iri putaverat, opinione sua falsus, magna cum indignatione surrexit, & Legatum sine ullo responso, vel scripto, Poloniam versus dimisit. Et bella jam magis, quia & majestas, & potentia sua, à Polonis, contempta & ludibrio habita fuisse videbatur, crepans, Abazium quoque suum animabat.

Itaque, contractis undique Imperii sui viribus, arma iterum & bella: quamvis nonnulli è prudentioribus fuisse dicantur, qui hæc eadem varijs rationibus, & maxime ob conjunctam virtuti felicitatem Vladislai Regis, & dissuaderent, & exitū, non pro cerebro Amurathis Cæsaris & A-

Abazium Bassa ab Amurathe missū in Podoliam redit. Anno 1634.

bazij Baſſæ, ominarentur. Ut ut ſit, propoſiti ſui tum quidem tenax Amurathes, terra mariq; copias & apparatum ad Podoliæ fines dimiſit. Triremibus maiora tormenta, camelis & curribus commeatus vehebatur: & per Danubiũ, provide jam ponte ſtratum, pedeſtres & equeſtres copiæ (quæ amplius centum millium, exceptis Tartaris, fuiſſe dicuntur) Abazius Baſſa, Poloniam verſus, tumidior promovebat. Diceres Karakaſſii animum, & Oſmani vires, in uno Abazio, in Poloniæ terrorem revixiſſe. Accedebant alia parte Tartari, vaga manus, quę, illatam olim à Bathi ſuo Principe, vaſtitatem, jam à longe iterum Sarmatiæ minabatur.

Sed hæc, pro conſuetudine ſua, ſuperbius & jactabunde magis, quam fortius illi. Siquidem, *ut præcogitati mali mollis ictus venit*: et, quod dicitur, *tela prævisa minus feriunt*; ita omnia illa, in providentiæ Vladislavianæ ſcopulos illiſa, inſtar fluctuum, fracta reſiluere. Quippe jam prudentiſſimus Rex iterum fortiſſimum virum Konecpolſcium, ſuperioris anni ſucceſſu, in Abazium Baſſam, ferociorem, in occurſum eo direxerat, tanquam unum ſufficientem adverſus omnia. Et profecto Konecpolſcius Generalis, parum mox intereſſe docuit, Abazius Baſſa paucioribus, an numeroſioribus copiis

Konecpolſcius iterum à Rege miſſus, Abaziũ Baſſam varie rurſus conſtringit.

piis dimicaret. Iterum illum, pauco milite constrinxit: & modo Fabius, modo Marcellus, cunctando sæpe, sæpius præliando, continuis artibus cædibusque fatigavit; adeo etiam, ut apud exercitum suum, in contemptum Abazius Bassa veniret.

Interim quoque jam Vladislaus Rex, Magno Moscorum Duce humiliato, & oppidis Provinciisque multato, data Septentrioni pace, victorem exercitū, adversus Turciam, in meridiem, circumagebat; ut gladio suo, nondum detersō Moscorum sanguine, in exitium Imperii & Imperatoris Turcici, feliciter uteretur: & hoc eo fere tempore, cum à Comitiis Legatus Turcicus, litteris, ad Imperatorem suum, arma spirantibus, à Republica Polona instructus, Constantinopolim remearet. Nunquam magis quantum authoritas & fama unius fortissimi & felicissimi Regis in utramq; partem, & præsertim in hostium terrorem, valeat, adnim-adversum. Quippe cum ille Legatus Byzantium, & ad Amurathem ingressus, liberas liberrimæ Reipublicæ litteras, Vladislai virtutes, victorias, fortunam, et, quod maximum erat, ejus Turciam versus mota victricia arma tradidisset, tantus subito pavor omnes, & ipsum Amurathem Cæsarem, invasit, ut, mutato repente consilio, pacem, & quavis conditione concordiam, à superbissima non

Vladislao Rege advers° Turcas movente Amurathes Abazium revocat, & Murtazeum Bassā illi suffecit, cum mandato acceleratæ pacis.

ita pridem præsumptione, respiceret. Quia autem Abazii Bassæ tumultuosum ingenium noverat, & pacem, eo circa Poloniam adhuc hærente, desperabat, misso nuntio, ab exercitu eum Constantinopolim revocavit: & in locum ejus Murtazium Bassam, modestioris ingenii virum, cum mandato accelerandæ pacis, suffecit. Verissimum est, spurium propositum esse quod ambitio generat, & quamvis maximo fervore cœperit, ad exitum non perseverare. Ille Amurathes, ille superbissimus Imperator, cujus verba, vota, præsumptionem, paulo ante, plus nimio vidimus; cujus viribus sufficere Polonia non videbatur, jam solius Poloniæ Regis terrore fractus, pacem tam humiliter ambit, quam antea superbe rejecerat: imprudentissimus hominum secundum Epistol: 120. Senecam: quippe, *sic maxime*, inquit, *coarguitur animus imprudens: alius prodit, atque alius, & (quo turpius nihil judicio) impar sibi est.* Ego vero & animum, & propositum, & conatum ejusmodi hominis, fumo similem judico. Quemadmodum enim fumus, ab igne noviter accenso, & cum viridi difficilique materia commisso, in altum copiosus ascendit, & vehementi agitatus vento, quasi momento temporis, per aërem dissipatus evanescit; ita conatus improbi, ab illo ambitionis

nis igne, bellicosis præsertim gentibus Regibusq; commissi, licet varii, fusi, & copiosi, valido adversitatis vento prorsus in nihilum tandem, & in anem fabulam vulgi, rediguntur.

Cæterum Murtazius Bassa, vir prudens, callidus, & ingeniosus, & pacis & Imperatoris sui respectum habens, media serio excogitabat, quomodo & illam procuraret, & authoritatem hujus integram conservaret. Ad hoc Sarmatas captivos honeste habebat, & quosdam etiam, opportunos negotio, sine lytro dimittens, per hos pacem Poloniæ Senatoribus insinuabat. Et hi, certam pacem sperata victoria potiorem judicantes, non abhorruere. Et tandem res eo deducta est, ut prudentiores aliqui, ab utraque parte, ad formandos articulos, deputarentur. Quia autem Poloni victoriæ vicciniores erant, ita ad placitum, utilitatem, & gloriam suam, pacis leges præscribebant; quarum præcipua fere capita hæc fuere: *Ut tributum, nullo unquam tempore, à Polonis petere Turcæ præsumerent: Tartaros, qui Cantimiro Duce, in Bialogrodiensibus campis, domicilia sua fixerant, ex illis tollerent; renuentes etiam armis internecione delerent: oppidorum, arcium, & castellorum Polonicorum, ad Tyram, demolitionem, in æternum non postularent: arces, ad Poloniæ & Hungariæ fines, præsidiis*

Murtazius pacem petit, cujus conditiones illæ præscribuntur.

suis Turcæ non munirent: Valachiæ & Transylvaniæ Palatinos (quod proposuerat) Turcarum Imperator non amoveret: sed eum Valachiæ Principem faceret, quem Poloniæ Rex, & vellet, & commendaret.

Murtazius tergiversatur, sed adventu Regio in Podoliam territus conditionibus subscribit.

Dura hæc Murtazio Bassæ, & parum ad respectum, authoritatem, & gloriam Amurathis Imperatoris, Domini sui, videbantur. Itaq; aliud ex alio trahens, moras nectebat, ut si aliquo interim prosperiore successu, ad humiliores, Sarmatas, cõditiones disponeret. Adhæc Turcici Imperii vires identidem extollens, eas, conditionibus minus honestis, non irritandas monebat. Nonnunquam etiam, vultu verbisque, bella iterum & arma potius, quam pacem, spirans, Polonorum animos & constantiam explorabat. Et in eo res erant, cum ab exploratoribus nuntiaretur, Vladislaum Regẽ, cum exercitu illo victorioso, quo Moscoviæ Monarcham humiliaverat, per Russiæ fines, in Podoliam transiisse. Quo inexspectato nuntio, Murtazius Bassa, perterrefactus, non ulterius cunctandum ratus, conditionibus omnibus, ne una quidem excepta, statim subscripsit: suspensionem armorum interim, à Generali exercituum Duce Konecpolscio, petens, ut de omnibus ad Imperatorem suum referret: quo de imminentę cervicibus suis Vladislao Rege, & con-

& conditionibus, quas ob vicinitatem illius, & præsenti necessitate compulsus, iniisset, Amurathem certiorem faceret.

Amurathes, metu Regis, conditionibus assentitur.

Quid autem ad hæc, & ignominiosa nomini suo, et, in Barbam ipsius, prorsus, & quasi è diametro, superbæ nuperæ præsumptioni contraria, Amurathes? Præ Vladislai Regis impetu omnia placuere, & acinacem suum, quem horrere universas nationes Orbis jactaverat, quo ruinam & exterminationem Poloniæ populis minatus fuerat, cum magno dedecore suo, subito condidit, ne gladium Vladislai Regis experiretur. Sed, ne affectui aliquid ego tribuere videar, hæc, & alia hisce similia, in ipsis Murtazii Bassæ, ad Generalem exercituum Ducem Konecpolscium, litteris, 24. Sept: Anno 1634. ad eum scriptis, & ab hoc ad Jacobum Zadzik Magnum Cancellarium Regni transmissis, videamus.

Significo Illustritati vestræ, quia Mechmet Celebi, quia ad vos ante mittebatur, postea à me ad Serenissimum Imperatorem Dominum meum missus, attulit mihi ab eodem scripturam ejusmodi. S. Quicquid ibi pepigisti ac contraxisti, totum id concedo tibi. Quod autē scribis de Cantimiro Bassa cum suis Tartaris tollēdo, eundem quoque meum esse servum scis. Scribe illi aliam te provisionem concessurum, ut sua sponte abscedat:

dat: quod si non fecerit, eum cum exercitu aggredere, animadvertasque in ipsum, uxores, liberosque suos. Quare fide mea, jureque jurando promitto Illustritati vestræ, me in ipsum ita animadversurum, ut dictu sit impossibile. Præterea, motu ejusdem scripturæ Imperatoris Domini mei, convocavi copias omnes, præcipue Vromelensium, Bosnensium, Silistrensium, imo etiam nuntios Regiæ Majestatis, & Ducis Crimensis, ad capiendum in ea re consilium. Postquam vero Tartaros tollemus, instituemus Præfectos ejusmodi, qui perfidos homines cædant, nec Crimo exire, sine litteris, quempiam permittant, ut fœdus idem, quod cum Sultano Solimano peractum antea fuit, deinceps semper vigeat. Quærebam etiam ex nuntio vestro, utrum velletis Cosakos, quo minus Turcicis terris damnum inferrent, coërcere. Quod quia affirmavit fore, ego similiter omnia promitto. Restat duntaxat ut Schahin Aga mature huc adveniat, quem cum nuntio vestro, una ad Imperatorem Dominum meum mittamus, ne exercitus hic ad hyemem usque durent, utque pacifice digrediamur ab invicem. Cæterum Illustritatem vestram Deo commendo, qui præstet, ut audiam Illustritatem vestram bene valere.

Amurathes in gratiam Vladislai

Ecce humiliatum Amurathem Turcarum Imperatorem. Sed nondum satis. Ut exacerbatum Poloniæ Regis Vladislai, in se, & præsumptio-

ptionem ſuam, animum (quem non ignorabat, *Parcere ſubjectis & debellare ſuperbos*) mitigaret, & gratiam ipſius aliquo ſingulari facinore promereretur, potiſſimum Authorem belli Abazium Baſſam, alias propter callidas adulationes chariſſimum ſibi, ſuffocari fecit, ut quantum poſſet ſe etiam culpa & crimine liberaret; alio etiam modo, ut metu fortiſſimi Regis exoneraret animum, gratificaturus, ſi potuiſſet. Sed ne & hic præter veritatem quippiam dixiſſe videamur, litteras 26. Sept: ex caſtris ad Cameneciam, ad eundem Magnum Cancellarium Regni ſcriptas inſpiciamus.

Regis Abazium Baſſam interficit.

Glorioſa admodum eſt pax hæc, quæ S. R. Majeſtati hiſce diebus magna cum oportunitate evenit. Tametſi enim Turcæ Sectæ ſuæ impiæ eam legem habeant, qua obſtringuntur, ut cunctas nationes ad eandem Sectam trahant, ſibique tributarias faciant, tamen ab ea nunc per conditiones deſciſcunt. A caſtellorum noſtrorum ac oppidorum demolitionis poſtulatione ſupersedent. D'Neſtrum nobis pro finibus concedentes, Cantimirum cum ſuis Tartaris, campis Bialogrodienſibus pellunt, atque in poſterum nullum unquam iis locis paſſuros ſe promittunt. Palatinum Valachiæ eum quoq; quem S. R. Majeſt. pro voluntate ſua ac antiquis pactis commendaverit, ſpondent ſe præfecturos. Immo,

quod glorioſiſſimum eſt, non pudet fateri Timam Age, de medio ſublatum eſſe Abazium Baſſam hujus belli authorem: eo ſcilicet, ut S. R. Maieſtati ſatisfaceret: qui ipſi ita charus erat, ut id poſt ipſius interitum ita luculenter teſtaretur, ut pro ſuis exequijs 20000 Aſprorum daret, in Illuſtris cujusdam Baſſæ monumento cõdi vellet, ſuffragiaque publica, pro Manibus ipſius, reliquis Baſſis indiceret. Denique Valachiam, Moldaviam, Tranſylvaniã, quas hoc motu Turca in Provincias, Palatinis iſthinc ſublatis, Baſſisque inductis, voluit redigere S. R. Maieſtas ſummo malò laboravit. Advertit quippe Tyrannus rem ſibi cum eo Monarcha eſſe, cujus amicitiam deinceps ſibi oportunam fore ducat. Ita gloriòſa pacis hac tranſactione, glorioſe S. R. Majeſt. noſtra, ac feliciſſime apud poſteros æternabit.

Vladislai Regis prudentia in hoc bello, Clementia, & gloria apud ſuos.

Et hic eſt finis iſtius belli Turcici, maxima ipſorum ſuperbia, præſumptione, tumultu incepti, majore ignominia, damno, pudore, finiti: ſic ut veriſſimum in illis fuerit. *Parturiunt montes naſcetur ridiculus mus.*

Attamen quanto majus Amurathis & Turcarum dedecus, tanto major Polonorum & Vladislai Regis gloria. Qui omnes hoſtium conatus prudentia luſit, per fortiſſimum Ducem Konecpolſcium fregit, & tandem adventus ſui fama conſummavit. Adeo ut hac in parte Julium Cæſarem, Mithridatis filium more fulminis, quod venit, per-

percutit, & abscedit, debellantem, longe superarit. Ille enim venisse, vidisse, & vicisse glorietur, Vladislaus autem venisse, non vidisse, & tamen vicisse poterit gloriari: & quidem tanto majores hostes, quanto Amurathes major Pharnace, & Osmanidæ Ponticis potentiores. Itaque Vladislaus Rex, cum uno eodemque tempore, à duobus potentissimis Monarchis, & à Septentrione, & à Meridie premeretur, & utrumque eodem anno superaret, docuit terrarum Orbem, quid possit in summo periculo summa virtus, & fortitudinem prudentiæ junctam, numerosis hostibus, validissimis viribus, & imperiis maximis, potiorem esse. Et quid in utrosq; non ausus fuisset, nō potuisset, nisi magis clementiæ laudem, quam severæ ultionis impetum odiumq; respexisset? Maluit autem parcere, ut cum duos potentissimos hostes vicisset, addita tertia, de animo suo, victoria, mirabilior omnibus redderetur. *Quem enim magis admiraberis, quam qui imperat sibi, quam qui se habet in potestate? Gentes facilius est Barbaras, impatientesq; alieni arbitrij regere* (addam ego & vincere) *quam animum suum continere & tradere sibi.* Quid amplius? Aderat quoq; necessitas quædam festinandi, cum tertius hostis à Septentrione immineret: & pertinatior imo deterior ille quia rebellis. Itaq; cum *Senec. lib. 4. de ben:*

tanta celeritate potentissimos hostes, victos & humiliatos, præscriptis pacis legibus absolvisset, quasi non integra virtute, sed una manu usus, duo tantum, veluti per transennam, impedimenta sustulisse videri poterat, ut in hosce, de jure suos, tota intentione expeditior esset: quod maxime etiam Poloni desiderabant, ut obsessi portus vendicarentur. Et omen erat prosperioris successus, quia cætera tam feliciter cesserant. Quapropter Vladislaum, ut nuper à Moscicis armis, sic nunc à Turciæ finibus reducem, ut Herculem suum & Patrem Patriæ venerabantur. Et quid ni? Maximis, quæ in hominem cadere poterant, beneficiis subditos suos affecerat. Quippe, ut Latinus Sapiens de beneficiis ait, *Prima hujus notæ sunt, hostium manibus eripi, & Tyrannicæ iræ, & proscriptioni: & aliis periculis, quæ varia & incerta humanam vitam obsident. Quicquid horum discusserimus, quo majus ac terribilius erit, hoc majorem inibimus gratiam: subit enim cogitatio, quantis sint liberati periculis, & lenocinium est muneri, antecedens metus.* Merito ergo ut vindicem suum & Patrem Patriæ venerabantur, qui hæc ipsa in circuitu fecerat, & facere perseverabat.

Lib. 1. de benef.

CAPUT

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

Vladislai IV. expeditio in Suecos, qui, factis induciis, Boruſſiam Regi reſtituunt.

SUMMARIUM.

Origo hujus belli deſcribitur: Sueci ex improviſo Boruſſiam invadunt, & tandem, ſucceſſibus varijs, usque Thorunnium penetrant, quod à Gerhardo Dönhoffio Comite, & Civibus ipſis, inſigni virtute defenditur. Tandem ſex annorum induciæ factæ: quibus elapſis, Vladislaus Rex victorem exercitum in Boruſſiam ducit: Pravos militiæ mores corrigit, & diſciplinam militarem reſtituit. Hinc magnum exercitus commodum. Stratagema Regis & induſtria Gedanenſium. Apparatus in Suecos Regius ingens: ſed Sueci pacem ambiunt, quam Rex, ob varias rationes, non abnuit. Pacis conditiones. Sueci, quicquid in Boruſſia poſſidebant, Regi reſtituunt. Greiffenclavi Cæſaris nomine Regi congratulatur, & hujus petitiones. Rex, poſt pacem in comitijs confirmatam, loca à Suecis reddita viſitat. Ejus clementia commendatur, quâ omnia bella conſummavit.

Senec. Epist. 29. Origo belli Suecici.

RECte Romanus Philosophus, *cum hac persuasione vivendum est, non sum uni angulo natus.* Vicerat jam Vladislaus Rex, duabus, & à Septentrione, & à Meridie, partibus, & Sarmatiam potentissimorum hostium metu liberaverat. Sed nondum satis judicans uno aut duobus angulis vicisse, in circuitu Sarmatiam liberare decrevit. Restabant autem à Septentrione, ex veterum recentiorumq; annalibus, famosissimi gentium, Sueci, Gothi, Wandali. Hi Vladislao Regi hæreditario jure subditi, sub Carolo Sudermanniæ Duce, à Sigismundo III. glorioſæ memoriæ, Vladislai Regis Patre desciverant: & quia, quæ istius generis sequi solent molimina, timere didicerant, ex omni occasione Poloniæ hostes, ut bellum finibus suis arcerent, ejus Provincias vellicabant, dum alibi occuparetur. Sic Anno 1621. cum in Valachia Sarmatæ Turcarum viribus suas opponerent, Rigam omni conatu adorti, tandem expugnaverunt. Anno 1626 ita subito, è Balthico mari, in continentem, in Borussiam emersérunt, ut apertis munitissima oppida portis caperentur: & ante potior Borussiæ pars Suecica fuit, quam Suecos intrasse Sigismundo Regi nuntiaretur. Inde aliquot annorū tumultus & velitationes, subinde vices variante fortuna. Ad extremum tamen, subdolis artibus, quod nemo un-

mo unquam fore speravisset, usque Thorunnium à Suecis penetratum.

Suecii Thorunnium oppugnāt, quod à Gerhardo Dönhoffio Comite, & Civibus ipsis, insigni virtute defenditur Anno 1629. Mense Febr:

Eo quidem, Anno 1629. Mense Feb: Hermannus Vrangelius, recenti victoria ferox, Suecicarum copiarum nucleum, tanta celeritate rapuit, ut Thorunnienses, nihil minus quam de adventu suo cogitantes, subito occuparet. Quin imo eodem illo tempore, ad visendum reum, extra Urbem laqueo strangulandum, magno numero cives exiverant. Quod ipsum casu in compendium cessit, cum Suecii alium Polonum exercitum suspicarentur. Ut primum autem cives, quos à longe venientes viderant, Suecos esse cognoverunt, præcipiti fuga in Urbem se recepere. Ibi, ex improvisa re, & quia longa pace bello desueverant, consternatio ingens; adeo confusis omnibus, ut salutare nihil, præsertim quia miles sufficiens ad manum non erat, plebe insuper tumultuosis vocibus, ut in tali casu fieri solet, Senatum non audiente, in commune consuleretur. Commodum autem Thorunniensibus venerat, quod Gerhardus Comes à Dönhoff, probatus felixque jam antea in Valachia & alibi miles, Urbem paulo ante intrasset. Hic enim, intellecta clade Brodnicensi, maturo judicio suo prævidens, Thorunnium periclitaturum, proprio motu (quippe cui alias Mevam, Nienburgum, Mariæwer-

riæwerdam, & Kudzinum, copiis ſuis tueri, à Republica commiſſum erat) uno & altero tantum famulo comitatus, die nocteque eo properarat, ut Urbi præſentia & conſiliis ſuis adeſſet. Adeoque, non uno Stratagemate uſus, per ipſas hoſtiles copias, duabus fere, ante Suecorum adventum, horis, feliciter Civitatem intrarat. Nunquam antea magis animadverſum, quantum unius fortiſſimi belli Ducis authoritas & præſentia valeat. Ille enim, Urbe præſenti periculo conſternata, in Curiam ſtatim forumque conceſſit: & Senatum civesque ad concionem vocatos, iis, ut ſuburbia ſua incenderent, potiſſimum ſuaſit; ratus hoſtem, ut evenit, non cervicibus Urbis diu inhæſurum, ſi hyberno tempore & fomenta & receptacula non inveniret. Difficilius erat, ob gravia hinc Civibus emergentia damna, perſuadere: ſed, interveniente quoque Senatus authoritate, qui, juramenti Coronæ præſtiti memor, hoc in periculo (præſertim Johannes Preuſs tunc Proconſul Urbis, cui ejuſdem nominis filius, paternæ virtutis hæres, etiamnum eadem dignitate Civitati laudabiliter præeſt) pro Republica fideliter egit, bono privato Cives publicum prætulerunt. Inde Comes Dönhoffius, hac jam parte ſecurior, oportunis & efficacibus verbis, ad conſtan-

stantiam & virtutem, omnes porro animavit, etiam vitam suam obstringens, si in hac fidelitate sua perseverarent, Suecos Urbe non potituros. Addidit aliud quoque, ad confirmandos civium animos, efficax, callidus belli Dux: ex copiis suis nimirum, mille pedites, in subsidium mox adfuturos. Sic paulatim suus cuique animus, sua cuiq; præsentia rediit, & apparuit Thorunnienſibus nihil nisi fortem virum defuisse qui duceret. Quippe, omnibus à Dönhoffio Comite jam ritè ordinatis, hunc ad prælia præeuntem, alacres in valla sequebantur. Non horribiles, ab incensis suburbiis, in circuitu flammæ, non à facie hostilis impetus, terruere. Et, quamvis tanta esset hostibus capiundę Urbis fiducia, ut equites, equis suis desilientes, intermixti peditibus, pedestres expugnationi incumberent: licet eousq; jam ascendissent ut partes cominus invicem latera foderent: licet portas, S. Catharinæ & Culmensem, immo ad hanc turrim quoque munitissimam expugnassent, & subinde misso tibicine (cui Comes Dönhoffius, sub pœna mortis, ne reverteretur, tandem interdixit) ad deditionem Cives sollicitarent; omnia tamen ista intra virtutem Dönhoffij, & Dönhoffius omnibus hisce potentior in Thorunnienſium animis erat. Itaque, velut uno momento temporis,

circumacta fortuna est, & hostes munitionibus suis valloque pulsi, magna clade rejecti sunt. Adeoque insigni fortitudine, Gerhardus Comes à Dönhoff, Suecis, jam prædam & spolia meditantibus, egregiâ civium fidelitate fultus, Urbem è manibus quasi extorsit. Fremuit Hermannus Vrangelius, spei irritus, & cum damno recessit; tantum virtute etiam in hoste victo valente, ut fortitudinem Dönhoffij Comitis, cognati sui, non modicè celebraret; servatamque Urbem virtute ejusdem confiteretur. Debebat itaque Dönhoffio Respublica hac vice Thorunnium, & Thorunnium eidem fortissimo Comiti suam integritatem: quod quidem, quam diu erit, Dönhoffianæ virtutis illustre monumentum perennabit.

Quanta ea victoria fuerit

Quanta, tum temporis, ea victoria fuerit, ex eo metiamur: quod, statim post nundinas trium Regum, Polonorum juxta ac Germanorum mercatorum opibus, Urbs eadem, quodammodo prægnans esset; adeo quidem ut soli Gedanenses, suas tunc in Urbe merces, millionem auri excessisse, faterentur. Sic ut Gustavus Adolphus, si superior evasisset, è solis spoliis Urbis, triginta millium virorum exercitum alere potuisset. Insuper, quia Thorunnium tunc quodammodo Clavis erat Poloniæ Regni, si eo Sueci potiti fuissent, difficillime deinde

deinde Borussia moveri potuissent, et, aperta in uberes terras janua, excursionibus quotidianis, Majorem Poloniam, Cuiaviam, terram Dobrinensem, & Mazoviam, nobilissimas Coronæ Provincias, pro libitu devastassent. Quæ omnia Dönhoffiana virtus, & Senatus Civiumque fidelitas, tunc, favente Deo, feliciter avertere. Hoc etiam Fortuna adjecit, quod Sueci, nunquam postea eo usque progressi, solitis se tantum dolis & artibus suis porro tuerentur. Quas cum evitare, & virtutem Polonorum vincere, æque difficile esset, eodem illo Anno 1629. 26. Sept: sex annorum indu ciis arma suspenderunt; ita tamen ut penes Suecia pleraque maritima oppida perseverarent. Intellexit interea temporis Polonia incommodum suum: & sibi compedes velut injectos indignata, acriter animum in ultionem acuebat. Et hoc opportuno tempore, cum virtute fortissimi Regis sui, à lateribus aliis, pacem victoriis extorsisset, & sexennio induciarum elapso, adhuc Romani Imperii viribus Suecia distringeretur.

Post hanc Sueci, cum Polonis, sex annorum inducias faciunt, eodē Anno 1629. 26. Sept:

Itaque Vladislaus Rex, initâ prius cum Ferdiando Imperatore armorum societate, illum victorem exercitum, illas victrices Polonas aquilas, quibus tot gentibus leges dederat, à Borysthene & Tyra, in Borussiam circumagebat. In Borussi-

Rex Vladislaꝰ exercitum in Borussiā cōtra Suecos ducit An: 1635.

am dico, ſuperiori bello, à multis, in vanum fortaſſe, ſuſpectam, et, eorum judicio, belli malis, quæ in initio melius excludere potuiſſe videbatur, non indignam. Ut ut ſit. Prudentiſſimus Rex ſuam eam terram, etiam quæ ab hoſte poſſidebatur, judicans, à bellicis calamitatibus, quantum quidem fieri poterat, præſervandam cenſuit. *Is etenim cui curæ ſunt univerſa, quanquam alia magis alia minus tuetur, nullam non Reipublicæ partem tanquam ſui nutrit, inclinatus ad mitiora, etiamſi ex uſu eſt animadvertere: oſtendens quam invitus aſpero remedio manus admoveat, in cujus animo nihil hoſtile, nihil eſferum eſt. Qui potentiam ſuam placidè ac ſalutariter exercet, approbare imperia ſua civibus cupiens.* Itaq; pravos militiæ mores corrigendos cenſuit, ne Provinciam illam, à nupero bello nonnihil reſpirantem, & adeo copia rerum omnium alias affluentem, ut Munſterus Jovem è Cœlo caſurum, non aliam lapſu terram occupaturum, judicarit, etiam curando debilitaret.

Sen. lib. 1 de clem:

Et profecto ij, hoc ſæculo, militiæ mores ſunt, quos deplorare meritiſſimo jure quilibet, & maxime qui ſuo damno experiuntur, queat. Et qui alii, quam quos, in imagine captæ Civitatis, Seneca nobis repræſentat? *Omiſſo pudoris rectique reſpectu*, inquit, *vires in conſilio ſunt, velut ſigno ad permiſcenda*

Pravi hodierni militiæ mores.

Lib. 7. de benef:

da omnia dato. Non igni, non ferro abstinetur. Soluta legibus scelera sunt. Nec religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices texit, ullum impedimentum est ruentium in prædam. Hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic sacra rapit: hic effringit, hic transilit, hic non contentus angusto itinere, ipsa, quibus arcetur, evertit, & in lucrum ruina venit. Hic sine cæde populatur, hic spolia cruenta manu portat. Nemo non fert aliquid ex altero. Hæc, & hisce similia, Vladislaus Rex, etiam in Turcas, Tartaros, Moscovitas, & extreme Barbaras nationes, pro continentia sua, ut poterat, præcavebat: ne, posita paulatim disciplina, exercitus licentia tali sylvesceret. Sed in hostico victor exercitus non adeo poterat cohiberi: quippe *non sufficit homo justus unus tot armatis cupiditatibus. Non potest quispiam eodem tempore & bonum Virum, & bonum Ducem agere. Quomodo tot millia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt si suum quisq; habuerit?* *Sen. lib. 4 de benef.*

Dissimulare ergo nonnihil in alieno Dominio visum, in Borussia vero non item. Quid enim perditurus nisi suum? Itaque Rex, rapinas, vastationes, incendia, stupra, & quicquid militaris licentia præsumere solet, severe prohibuit, transgressoribus cuique sceleri correspondentes pœnas ob oculos posuit: ut, sinon pudore, non culpa, non virtu- *Rex corruptos militiæ mores corrigit, & novã disciplinã militarem instituit.*

virtute, saltem animadversione severa, ab illicito moverentur. Immo integræ conscientiæ viros ad hoc deputavit, ad quos subditorum querimoniæ liberè deferrentur, cum plenaria potestate, quoscunque reos comperissent, pro arbitrio puniendi. Hæ bellicæ leges, à Vladislao Rege introductæ, sub nomine *disciplinæ militaris*, passim imprimebantur, & stricte observabantur. Quippe in hac morum perversitate desiderabatur solito vehementius aliquid, quod mala inveterata discuteret. Ne autem esset quod milites quererentur, Commissarios singulos legionibus singulis præposuit: qui in tempore illis stipendia providerent. Insuper Tribunos militiæ Belgicæ non ignaros, quibus necessarium judicabat, legionibus præfecit, ut disciplina, ad illius Patriæ mores, conformaretur. Qui utinam in omnibus gentibus observarentur, non ita Respublicæ variæ, & integra passim Regna debilitarentur. Non illas abominabiles in Imperio Romano vastitates: pagos, oppida, Regiones desertas: & sex, septem, octo, decem milliarium spatio, nullum, in agro fertilissimo alias, hominem; sed in domibus, & arcibus desolatis lupos aversaremur. Interim Belgium octuaginta jam & amplius annis, tot exercitibus, obsidionibus, expeditionibus, præliis, & domesticis odiis in invicem

sæviens,

sæviens, non dico adhuc spirat, sed divitiis & deliciis proficit: pagos, arces, & oppida nova ædificat: & in medio bellorum incendio vivit, sicut Salamandra solet in igne.

Magnus hinc fructus in exercitu.

Hæc Vladislaus Rex in Belgio, & ipsa obsidione Bredana, magna sua cum gloria, viderat, & nunc in Polonia sua æmulabatur. Et quanto mox cum fructu! Subditi largius sua offerebant, quia non auferebantur: & in exercitu Regio erat invenire, quod in publico affluentissimæ Urbis foro. Insuper sub Suecico jugo viventes, jam Moderatorem suum suspirabant: et, affectu à parte in partem translato, ejus Imperium anhelabant, qui, ut Princeps legitimus erat, legitimum se Principem terræ, disciplina ostendebat. Quin immo & Suecos ipsos hæc anima veræ militiæ terruit: & qui altis è Germanico successu animis intumescebant, versa vice, victoriam desperavere.

Stratagema Regis & Gedanensium industria

At Vladislaus Rex, virtute sua usurus, copias & exercitum suum in hostes porro movebat. Illi autem non fortunæ, non campo se committere ausi, paludibus & oppidis se continebant. Ne autem, tumultuarie collecto exercitu, beneficio noctis, Vistulam aut alia flumina transmittentes, ut antea sub Gustavo solebant, vicinis regionibus vastitatem inferrent, prudentissimus Rex Stratagemate

gemate novo prævidit. In omnibus fluviorum aggeribus, præparata resina & pice vasa, altis, ad instar turrium, stipitibus imponi curavit: ad quæ gradibus, scalarum in modum, cito, nec incommode, ascendebatur. Tum, si qua ex hoste tempestas subita ingruebat, uno, ubi periculum erat, accenso, mox omnia in circuitu vasa accendebantur: & simul flammarum inditio hostis prodebatur, & Regiæ copiæ in subsidium & vindictam ad littora citabantur. Gedanensiũ hac quoque in parte laudabilis industria fuit. Et Regia Urbs, suam in Regiam Majestatem & Rempublicam Polonam fidem, plurimis superiori bello inimicorum dolis, artibus, & promissis, corrumpi nesciam, invicta, ut par erat, animi constantia, novo fervore patefecit. Et Zelum Zelo jugiter addidit, ne eximiam perderet perseverantiæ laudem.

Vladislai bellicus apparat⁹.

Insuper Vladislaus Rex (ut ad apparatum ejus bellicum revertamur) non nescius quantum maritima classis ad summam belli valeret, institutam à Sereniſſimo Parente suo Sigismundo, Anno 1626. Gedani Commissionem navalem (Galli Admiralitè vernacula sua vocant) hoc Anno 1635. in tempore restauravit. Hujus caput (ut & per Prussiam Commissarius Generalis belli-

bellicus) idem qui antea in Thorunnio, contra eosdem Suecos, rem strenue gesserat, Gerhardus Comes à Dönhoff, cum Sigismundo Barone de Guldenstern, Illustrissimæ familiæ viro, constitutus est. Ne vero rem, in Reipublicæ emolumentum prudentissime ordinatam, diffidentia quædam corrumperet, quosdam ex ipsa etiam Civitate Gedanensi, eidem Commissioni adhibuit, quo sincerius procederetur: Itaque collecti passim milites nautici, & parvo temporis spatio, in eventum omnem præparata Classis, militariter instructa natavit. Missæ quoque litteræ universales, ad Capitaneos Balthico mari vicinos, ut de victualibus Classi providerent. Sed & Pucium, Vladislaopolim, Fortalitium Casimirianum, & alia maritima loca, ut ad Vistulam quoque Dersaviam, & propugnaculum Sperlingianum, annona, nitrato pulvere, numeroso præsidio militum, & munitionibus aliis aliisque Rex firmavit. Usus potissimum, hac in re, Johannis Plaitneri, Architecti sui militaris, ingenio: qui ex Belgio nuper, admodum adolescens, ad Regem veniens, successibus semper secundis, ad Smolenscium operam & ingenium suum, supra ætatem, feliciter Regi probaverat; adeoque nunc quoq; oportunus visus, cujus industria Rex por-

ro uteretur. Denique, ut ad propositum redeam, quia periculum prona Vistula timebatur, naves plaustris impositæ, terrestri itinere, infra Gedanum, prope Fortalitium Sperlingianum, vectæ: è quibus, egregia Eliæ Artischevii Tribuni militaris opera fortiter invicem compactis, ponte navali, Vistula subjugata; qui Regiam postea, Vladislao, confectis induciis, transeunte, laudem meruit. Hujus pontis extremitates, Artischevius idem, munitione firmavit: cujus beneficio, elapso aliquoties, cum de induciis postea tractaretur, armistitii tempore, & vario bellico apparatu à præfatis Commissariis Regiis instructus, copiis suis in alteram ripam transibat, & ad angustias, in adversis munitionibus Suecos, identidem redigebat; adeo ut, cum aliquot iterum diebus, integræ jam conficiendæ rei intentus, suspensa arma (quod, subsecutis induciarum tractatibus, sæpius factum) audiret, projecto in terram pileo indignaretur.

Sueci pacem ambiũt, quã ob varias rationes Rex non respuit.

Erant itaq; hoc vario apparatu bellico Vladislai Regis, antequam serio bellum inchoaretur, in Borussia Sueci quasi debellati. Adeoq; etiam, saniore consilio usi, cum in eo jam esset, ut stationes & oppida eorum obruerentur, subito pacem ambivere, iis conditionibus, quales victoriis extor-

torqueri meliores vix potuissent. Quid ergo Vladislaus Rex? Vibrare gladium perseveraret, cum dexteras inimici offerrent? Conditiones aversaretur, cum reddere, quæ superiori bello multo sanguine & sudore parta, & aliquot annorum pertinacia defensa erant, ultro promitterent? Sine sanguine Urbes superbè contemneret, quæ multo sanguine, bello, sumptuque repetebantur? Consideratior & prudentior erat. Et quamvis alii, utendum præsenti fortuna & occasione, suaderent, cum Suecis, adhuc in Germania occupatis, uti se totis non liceret, & Romani Imperii & Polonicæ Reipublicæ viribus simul resistere illis impossibile esset: non posse jam Borussiam tantum, sed Livoniam & Estoniam quoque extorqueri, & Sarmatarum timorem ipsis Sueciæ rupibus finibusque illidi; immo Regnum fortasse integrum, recuperari. Quamvis hæc, inquam, & hisce similia nonnulli suaderent, tamen prudentissimus Rex in alteram partem declinabat: volvi etenim sæpius fortunæ rotam, & magnum detrimentum, in bello præsertim, non semel à parvo incommodo gigni: non virtutis semper Fortunam comitem esse, & eam sæpius fortissimos quoque, cum maxime abblandiri videbatur, quasi in medio cursu deseruisse: Cyrum

Thomyri Reginæ cum tanto exercitu prædæ & ludibrio fuisse, & Annibalem, sedecim annis Italiæ incubantem, victoremque, cum tot præliis experientiam collegisset, ad extremum in Patria sua victum: Pompeium, cum jam prius vere Magnº esset, cum Senatu & Republica simul occubuisse, & victoris ejus Julij Cęsaris fortunam, cum ad summum perveniisset, ad Mundam in Hispania, contra Pompei filios, vacillasse, & non, nisi per errorem, vitam & victoriam obtinuisse. Quin-imo modernum Imperatorem Ferdinandum Secundum, ab iisdem Suecis non ante prælio fusum, quam Germaniæ prope totius potens fuisset. Nil se supra hominem, nec fortunam in manibus habere; & licet habere videretur, facile elabi posse:

Senec. lib. 7. de ben: *nihil enim firmi habet, qui in incerta propensus est.*

Et, posito fieri posse quæ ipsi dicerent, Borussiam extorqueri, Livoniam & Estoniam recipi, Sueciam ipsam concuti, tamen quod noceret prius fore: nimio constare quod sine dispendio valetudinis acquiri non posset. Vigorem Provinciarum suarum suum videri: hunc exaresccre bello certissimum esse, & antequam Borussia Livoniaque reciperetur, prius fortunis omnibus, quas maxime salvas vellet, iterum spoliatas, perdi oportere: adeoque verissimum esse quod Romanus Sapiens,

nullius

nullius metus tam gratus est finis, ut non gratior sit solida & inconcussa securitas. Prætera bellum ipsum, cum honeste vitari potest, gravissimum Reipublicæ morbum videri: jam autem *nulli dubium esse quin felicior sit inconcussa valetudo, quam ex gravibus morbis & extrema minitantibus, in tutum vi quadam & patientia educta. Non dubium esse quin felicior pax sit nunquam lacessita, quam multo reparata sanguine.* Pacem denique esse, quæ una innumeris triumphis potiatur: & ideo Regem sapientissimum quemque ad illam respicere. Insipientiæ esse, cum citra sanguinem, damnum, & sumptum offeratur, aversari. *Sapientia enim altius sedet, nec manus edocet, animorum magistra est. Vis scire quid illa ceruerit, quidve effecerit? Non indecoros corporis motus, nec varios per tubam ac tibiam cantus, quibus exceptus spiritus, aut in exitu, aut in transitu formatur in vocem: non arma, nec muros, nec tela. Utilia molitur, paci favet, & genus humanum ad concordiam vocat.*

Lib. 6. de benef:

Sen. Epistol. 66.

Senec. Epist. 90.

Assensit ergo, optimis rationibus ductus, Suecorum propensioni Vladislaus Rex, & prudentissimis aliquot viris, ab utraq; parte, ad formandos pacis, seu induciarum, articulos, designatis, tribus potissimum iis, Strumsdorffii, Anno 1635. 2. Sept. stylo veteri, convenit.

Conditiones induciarū Anno 1635. 2. Sept. Stylo veteri.

I. *Ut viginti sex annorum, hoc est ab anno, quo hæc agebantur, 1635. Mense Sept: usque ad primam Julij, stylo veteri, Anni 1661. induciæ essent, & interea temporis de perpetua pace tractaretur.*

II. *Pars utraque in Livonia, sicut præteritis sexennalibus induciis possederat, ita hisce induciis quoq; possideret.*

III. *Ut quicquid in Borussia Sueci bello superiori invaserant, & durantibus sex annorum induciis hucusq; possederant, deductis sine incolarum damno præsidiis, ita omnia & integra Poloniæ Regno restituerent, ut ne munitiones & fortalitia quidem, præsertim quæ Elbingæ, & circa Elbingam, durante hoc bello extruxerant, demolirentur.*

Hisce feliciter concluſis, Nigram Aquilam Polonæ Reipublicæ Sueci, reſtituere. Hanc navim bellicam, nondum elapſis induciarum terminis, in ſtatione Gedani, ſecundum in Daniam ventum præſtolantem, integra Claſſe advenientes Sueci, Anno 1635. 14. Julij, interceperant; eo titulo, quod non regia, ſed Hevelij Civis Gedanenſis eſſet, qui variis eos in rebus, ut ajebant, irritaſſet. Et licet Regiam eſſe variis rationibus demonſtraretur, tamen hucusque, variis artibus, reſtitutionem diſtulerant. Nunc autem, factis viginti ſex Annorum induciis, Vladislaus Rex, traditis

Nigram Aquilam Sueci reſtituunt. 20. Sept.

ditis Johanni Heppen & Petro Scatoni Secretariis suis, Jacobi de la Garde Suecorum Generalis, litteris, ad Suecicæ Classis Admiralem misit: quibus lectis, Admiralis quidem, 20. Sept: navim restituit, sed ea conditione, ne insigniis Regni Suecici, quam diu in Classe Suecica essent, uterentur. Itaque præfati illi Secretarii Regii, in ipsa Classe quidem, abstinuerunt. Ut primum autem, deserta Classe, in altum vela fecere, pro suo in Regiam Majestatem Zelo, insignia statim reposuere: & sub vesperam, insigniis Suecicis superne pendulis, in Classem Suecicam, & exinde Gedanum revertere. Sed hoc Nigræ Aquilæ imminentis mali erat breve solatium, paulo post enim, in Hispanias, vela factura, adhuc in mari Balthico naufragio periit.

Quicquid in Borussia Sueci tenebant bona fide Reipubl. Polonæ restituunt.

Cæterum (ut ad summam rei revertar) postquam, in subsecutis eodem Anno Mense Novembri Comitiis, à Vladislao Rege & Polona Republica conditiones ratificatæ & confirmatæ fuere, quicquid in Borussia possidebant, bona fide Sueci restituere. Ita iterum sola ostentatione armorum Vladislai Regis, citra unius militis jacturam, potior Borussiæ pars liberata. Elbinga cum pristino ejus territorio atque Insula minore, & munimentis ibi exstructis, recepta: Pillavia & ea Neringiæ pars, quæ ad eam spectat, recuperata. Mariæburgum,

gum, cum Insula majore, Poloniæ restitutum. Stûma, Brunsberga, ac Tolkmitum, cum eorum territoriis omnibus, Sarmatiæ, à qua male divisa hucusque fuerant, reunita. Hauptum vero & Junkerthalium, quia oportuna non videbantur, solo æquata. Quid amplius? Liberata ingenti metu damnoq; Provincia, quæ à gravissima exercituum in invicem collisione, suam tantum comminutionem certo certius, nisi hæ induciæ quasi Cœlo missæ interveniissent, imminentem abominabatur. Quemadmodum enim molarium lapidum collisione, frumentum solummodo in medio fusum comminuitur, nihil in invicem alias nisi calorem, sordes, & pulverem ipsa sui collisione generaturi; ita miserorum subditorum substantia, exercituum, collisioni media, tantum comminuitur: nihil in invicem alias collecturi, nisi enerves iras, sordidum & inane odium, & infinitum pulverem calamitatum. Hoc ut præcaverat prudentia sua Vladislaus Rex, ita alio beneficio, Balthicum quoque mare littoribus, & littora Poloniæ Regno restituit. Soluti compedes dolosi hostis, & Sarmatiæ portubus liberum, cum toto terrarum Orbe, negotiationis exercitium procuratum. Novis pagis & arcibus Provincia exornata, novis colonis pagi & arces instructæ. Et omnibus aureæ pacis commodis

modis Boruſſia paulatim iterum ſibi reddita, cæpit tandem, obductis calamitatum cicatricibus, priſtinæ integritatis felicitatisque ſuæ faciem agnoſcere.

Quapropter gemina obligatione Vladislao Regi, tanquam Domino & benefactori obſtricta, eundemj ugi encomio celebrabat. Nec Boruſſia tantum, ſed pleraque Europæ Regna, hanc incruentam de hoſtibus ſuis victoriam, pacem, & libertatem Boruſſiæ poſtliminio reſtitutam Vladislao Regi congratulabantur. Quin imo & ipſum Sacratiſſimum Imperatorem Ferdinandum II. Vladislai Regis admiranda felicitas in congratulatorias voces rapuit. Et quamvis tranſactio hæc, inter Poloniam & Sueciam ſubſecuta, non mediocre damnum rebus Imperialibus generaret (quoniam, ut ſupra inſinuatum eſt, inter Rempublicam Polonam & Cæſariam Majeſtatem contra Suecos, in eventum belli, de armorum conjunctione convenerat: neque Suecis Germanicæ & Polonicæ potentiæ ſimul reſiſtere poſſibile fuiſſet; qui tractatus pacis ab Imperatoria Majeſtate Principi Electori Saxoniæ tanquam delegato commiſſos, callide in aliquot menſes protraxerant, ut exitum tractatus Pruſſici viderent, & ex illo res ſuas in Germania metirentur) nihilominus tamen Cæſar Vla-

Legatus Cæſaris Vladislao Regi, Cæſaris nomine, congratulatur: hujus petitiones, & laus.

dislai Regis nepotis sui erga Polonam Rempublicam summa merita, & famam non belli tantum, sed etiam felicissimę hujus pacis gloria sublimem, publica voce deprædicandam censuit: & per Consiliarium suum Appellationum Bohemicarum ac Prolegatum in aula Regia Poloniæ Residentem, Alexandrum à Greiffenclaw, Regi & Reipublicæ, de tam incruenta victoria, de rarissima illa felicitate, & glorioſissima pace, sive induciis cum Suecia initis, congratulatus est: atque id tantum simul requisivit, ne ea pax fœderibus & pactis Polonicis, cum Augustissima Domo Austriaca sancitis, & à longo tempore religiose servatis, aliquo detrimento esset. Ille igitur Greiffenclavius, Mense Novembri, Comitiis iis, quibus pax illa confirmabatur, coram Rege & Senatu, multa ad hanc rem pertinentia solenniter & diserte locutus, non tantum optimum responsum, sed etiam dexteritatis & eloquentiæ præclaram laudem obtinuit, Cæsari ipsi per litteras Regias contestatam. Juvenis multifaria doctrina, maturo judicio, & experientiæ singularis; cognitione etiam præcipuarum totius Europæ (quam totam fere peragravit) linguarum, & equestribus exercitiis insignis; prudentia vero ferventique in Cæsarem obsequiorum fide, & rebus gestis Imperio & Polonico Regno notissimus:

simus: qui non Paternam tantum, sed etiam maternam Trukseſiorum à Reinfelden prosapiam, (quorum utraque vetusta nobilitate, & summis in Imperio dignitatibus, jam pridem excelluit,) sua virtute non tantum sectatus est, sed multis etiam modis exornavit.

Cæterum, ut ad Vladislaum Regem (qui Greiffenclavium hunc in Cubicularium suum deinde, virtute tractus, legit) revertar; hic, post Comitia, in Prussiam deinde, ut Urbes & Oppida ab hoste reddita coram intueretur, & præsentia sua bearet, profectus est. Et per Mevam, Mariæburgum, Pucium quoque deflexit, ut nihil ad Balthicum mare non lustratum relinqueret; cujus sinus, Isthmos, freta, portus, & Insulas, in futurum providus, scrutari voluit; ut in quibus superiori bello peccatum, quæ fieri oportuisset, ubi propugnacula hosti, ubi munitiones, ubi bellicæ naves (quarum magnam nimis in Polonia sua penuriam prudentissimus Rex animadvertebat) objiciendæ fuissent. Et profecto hoc unum Poloniæ deesse semper prudentissimi quique judicaverunt & admirati fuere. Nullum enim Regnum est quod facilius classem extruere possit, & minus extruit. Ligna ipsa, resinam, picem, & alia omnia ad ædificandas naves requisita, toti Europæ communicat;

Rex loca varia, & præsertim à Suecis reddita, usitat.

ipsa negligit: & interim classibus inimicorum obnoxia, suis impugnata materiis, nudum ad invasiones, vastationes, vellicationesque, latus præbet. Cæterum (ut prudentioribus illa relinquamus) in itinere illud celebre quoque Olivense, Ordinis Cistercienſis, Monasterium, quod multum etiam hoc bello Suecico passum fuerat, vidit: immo & hoc gratiæ fecit ut pernoctaret. Ibi panem olim in lapidem versum, nitidissimi templi altaria, & ornamenta, artificiosissima manu acupicta, videns, locum illum suspexit, in quo, gloriosæ memoriæ, Parens ejus Sigismundus III. primo ex Suecia in Poloniam veniens, à Reipublicæ Polonæ Magnatibus, juramentum fidelitatis accepit. Hoc Monasterium à Pomeraniæ (aut Pomerelliæ potius) Ducibus, amœnissimo loco, inter mare & montium fauces medio, ab Hussitis, tumultu Gedanensi, & casibus aliis non semel exustum, dirutum, spoliatum, tamen in melius semper, magna providentia & gratia Dei, resurrexit: Et variis, à variis Principibus Regibusque, Privilegiis dotatum, etiam sub Davide Konarski, instante gloriosæ memoriæ Sigismundo III. Vladislai Regis Patre, Infula à summo Pontifice Clemente VIII. decoratum. Qua subsequentes Abbates, Adamus Trebnitz sanctissimæ vitæ Præsul, Johannes & Alexan-

lexander Grabinſcii, Germani fratres, integerrimi & omni virtutum genere Ornatiſſimi viri, & modernus Michaël Konarski, ſupra memorati Davidis Konarski Patruelis, prudentiſſimus Abbas, ex Illuſtriſſima Germanorum Comitum von Schleſen familia oriundus, adhuc feliciter utitur, & omnes porro ſucceſſores, per gratiam Dei, uſuri ſunt. Hujus quoq; Monaſterii Filius, ille non uno nomine Reverendiſſimus, Leonardus Rembowski eſt, Abbas Polplinenſis, & Commiſſarius Ciſtercinenſis Ordinis, per Poloniam, Generalis, non ſemel confirmatus. Cujus viri laudes juſte proſequi, rei ſeries non permittit.

Hoc famoſum Monaſterium ergo poſtquam Vladislaus Rex perluſtraſſet, & nocturna quiete præſentiaque ſua decoraſſet, Regiam illam Urbem Gedanum, Emporium totius Balthici maris, & tot Regnorum in circuitu, celeberrimum, intravit. *Gedanũ intrat.* Qua ibi pompa, magnificentia, quo honore exceptus fuerit: quomodo diſtincti in cohortes & vexilla cives obviam in campos exiverint: quibus, & quam compoſitis in miram humanitatis ſpeciem, verbis, Magnæ Urbis Laudatiſſimi Conſules, fidelium ſubditorum obſequia ſuo Regi detulerint, impoſſibile dictu eſt. Sed facile quilibet judicaverit, qui incolarum

genium, integerrimi prudentissimique Senatus candorem, & fidelissimæ Urbis erga legitimos Dominos reverentiam & Zelum, minime ad præsentiam Regis otiosum, novit.

Elbingã quoque.

Postquam ergo desiderio officiosissimæ Urbis diebus aliquot præsentiam suam Rex Vladislaus indulsisset, Elbingam & ad alia loca porro perrexit: omnibus ubique in occursum passim effusis, cum vindicis Publicæ libertatis faciem omnes anhelarent. Præsertim cum nullius injuriæ memorem cognovissent, ut qui clementiam, tot injuriis hostium, quos vicerat, lacessitam, incorruptam tamen, etiam in malis subditis, perseverantem, nullius sanguine contaminaret.

Mira clementia Regis, qua omnia bella consũmavit.

Et profecto multos rara clementia Regis in admirationem rapuit. Licet enim variis in locis multos perfidiæ suspectos, multos palam reos, et, tempore belli, in exitium Reipublicæ sedulos, comperisset, tamen omnibus pepercit; quo magnitudinem animi sui, nec pace, nec bello, nec in hostibus, nec in subditis, ad vilissimam ultionem degenerantem, ostenderet. Quippe *nullum est argumentum magnitudinis certius, quam nihil posse, quo instigeris, accidere. Pars superior Mundi & ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem: omni tumultu caret, inferiora fulminant.*

Sen. lib. 3 de ira.

Eodem

Eodem modo sublimis animus quietus semper, & in statione tranquilla collocatus, intra se premens quibus ira contrahitur, modestus & venerabilis est & compositus. Nec ego ullam aliam ob rationem Regibus Serenissimi titulum, ab initio, consensum hominum aut attribuisse, aut etiam illos admisisse crediderim, quam ut nullis magis quam Regibus jugem Serenitatem (procul ab inferiorum hominum alternantibus quotidie nebulis, pluvia, serenitate, & mox iterum nubibus) competere recordarentur. *Quia æquius est hominem hominibus præpositum miti animo exercere Imperium, & cogitare, utrum Mundi status gratior oculis pulchriorq; sit sereno ac puro die, an cum frigoribus crebris omnia quatiuntur, atq; ignes hinc atq; illinc micant. Atqui non alia facies est quieti moderatiq; Imperij, quam sereni Cœli & nitentis.* Itaq; Vladislaus Rex, hac quoq; parte Regum Serenissimus, nulla publicam lętitiam tristitiæ nube corrupit. Et postquam omnia perlustrasset, & quædam etiam, quæ fieri vellet, ordinasset, illibatum & victoris, & pacatoris, & clementiæ, & Patris Patriæ nomen in Poloniam retulit. Maximus & felicissimus, meo judicio, Regum: qui, duorum Annorum spatio, omnes & potentissimos Polonię hostes gloriosissime vicit, felicissime pacem restituit, & dilatatis alibi, alibi restitutis Regni terminis, omnia in circuitu bella clementia consummavit. GE-

Sen. lib. 1 de clem:

GESTORUM VLADISLAI IV. PARTIS SECVNDÆ LIBER TERTIUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAUS IV. Regnum ſuum viſitat, & Vilnæ, annulum, proprio digito ſuo detractum, Laureæ Doctorali Mathiæ Caſimiri Sarbievij inſerit.

SUMMARIUM.

Vladislaus Rex, poſt bella omnia, pacis commodis Sarmatiam beaturus, ad morem Monarcharum prope omnium, Regnum ſuum viſitat. Inter alia autem bona Reipublicæ communicata, non minimum fuit, quod doctis viris exhibuit. Adeoque Vilnæ cum Sereniſſima ſorore Anna Catharina Conſtantia, Nuntio Apoſtolico, & pluribus Senatoribus, Academiam ingreſſus, Doctiſſimum virum, ſcriptisque libris famoſiſſimum Mathiam Caſimirum Sarbievium, Societatis Jeſu, publice

publice pro Doctorali Laurea assumentem, audit. Dum vero insignia doctoralia ei conferuntur, ipse Rex, annulum digito suo detrahit, & Laureæ ipsius Doctorali inserit. Hunc honorem docto uni exhibitum ad omnes pertinere. Reges & Imperatores varij adducuntur, qui litteris & litteratis honorem exhibuere, neminem autem ad favorem hujus Regis perveniſſe. Sperandum vigorem litterarum tanto Patrono & fautore; quibus fatum imminere fruſtra aliqui doluerunt. Tandem Sapientibus, aureo ſeculo, Regibus, Vladislaus comparatur.

MOre Imperatoribus Regibusque Magnis inveteratum eſt, nonnunquam è loco in locum, ex Provincia in Provinciam, ex aula in aulam migrare. Ita veteres Romani Imperatores Romæ ſæpius, Mediolani ſæpe, aliquando etiã, Alpes transgreſſi, Treveris commorabantur. Ita Perſarum Reges, & Suſis, & Perſepoli, & in Babylone, & in Ecbatanis, certis temporibus anni verſabantur. Carolus Magnus, præaliis Galliæ locis, Ingelhemium ubi natus erat, Aquisgranum ubi mortuus eſt, & Noviomagũm ad Vahalim frequentabat. Moderni Galliæ Reges, præter Lutetiam Pariſiorum, S. Germani, & Fontisbellaquæi delicias amant. Poloniæ Reges nonnunquam aulam ſuam Cracoviam

Monarchæ ſæpe aulas ſuas transferunt.

viam, Warſaviam, & Vilnam transferunt. Et moderni Cæſares Poſonium, Pragam, Lintzium, & Viennam, per otium & occaſionem, migrant.

Rationes quare.

Fecerunt autem & faciunt hoc magni Imperatores Regesque non ſine ratione. Præterquam enim quod ſubinde novitatibus animum, à maximis Imperij curis reficiant, ſuadent etiam prudentiſſimi viri propter utilitatem. Hinc Suetonius, De Cæſar. *ut vitato aſſiduitatis faſtidio, auctoritatem abſentia tueare*: quæ dubio procul jugi præſentia minuere-
Lib. 35. tur. Quippe *continuus aſpectus* (ut Livii verbis utar) *minus verendos magnos homines ipſa ſatietate facit*.

Lib. 1. Annal. Addit Politicorum Princeps Cornelius Tacitus, quia & *Majeſtati major ex longinquo reverentia eſt*. Aliud etiam inde emolumentum, non Principum quidem, ſed ſubditorum emergit: quos præſentia Principum (præſertim ſi boni ſunt) inſtar ſolis recreat afficitque. Quemadmodum enim clariſſimum hoc diei Sidus, quocunq; radiis ſuis pertingit, & ſerenitatem, calorem, & vigorem, & fertilitatem inducit; ita Principes, Imperiorum Regnorumque ſuorum Soles, quemcunque iocum præſentia ſua luſtrarint, & lætitia, & vigore, & obſervantia legum, et, nunquam ſine fructu, aureæ pacis felicitate beant. Tolluntur Magnatum, ſemper in ſubditorum perniciem, diſcordiæ; redeunt

in

in gratiam inimici: eradicantur dissidiorum fibræ: dirimuntur partium longa pertinatia fotæ lites: et, velut aureo Mercurii thyrso, in complexum mutuum serpentes provocantur. Verbo. Ita Provinciam, quamcunque ingrediuntur, præsentia sua bonis omnibus satiant nutriuntq;, sicut *oculus Domini saginat equum*.

Hos magnos itaq; Imperatores Regesq; Vladislaus Rex imitatus, propter noviſſimam potiſſimum rationem, Warsavia Vilnam proficiſci decrevit, ut, cum ſubditos, ab omni bellorum metu liberatos, innumeris aureæ pacis commodis locupletaſſet, nunc per otium præſentiæ ſuæ emolumentis bearet. Itaque, cum poſt inducias cum Suecia factas Boruſſiã & alia Poloniæ loca peragraſſet, & aliquo jam tempore in Mazovia Warſaviã habitaſſet, An. 1636. cum Sereniſſima ſorore Anna Catharina Conſtantia, & Senatorib° variis, Vilnam in Lithuaniã quoq; profectus eſt: et, victis longinqui itineris difficultatibus, poſt aliquot tandem ſeptimanas, feliciter appulit. Quomodo autem à Magna illa Magni illius Ducatus Metropoli exceptus fuerit: quibus cæremoniis introductus: quibus arcubus triumphalibus honoratus: quibus deniq; orationibus ſalutatus, quoniam ad alias, extra Poloniæ Regnum, nationes fama ſparſit, ſuperſedeo

Vladisla° Rex Vilnam ſe confert.

dicere,& me ad illa accingo potiſſimum,quæ oculis totius Mundi, & æternitate digniſſima, ibi Vladislaus geſſit.

Ejus amor erga litteras.

Inter omnia alia autem nihil præclarius, ad exemplum Principum hujus ævi efficacius, & honorem eruditorum virorum luculentius fuit, quã quod liberalibus diſciplinis exhibuit, & oſtendit æque ſeſe Muſarum,quam Martis & Bellonæ,conſortio delectari: immo poſt arma & pacem, nihil adeo, quam litteras & viros litteratos amare. Habebat in familia ſua continuo, præter alios viros doctiſſimos,Matthiam Caſimirum Sarbievium, virum divinis humanisque litteris docendis verſatiſſimum,Poëſi vero ita eminentem,ut & à ſummo Pontifice Urbano VIII. Laurea donatus fuerit, & à toto terrarum Orbe, non ſuppar tantum Horatio, ſed par, & ſuperior etiam, paſſim judicaretur. Adeo profecto, ſuperſtes licet adhuc, invidiam omnem ſupergreſſus, ut in Gymnaſiis quoque opera ejus, publicè juventuti prælegerentur. Hunc è Societate Jeſu (ex qua & Illuſtriſſimæ familiæ virum, quæ varios Senatores, & quaſi Reipublicæ fulcra, Regno genuit, Stanislaum Pſtrokonski, doctrina, ſcientia, & ſacrarum litterarum peritia ſingularem, Confeſſarium habet) Vladislaus Rex in Concionatorem ſuum legit. Hanc enim Societatem,

tatem, sicut pleriq; Christiani Principes, ob doctrinam, vitam inculpatam, & fidei promovendæ Zelum, arcte complectitur. Licet multi ex vulgo viri, livore magis & differentia vitæ quam ratione ducti, nonnunquam minus candide traducant. Sed recte Seneca: *Quis potest placere populo, cui placet virtus? Malis artibus popularis favor quæritur: similem te illis facias oportet. Non probabunt, nisi cognoverint. Multo autem ad rem magis pertinet, qualis tibi videaris, quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest.* Epist. 29. Cæterum [ut ad rem revertar] Vladislaus Rex, hunc doctissimum virum, jam antea, ut dixi, in concionatorem suum legerat, cum & integerrimæ vitæ, & ejusmodi comperisset, qui salutaria potius quam placita propinaret, & cui conscientiam & animæ suæ salutem tuto concrederet. Secutus in hoc consilium Sapientis Latini. *Eligamus non eos*, inquit, *qui verba magna celeritate præcipitant, & communes locos volvunt, & in privato circulantur: sed eos qui vita docent, qui, cum dixerint quid faciendum sit, probant faciendo: qui docent quid vitandum sit, nec unquam in eo, quod fugiendum dixerint, deprehenduntur. Eum elige adjutorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris.* Senec. Epist. 52.

Cum ergo hunc prudentissimus Rex sibi in

Annulum digito suo detrahit, & Laureæ Doctorali P. Sarbievij inserit Anno 1636. 3. Non: Iul:

Patrem quodammodo adoptasset, & profundam ejus doctrinam quotidie magis & magis adverteret, virum tot gentium linguis celebratum, & à Summo Pontifice Laurea jam ante donatum, summa Sacrosanctæ Theologiæ Laurea pariter exornandum duxit; ne minus quam Pontifex & terrarum Orbis, Concionatorem suum facere videretur. Quid ergo? Ipse Rex ad fastigium illud virum dignissimum exhortatus est, non ausum Regi suo in regio hoc favore resistere. Sed rem ipsam ex monumento gratæ testificationis, super hac ipsa re, ab eloquentissimo viro P. Johanne Rywocki, in eadem Academia Vilnensi Sacræ Scripturæ Professore Ordinario, qui Cæremoniæ huic interfuit, audiamus. *Sublatis omni ex parte hostibus, & Regno ad sensum pacis composito, cæpit Vladislaus IV. Poloniæ & Sueciæ Rex invictissimus pacis commoda suarum felicitati terrarum impertiri. Non minima inter cæteras curas fuit industria, qua se liberalibus disciplinis impendit: quas certũ est efflorescere magis, cum viri eruditi ad æstimationem cæteris porriguntur. Pervenit hæc quoque dignatio ad Vilnensem Societatis Jesu Academiam; quam ut tanto amplius eveheret, Reverendum Patrem Matthiam Casimirum Sarbievium è Societate Jesu, Concionatorem suum, ac Theologum, virum diu in docendis divinis hu-*

nis humanisque litteris versatum, & libris impressis Orbi notissimum, Laurea Theologica exornavit. Adijt ea de causa 3. Non: Jul: Anno 1636. sacram D. Johannis ædem, principem Academiæ locum; & sublimi solio effultus, se ac Serenissima sorore Anna Catharina Constantia præsente, celebritatem de more peragi voluit. Aderat & Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus D. Marius Philonardus Archiepiscopus Avenionensis, in hoc amplissimo Regno Nuncius Apostolicus, & magna Illustrissimorum Senatorum ac Procerum corona. Ibi primum à Magistratu Academico insigne Universitatis ad pedes S. R. Majestatis depositum est, in signum subjectionis: jussum deinde Regio nutu erigi, in testimonium concessæ approbatæque literariæ potestatis. Disputatum tandem à Doctoribus, & usitata candidatis specimina præmissa. Postquam eo ventum est, ut Promotor Reverendus Pater Jacobus Lachowski Societatis Jesu in Lithuania Præpositus Provincialis, insignia Laureæ Theologicæ conferret, Serenissimus Rex Annulum suo digito detraxit: quem perillustris ac Admodum Reverendus Dominus Johannes Gembicki in Regno Poloniæ Cancellariæ Majoris tunc Regens, eleganti, & fida favoris Regij interprete oratione porrexit, ut hoc singulari, non tantum munere, sed & Privilegio Reverendus Pater Candidatus inter Doctores transiret.

Eximia

Eximia hæc dignatio Vladislai Regis fuit: quæ uni Sarbievio quidem exhibita, in totum genus litteratorum transiit. Quippe *quando unum quempiam honore afficio, de universis bene promereor. Nullum namq; beneficium cum ratione & judicio datum, illius tantum fit, qui id accipit; sed omnibus in universum, tanquam præmium similium laborum proponitur.* Verumenimvero non potuisset prudentissimus Rex meliori Symbolo amorem suum erga litteras declarare; adeo ut hac parte omnium Imperatorum Regumque, in simili causa, munificentiam vicerit. Licet enim Alexander Magnus Aristoteli centena aliquot talenta donarit: licet Scipio Africanus tam elegans liberalium studiorum omnisq; doctrinæ & admirator & fautor fuerit, ut Polybium Panætiumq;, præcellentes ingenio viros, domi militiæq; secum haberet, & quotidianis muneribus locupletaret: licet Pompeius Magnus, hac quoq; parte se ipso non minor, à Mithridatico bello reversus, Rhodis fasces in auditorium submissos intulerit, Philosophos differentes audiverit, singulis talentum dederit, & Theophanum Mitylenæum, quem secum semper habebat, in publica militum concione Civitate donarit: licet Augustus Horatium prædiis, villis, servis ditaverit; immo & Vespasianus, Antoninus

Constantius Imp: Or: de Them:

toninus Pius, Alexander Severus, Caracalla, & Diocletianus, quamvis partim avari, partim impii peſſimique, in hac tamen parte liberales fuerint: licet denique, ex recentioribus, Carolus Quintus & Sigiſmundus Imperatores, Doctorum eximii fautores extiterint, quos Nobilibus quoq; præferrent; tamen nullus eorum, hanc Invictiſſim Vladislai Regis erga litteras dignationem æquavit. Adjudicent enim alii præferentiam loci, quam tamē alii, in litteras & litteratos obliqui, ſuperbe rapiant. Alii Civitate Romana donent, qua tot centena millia ſceleratorum fruebantur. Alii etiā, dextera in pecuniæ theſaurum merſa, talenta annumerent, quorum centena etiam indignis projiciebant. At hic paulo ante Moſchorum triumphator, Turcarum victor, Tartarorum cōciſor, Suecorum & hoſtium ſuorum terror, è pulvere bellico ad Academicum tranſiens,

Edita doctrinæ Sapientum templa ſerena,

Vladislaus ingreditur, Sereniſſimam Sororem Annam Catharinam Conſtantiam, & tot Senatores Proceresq; ſecum trahens; ut quod exhibiturus erga litteras beneficium erat, & exemplum æterna memoria dignum, latius ſpargeretur, & omnis eruditionis reverentiam Reipublicæ univerſæ incuteret. Quid amplius? Inter Do-

ctores sedet, qui paulo ante fortunæ casibus, & hostibus suis immersus, adversariorum latera fodiebat. Disputationes, argumenta, Sylogismos, & docta Sophismata audit, qui, à bello recens, armorum strepitu, tormentorum fragoribus, apertis præliis, & Stratagematibus, à juventute assueverat. Et tandem non talenta, aut alia his similia, quibus avaritiam irritaret, obtulit: sed annulum (quem nonnulli coronam cordis, quod venarum ad cor ipsum excurrentium capita in digito coronet, nominavere) articulo manus detraxit, ut Sapientiam diademate cingeret. Digitos Regios spoliavit, ut eruditissimi viri condecoraret. Ornatum levæ minuit, ut Doctorum numerus augeretur. Merito ergo Augusto Vladislaus Augustior, & Magnis, Alexandro & Pompeio, major: qui tot gradibus altius, in litteris cohonestandis, ascendit, quot annis posterior venit.

In vanum itaq; nunc interitum mihi litteris illi minati videntur: quas jam vibrari, sicut corpora instante morbo: jam temporum malitia, aut ferocia meliores illas omnes mitioresq; Musas à nobis abire dixerunt. Vivunt, vigent, & vigebunt literæ, quam diu potentissimi & invictissimi Reges, in pretio illas habentes, tam illustri-

ſtribus ſignis venerabuntur; quam diu Principes manu, qua ſceptra tenent, membranas non dedignabuntur; & Majeſtate, qua Regna & Imperia moderantur, eruditionem & eruditos fovebunt: Verbo: quam diu Vladislai erunt. Siquidũ,

Sint Mæcenates, deerunt non Flacce Marones.

In exemplum ſe modo poſteris, & Regibus terrarũ Orbis, Vladislaus poſuit: nec deerunt, ut ſpero, qui imitentur, qui eruditionẽ manu teneant, ſi uberes doctrinæ fructus volunt; qui indubiẽ, ad ſummam Regnorum felicitatem, ſub hiſce talibusque patronis, jugitur germinabunt matureſcentq;. Sentit & experitur fortunata tanto Rege Polonia: quo præeunte, ad omnis eruditionis adita, feliciſſime ſequitur; adeo ut plurimis & doctiſſimis modo viris abundet, quibus neſcio an aliquod Europæ Regnum pares habeat.

Jam vero reliqua, quæ ex tanti Regis præſentia, prudentia, & diſpoſitione orta, in Lithuania & in Sarmatia omni porro fuerũt, facile quilibet judicaverit, qui Sapientiſſimorũ Regum Imperia cõſideraverit. Prorſus eadẽ enim fuerunt, & prorſus idem Vladislaus fuit, quod aureo ſeculo Reges, cum Philoſophi imperarent. *Hi* (ut Poſidonius apud Senecam ait) *continebant manus, & infirmiores à potentioribus tuebantur, ſuadebant diſſua-* Epiſt. 90.

debantque, & utilia atque inutilia monstrabant. Horum providentia ne quid deesset suis providebat. Fortitudo arcebat pericula, beneficentia augebat ornabatque subjectos, officium erat imperare, non Regnum. Nemo quantum posset adversus eos experiebatur, per quos cæperat posse. Nec erat cuiquam aut animus in injuriam, aut causa; cum bene imperanti bene pareretur. Eadem hoc Sapientissimo Rege Sarmatiæ facies, idem Vladislaus Sarmatiæ suæ Rex: qui quidem, quam diu vixerit (utinam ad Nestoreos annos) aurei seculi felicitas in Sarmatia perseverabit.

CA-

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

Connubium VLADISLAI IV. & Sereniſſimæ Reginæ Cæciliæ Renatæ Auſtriacæ: Hujus coronatio, & Principis Sigiſmundi Caſimiri Nativitas.

SUMMARIUM.

Vladislaus IV. per Oſſolinium Principem, Ferdinandi II. conſenſu privatim impetrato, & obtenta diſpenſatione à Summo Pontifice, Principem Johannem Caſimirum, Reſpublica Polona vero, Johannem Lipſki Culmenſem Epiſcopum, & Comitem Caſparum Dönhoffium Palatinum Siradienſem, Viennam mittunt. Horum ſolennis ingreſſus Viennam, & Culmenſis Epiſcopi ad Ferdinandum Tertium Oratio, qua Cæciliam Renatam Auſtriacam Vladislao IV. Poloniarum & Sueciæ Regi in connubium ſolenniter depoſcit: Ejuſdem Oratio, qua Cæciliam Renatam Auſtriacam, jam deſignatam Vladislai Regis Sponſam, & Poloniarum Reginam, ejuſdem Regis nomine ſalutat. Archidux Claudia Oeniponto Viennam venit: qua excepta, Sereniſſima Sponſa Cæcilia Renata Auſtriaca, Johanni Caſimiro Principi, Vladislai IV. Perſonam

repræsentanti, solenniter copulatur. Imperatrix Vidua, ex Styria Viennam venit: qua ab omnibus salutata & valedicta, Serenissima Sponsa, Archiduce Claudia, Principe Casimiro, Georgio Traschowicio Jaurinensi Episcopo, & Reipublicæ Polonæ Legatis, comitantibus, in Poloniam proficiscitur: in cujus primis limitibus à Magnatibus Polonis excepta, maxima solennitate, Cracoviã primo, inde Warsaviam ingreditur. De novo Vladislao Regi solẽniter copulata, in Poloniarũ Reginã coronatur; & sumptuosissima spectacula, à Vladislao Rege, in hujus solennitatis honorem, instituuntur. Tandem, omnibus rara munificentia Regaliter à Vladislao Rege donatis, Serenissima Archidux Claudia ad Imperatorem, & Oenipontũ revertitur. Interim Regina Cæcilia Renata concipit, & Principem Sigismundum Casimirum feliciter enititur: Hic solenniter baptizatur, & votum longæ vitæ Regiæ.

Rex Vladislaus Cæciliã Renatã Austriacã in connubiũ respicit.

UNum porro adhuc ad solidam Poloniæ felicitatem deerat, digna tanto, tanti Regis, fastigio Conjunx, quæ in consortem dignitatis assumpta, Augustam deinde Prole Regia stiparet Domum; cujus beneficio, cum jam, quo ad naturalia, vivere Vladislaus desiisset, in multa porro secula supereſſet, immo etiam, si ita visum Superis, imperaret. Itaque cum is Vladislaus Orbi, & is Vladislao

dislaoOrbis esset,utRegio suo thoro digniſſimam, è pluribus dignis, posse legere videretur, non alibi tamen,quam in AuguſtiſſimaDomo Auſtriaca, individuam vitæ ſociam quærendam censuit. Ad hanc non affectu aut cognatione tantum; ſed rationibus variis validisq; tractus. Et primo quidem, propter avitæCatholicæReligionis ſtudium,utriq; Domui Cęſareæ &Regali communē. Deinde,quia omni exceptione nobiliſſima totius Orbis, felix ImperatorumMonarcharumque,ultra Solis Oceanique vias quodammodo imperantium, procreatrix. Denique,ob mutua Romani Imperii & Polonæ Reipublicæ fœdera, amicitiam, vicinitatem; quæ hoc matrimonio firmius ſtabilirentur. Eſt enim, ſimul cum Regibus, Regnorum quoddam connubium, quod una cum matrimonij vinculo coaleſcit. Et amaverunt hanc mutuam, ab antiquo, vicina ſibi Imperia, conjunctionem, crebris Principum Regumque connubiis confirmari. Sic Auſtriacas,Eliſabetham Caſimiri III. Eliſabetham alteram &CatharināSigiſmundi Auguſti,Annam & Conſtantiam Sigiſmundi III. ſummo utriusq; Reipublicæ cū applauſu, Poloniæ Reginas legim⁹.

Hos Reges ſecutus Vladislaus IV. qui ex his, non minori utriusque Imperii cum aſſenſu & voluptate, Sereniſſimam Cæciliam Renatam Auſtria-

Hanc,per Oſſolinitū Principē, à Ferdi-

nando II. privatim Impetrat Anno 1636.

ſtriacam, Ferdinandi II. filiam, Ferdinandi III. Romanorum Imperatoris ſororem, propriam conſobrinam ſuam reſpexit. Itaque Anno 1636. Georgio Oſſolinio Principi, ſuo ad Sereniſſimũ Electorale Collegium (tunc Ratiſponæ ſolenniter congregratum) Legato, inter cætera quoque, ut Cæciliam Renatam Auſtriacam, ſibi in thori Regniq; Conſortem, privatim à Patre Ferdinando II. peteret, commiſit. Et tunc quidem Ferdinandus II. non parum ſibi congratulatus quod in fatali ſua debilitate, tamen ante mortem adhuc, Vladislaum Generum ſuum cognoviſſet, prudenter aſſenſit.

Caſimirũ Principẽ, cum Reip: Legatis, ſolenniter Viennã mittit Anno 1637.

Oberat unum autem cognati ſanguinis impedimentum, quo, ob ſolidas rationes, Apoſtolica diſpenſatione remoto, ad ipſa matrimonij vincula, Anno Chriſti 1637. palam proceſſum. Et à Sereniſſimo Rege Vladislao quidem Caſimirus Princeps, à Republica Polona vero Johannes à Lipie Lipski, tunc quidem Culmenſis & Pomeſaniæ Epiſcopus, nunc autem Gneſnenſis Archiepiſcopꝰ, Primas Regni, vir eloquentiſſimꝰ, & puriſſima latinitate prorſus Lipſius, & Comes Caſparus Dönhoffius, Palatinus Siradienſis, Illuſtriſſimorum Comitum, Magni Erneſti Dönhoffij Palatini Parnavienſis, & Gerhardi Dönhoffij,

Regii

Regii Mariæburgenſis Oeconomi, Capitanei Coſſerinenſis & fortiſſimi Belli Ducis Germanus Frater; ita jam olim Sigiſmundo Regi charus, ut ultima, morientis Regis, gratiæ ſigna, non ore, non lingua, nec labris, ſed, quod alibi inauditum, ejusdem Monarchæ manu perciperet, Viennam deſtinabantur.

Hic ergo Caſimirus Princeps, cum duobus illis Poloniæ Regni Legatis, nobiliſſimo & numeroſiſſimo duorū millium comitatu ſtipatus, Warſavia Viennam profectus eſt. Quam deinde, poſtquam in arce Wolkerſtorffiana, diebus aliquot, longinqui itineris nauſeam, quiete decoxiſſet, Anno 1637. 26. Julij, Legatis Regni una aut altera die præcedentibus, Regio ſplendore ingreſſus eſt. Antequam tamen Urbem ingrederetur, Archidux Leopoldus, rheda in occurſum properans, officioſiſſime ſalutavit. Ac deinde in rhedam ſuam Principem Caſimirum acceptum, in arcem novam deduxit: Reipublicæ vero Polonæ Legatis, Eggenbergianum Palatium commorationi aſſignatum. Quibus diebus aliquot cum Viennenſi Epiſcopo, Comite Trautmanſtorffio, & Domino Priggelmaiero, circa dotalia tractanda occupatis, Sereniſſimam Archiducem Claudiam interim, quæ Reginam Sponſam, honoris gratia, in Poloniam

Hanc ingrediūtur An. 1637 26. Julij.

comitaretur, Oeniponto Viennam invitare placuit. Et hæc, licet tunc temporis obsidione Brisaci non parum commoveretur, tamen affectum in Augustissimam Domum Austriacam, & Cæciliam Renatam, potiorem ostendit. Quippe, Sereniſſimæ Proli valedicens, trecentis suorum assumptis, secundo Anaso Danubioq; descendit.

Caciliam Renatam in connubiũ Vladislao IV. à Ferdinand: III. solenniter petũt. 31. Julij.

Interim autem dum Claudia Archidux navigat, et, quo ad dotalia, facile deputati convenissent, Reipublicæ Polonæ Legati, ad aulam Cæsaris, die ultima Julij, se contulerunt. Quorum unus Johannes à Lipie Lipski Culmensis & Pomesaniæ Episcopus, nomine Regis & totius Reipublicæ Polonæ, hac oratione gravissima, Cæciliam Renatam, à Sacratissimo Imperatore Ferdinando III. Vladislao Regi in connubium, Poloniæ vero in Reginam, rara quadam facundia, deposcebat.

Pertinebat, Invictissime Imperator, ad novi Imperij auspicia, & Christiani Orbis vota, atq; auguria, ut Vladislaus Rex, post debellatos hostes, & tranquillatas Provincias, in Imperatricem Domum parta trophæa secum inferret; & victricibus armis in hoc Augusto sacrario suspensis, Regalem Manipulum, candidis tæniis, in opimam publici otij frugem fasciaret. Extimuerat nimirum Orbis, post receptum Cœlo Di-

vum

vum Progenitorem Ferdinandum, novi Imperij auſpicia, dum videbâre, Auguſtiſſime Cæſar, ex Imperialibus Coronis ferream primum induiſſe, à vincente ferro Imperium auſpicatus; nî cognatus Rex, ferrea auſpicia in aurea vertiſſet, & Septentrionalis Mars, poſt belli fulmina, auream pacem, & lætum hymenæum Orbi, bellis feſſo, prætonare cæpiſſet, Viennæ Procus, Coloniæ Pacificator. Nova ergo omnia, nova auguria Orbi ferimus, dum, inter bellorum Claſſica, Epithalamium apud novum Imperatorem, Magni Regis Pronubi præcinimus, à quo depulſis procellis diſſerenare jam in optatam malaciam incipiat, & ferrea ſæcula aureſcere. Quid ni hoc jam ſperare liceat? Quando Mars ipſe Orbi ad pacem pronubit, & Bellonam apud alterum Martem ambit, non arcum, ſed Organa tractantem, ad præcinendum Cœlo & Orbi, Cæcilianam harmoniam: Quæ cum per Septentrionem noſtrum dudum ſuave inſonuiſſet, Martij Regis vota, hactenus per Orbem vaga, & multis ambita, in primam Orbis Domum pellexit; Cœlo, & fatis novorum ſeculorum texturam ordientibus. Sed præter hæc fauſta Orbis auguria, Tuum hoc etiam, Maxime Imperator, ſempiternum erit decus, quod tui Imperij prima ſalutatrix fuerit victoria, ſalutator Victor Rex, nõ vota modo, ſed victoriam de ſe, in Victricem ferens Domum, ut plenum Majeſtas veſtra haberet gloriæ

titulum, initio Imperij & hostes, & Amicos vicisse. Obsecundare etiam Rex Frater volebat, non publicis tantum votis, & augurijs: verum etiam Tuæ Majestatis & Augustæ Domûs genio, quod & illi antea prima Hungaricæ, & Bohemicæ Coronæ auspicia, à victoria, & nuptiis obtigissent; & huic, tanquam supra rerum humanarũ sortem fastigiatæ, ipsæ etiam mortes Imperia, Victorias, Connubia parturire soleant, ut neque modo aliam jacturam, aliam orbitatem sentiat, quam quod Divus Ferdinandus Pater mortalis esse desierit, quando statim Filius pro eo imperare, ac vincere, Filia in Reginam à Magno Rege, & Regno ambiri, ac novi Nepotes ad capessenda Paterna, avitaq; sceptra nasci cæperint: tanquam in hac Domo nihil non immortale sit, præter mortales. Quod ergò Cœlum, quod vota & auguria publica, quod Imperij Majestatis vestræ auspicia, & Imperatricis hujº, ac Nostræ Regnatricis Domûs, æterna fata destinabant: id Nos solenni istâ Legatione exequimur, vota & preces Serenissimi Regis nostri in Fraternum Majestatis vestræ sinum reverenter deponentes, quibus Serenissimam Principem Cæciliam Renatam, Majestatis vestræ Sororem, in Sacrum Connubium deposcit. Conspiravêre diu in hoc Conjugium sanctissima destinata Cœli, perennia Orbis Sarmatici fata, Procerum Consilia, Vota Populorum, Religio, Sanguis, Vicinitas: atque ut omnia

ista

ista conspiravisse, haud ambigendum sit, ad Vota Regis hîc demùm sistenda, quæ per Principes Domos magis ambitus, quam ambiens circumtulit; ita Nostri Comitij, atq; adeo Regni Universi Consilia, & Vota huc incubuisse satis documenti est, dum petimus, quod ipsi cum universa Patrum Curia suasimus. Adeò quid Orbi, quid Imperio Majestatis Vestræ portendat nupturiens in Martia Domo Mars, etsi alienorum omnium incuriosi esse vellemus, nostrorum securi sumus, dum res & exempla pro augurijs habemus, nempe Elisabethas, Annas, Constantias, Augusta Reginarum nostrarum nomina, quas Rex, quas nos ipsi, istarum Nuptiarum Auspices, ac fidas paranymphas habuimus, mox in Renata Regina nobis renascituras. Hinc haud mirum, si post Reginas, quas nobis Austria dedit, quatuor Regibus Matres (quarum vel sola Vladislai Regis Mater satis adhæc vota invitamenti haberet) prona in Reginam hinc ambiendam, & Senatûs Consilia, & Ordinum studia, securis omnibus, nec Cœlum fallere posse, nec fatorum industriam aberrare; quorum hoc perenne quoddam arcanum est, in hac Domo alijs Reges, nobis Reginas nasci, utpotè, quibus non alibi, quam in liberis pectoribus, Reges nascantur. Quin nec Reginæ, nisi quod jam diu in Augusta hac Domo faustissimum Reginarum nostrarum Nidum, Cœlum, & Sæcula posuissent, gratâ & mutuæ redhibitioni pro Cym-

barcâ noſtrâ obſecundantibus fatis, tanquam vel pro hac ipſa Imperatoris Auſtriaci Matre, jure hinc petamus Regum Noſtrorum Matres, quas lubens & grata dabat hæc Domus nobis, mox etiamnum datura Novam Novis Sigiſmundis & Vladislais Matrem, quos Filiæ & Sorores Imperatorũ nobis parere conſuêſſent; datura, inquam, habituris quo, ſi Superis placet, tanti pignoris officium penſemus. Verum quæcunq; fuere & Sereniſſimo Regi, & Nobis ipſis, præſentis Voti & Conſilij ſuſcipiendi invitamenta: eadem etiamnum ſunt, ſolenni prece & officio maturandi, privatis fulta Regiæ Domus rationibus, ob caſum geminatorũ nuper funerũ, orbitatem, magnâ Orbis jacturâ, formidantis. Proprio præterea genio, optimus & ſapientiſſimus Rex, diu ferebatur in cognatam & Maternam Domum, Cœli Alumnam, Orbis Gemmam, Religionis Altricem, Impietatis Domitricem, gloriæ Nidum, Virtutis Procreatricem, Cæſarum Matrem, Imperij Conſervatricem. Proinde ex hac Ille ſibi Thori, Sceptriq; Sociam, Nos Reginam depoſcimus: & à Majeſtate Veſtra, uti Domûs & Imperij Præſide, petimus. Annuit his votis, procul dubio, Cœlum; annuit è Cœlo Divus Ferdinandus Pater, quia hîc Superſtes annuerat; annuit ipſe Orbis, lætus talibus augurijs ſe novo Imperio, almæ paci, aureo ſæculo, inaugurari. Reliquum eſt, ut, cum Majeſtas quoque veſtra annuiſſet, ſolennioribus pactis,

pactis, & sanctissimo fœdere rem velit maturari; cessuram, adspirante supremo Numine, in Magnum Orbis, & Imperij Christiani Emolumentum, Religionis præsidium, ac utriusque Domûs decus & solatium. Tui vero inprimis, Augustissime Cæsar, Imperij lætam faustitatem, ad quam fortunatissimus Rex præit Nuptiali omine, in partem fausti auspicij ipse veniens, sanguine Frater, fœdere Socius, Connubio Affinis, ut accessura magna novo Imperio fulcra, certius omnibus auguriis sit, cum accedit Magnus, Potens, Bellicosus Rex, uno verbo dicam, Vladislaus.

Cæciliam Renatam Vladislai nomine salutant. 3. Aug.

Post triduum deinde, cum Sacratissimi Imperatoris voluntas in consensum prudentissime desiisset, ab eo, ad Cæciliam Renatam, tanquam jam Vladislai Regis Domini sui Sponsam, & suam, & Poloniarum designatam Reginam, conversi, idem qui primo Culmensis & Pomesaniæ Episcopus, Vladislai Regis nomine, hac Oratione Latina (quia non inelegantius eadem lingua, quam vernacula, Cæcilia Renata loquitur) salutavit.

Venimus salutatum Majestatem Vestram, à Sereniſſimo & Potentissimo Principe Vladislao IV. Poloniæ & Sueciæ Rege, Domino Nostro Clementissimo. Venimus, inquam; sed non jam tantum à Fratre ad carissimam Sororem: ast à Rege ad Reginam, à Sponso ad desideratam Sponsam. Novum hoc scimus & insolens

ſolens in auribus Angelicis Majeſtatis Veſtræ ſalutationis genus; ſed diu Cælo, & fatis decretum, votis publicis concupitum, Divo Progenitori, & Auguſtiſſimo Fratri placitum, Supremo Sacrorum Præſidi ratum. Itaque non exaggerabimus magnitudinem Regij affectûs, cum quo amantiſſimæ ſalutationis, atq; comprecationis officium Majeſtati Veſtræ per Nos impertit. Nempe ſuperat officioſa vota ipſum Fratris & Sponſi nomen, præcipui humanæ caritatis nexus: qui Regium quoque pectus eo affectu Majeſtati Veſtræ devinxêre, ut nihil in eo voti, nihil ſtudij reſideat, quod non totum amori Majeſtatis Veſtræ mancipet. Sed quanquam Sereniſſimus Rex eum affectum erga Majeſtatem Veſtram, in fraterno pectore aleret, quem tam propinquus ſanguis excitavit: non is tamen illi ad vota præſentis Conjugij paranymphum egit; ſed inclytum genus, ſublimes dotes, eximiæ virtutes, quæ in amorem Majeſtatis Veſtræ Regem raperent, etſi Frater non eſſet. Quin hoc ipſum, ut liberè more noſtro fateamur, quia Frater erat, vota hæc morabatur; ne aut leges Sacras poſthabuiſſe, aut affectui fraterno, in legenda thori Regnique Sociâ, indulſiſſe videretur. Verum poſtquam Cælum, & Suprema ejus in terris poteſtas, Religioni Catholicæ, publicæ ſaluti, ac Regiæ Domui proſpiciendum iſto Conjugio cenſuit: ſtatim hîc optimus & ſapientiſſimus Rex ſtitit vota, per Principes Domus haud

ingra-

ingratis hospitibus oberrantia, ac eadem in sinum utriusque Imperatoris, Ferdinandi Avunculi, & Fratris deposuit; ijsque demum Sanctissimo fœdere maturandis, & Majest: Vest: ad Reginale Solium, ac Diadema deducendæ, nos huc ablegavit. Ferimus inprimis Majestati Vestræ à Rege nostro, non fraterni modò atque Connubialis affectûs, verum etiam grati, & obligati animi officium, pro eâ voluntate, quâ Majestas Vestra Divino cumprimis, Paternoque & Fraterno placito, tum flagrantibus Regis, & Regni nostri votis, ac rei Catholicæ, publicæq; oosecundat. Ferimus deinde Amplissimi Senatûs nostri, cujus pars sumus, suffragia, cæterorumq; Ordinum studia, unâ voce Majest: Vest: Regi in Sponsam, Regno in Reginam, sibi in Dominam deposcentium. Neq; nobis opus est tam concordis in Majest: Vest: consensûs publici causas memorare; aut Augustum genus, præcipuum connubiorum decus, adstruere; quando satis dictum foret, Te Neptem, Filiam, Sororem, esse Imperatorum. Verumenimverò commune hoc Regi nostro cum Majestate Vestra decus, ex eadem Augustâ Domo, ex quâ Tu Paternum, Maternum ducenti genus, Tibi Ipsi, Imperialis Virgo, Tuisq; Angelicis moribus, Tuis Regijs virtutibus, Tuis Augustissimis dotibus acceptum ferre debes, Te à Magno Rege, & Regno ambitam, à pleno Comitio lectam, à tota Sarmatia concupitam, votis, suffragijs, vocibus

publicis, Reginam inauguratam. Namque videmus in Te, non otioso titulo Renatæ nomen Cœlitùs sortitâ, renatas nobis Elisabethas, Annas, Constantias, viva sanctitatis simulacra, rara fœcunditatis exempla, quæ nobis non Reges modò, sed & Sanctos genuerunt, & per quas modò habemus unde Nostra Regina esses. Ibit ergò Majestas Vestra ad Regem Fratrem, & Sponsum, Unicum humani generis delicium, multis invidiosè ambitum, conscensura thorum, soliumque Regale, Tuis Aviabus, & Materteris feliciter præsessum. Ibit ad Regnum, Gentemque, etsi omnium liberrimam, tamen reverentiùs cæteris Regnis, ac populis, Reges, Reginasq; suas tractare solitam, & in cujus sinu, ex Tua Avia natus Rex, se tuto obdormiscere posse, erat hîc quondam coram Regibus gloriatus. Secure & Tu, Domina, in liberis & fidis pectoribus nostris depones dignitatem, & fortunas Tuas omnes; & liberè à curiâ, Comitioque nostro Regi lecta, & cæteris omnibus in Orbe præhabita, dignius promptiusque libero apud nos obsequio coléris, quam alibi debito. Quin, fidenter dicam, securiorem apud nos esse Sceptri Regiam prolem, ubi libertas Parens Regum, quam ubi Reges. Nulla certe vidit ætas posthabitum ibi Regum sanguinem, quoad in utroque supereſſet sexu, quin vel ultra Alpes, & maria, ad Sceptra quæreretur. Non erit, si Superis placet, infelicior eo nomine, amor & deliciæ nostræ Vladislaus Rex, Avis & Progenitoribus suis Vladislais,

Casi-

Casimiris, Sigismundis: neque Cæcilia Regina, Elisabethis, & Annis, quæ, quot filios, tot Reges nobis ediderunt, nisi, qui cum Superis regnare maluerunt. Superest modo, ut quod vovemus, sperамusque, has Nuptias ita secundet, fœcundetque summus illarum auspex Deus, ut in longam Magnorum Regum seriem soboleſcant, & renatos ex Renata Nostra & posthuma sæcula videant, Vladislaos, & Sigismundos, Patrem heroicâ & bellicâ virtute, Matrem Religioso Superum cultu, nobis, & Orbi referentes.

Interim autem dum hæc apud Imperatorem, & Sereniſſimam Cæciliam Renatam, æmula Ciceronis eloquentia, Reipublicæ Polonæ Legati expediunt, jam Archidux Claudia, cum, ob continuam pluviam, Ottingii biduo moram traxiſſet, tandem 6. Auguſt. prono Danubio Viennam applicuit. Cujus adventu nuntiato, Imperator Ferdinandus III. Sereniſſimis, Cæcilia Renata, Archiduce Leopoldo, Principe Johanne Caſimiro, & Reipublicæ Polonæ Legatis comitatus, quinquaginta rhedis Danubij ripam occupavit, Archiducem Claudiam, quatuordecim navibus deſcendentem, excepturus. Ut primum ergo Archiducis navis applicuit, Imperator, relicta terra, in eandem navim deſcendens, cum Sereniſſimis aliis, humaniſſime ſalutavit. Ipſam deinde Archiducem, cum Sorore Cæcilia Renata, in currum ſuum

Archidux Claudia Viennam venit 6. Auguſt:

accipiens, comitantibus Archiduce, Principe Casimiro, ut & Reipublicæ Polonæ Legatis, in Palatium Imperiale reversus est.

Vladislai IV. & Cæcilia Renata Austriaca fiduciaria nuptiæ 9. Aug.

Et jam ad summam rei nihil deerat nisi copulatio ipsa: cum qua, omnibus hucusque feliciter expeditis, cunctari diutius inutile visum. Itaq; quod felix faustumque, 9. August: tempore pomeridiano, comitantibus Ducibus Comitibusque Viennæ præsentibus, regali prorsus magnificentia, ad templum Augustinianorum transitum est. Ibi omnibus ad hanc solennitatem jam antea præparatis, Princeps Johannes Casimirus, veste indutus Phrygia, Vladislaum Regem in hoc matrimoniali actu repræsentans, & Sereniſſima Sponsa, Cæcilia Renata Austrica, designata Poloniarum Suæciæq; Regina, vestem pariter induta Phrygiam, ad altare accedebant. Et pertinebat quidem copulatio de jure ad Viennensem Episcopum, sed, ad instantiam Johannis Lipski, tunc Culmensis & Pomesaniæ Episcopi, pro ea vice, juri suo cessit. Quare Culmensis Episcopus, prævia oratione Latina, eâdem linguâ, Cæciliam Renatam, Latine pariter in hac solennitate semper & elegantissime respondentem, Casimiro Principi, personam Poloniæ Regis repræsentanti, solenniter junxit. Quo facto, omnia in circuitu Viennæ tormenta, ter in lætitiæ & congratulationis signum, detonuere. Inde musica, sua-

ſuaviſſimo vocum inſtrumentorumque lenocinio aures mulcens, ſucceſſit. Qua finita, VIVAT VLADISLAUS REX, diverſis vicibus ingeminatum. Et ita quidem ſolennitate conſummata, eadem regia magnificentia, in arcem regrediebantur. Ibi menſa in aula equitum præparata erat: in cujus capite Imperator Ferdinandus III. à dextris Principem Johannem Caſimirum, tanquam Sponſum, accipiens, ſedit. A latere autem Caſimiri Principis Sereniſſima Sponſa, poſt hanc Johannes Lipski Culmenſis & Pomeſaniæ Epiſcopus. A ſiniſtris autem Imperatoris, Sereniſſima Archidux Claudia, Archidux Leopoldus, & Comes Caſparus Dönhoff Palatinus Siradienſis, conſedere. Bibitæ, poſt paululum, ſanitates, & cantati, ad hanc ſolennitatem compoſiti verſus, Muſicæ harmoniæ ſubjecti.

Dum ita dies hæc ſponſalitia ſolennitate transigitur, altera mox inſequenti, Vidua Imperatrix Ferdinandi II. Cæciliæ Renatæ Poloniarum Reginæ Mater, ex Styria, ob inaſſuetum & noxium valetudini ſuæ aërem, Viennam venit; ita adgubernantibus Superis, ut filiæ Cæciliæ Renatæ, Maximi modo Regis digniſſimæ Sponſæ, ampliſſimi Poloniæ Regni Magnæ Reginæ, antequam Vienna diſcederet, præſentia frueretur, et, ſuprema forte *Vidua Imperatrix Ferdin. II. Viennam venit.* 10. Aug.

libans oscula, ultimum, præsens, vale diceret: Cæcilia vero Renata, facie Serenissimæ Parentis beata, nullius porro videndi, nisi unius Sereniſſimi Sponsi, desiderio teneretur.

Sponsa Poloniam versus discedit 12 Augusti.

Itaque, peracto ab omnibus salutationis pariter & valedictionis officio, Vienna tandem, cum Regina Sponsa, Poloniam versus discessum est, quos Imperator Ferdinandus III. ultra Wolkerstorffium, honoris gratia, deducebat. Dietrichstenius Princeps usq; ad ipsos Poloniæ fines: Georgius Traschowicius autem Jaurinensis Episcopus, ut omnibus ubiq; Reginam Sponsam latine salutantibus, ejus nomine responderet, jussu Cæsareo, Warsaviam usq; comitabatur.

In Poloniæ limitibus, nomine Regis excipitur. 24. Augusti

Simulac vero, relictis Imperij Romani limitibus, in Polonicos fines concessere, ecce vastissimum, in patenti viridique campo, tentorium apparebat: cui cum appropinquarent, Jacobus Zadzick Cracovienſis Episcopus, & Georgius Ossolinski S. R. Imper: Princeps Sendomirienſis Palatinus, quinquaginta rhedis & curribus, & sex hastatorum Sclopetariorumq; turmis, obviam processerunt. Ita Regina Sponsa, inter duos Episcopos Cracovienſem & Culmenſem media, in tentorium deducebatur. Ibi, Regis Vladislai nomine, Sponsa, à Cracovienſi Episcopo, Oratione Latina: à Castella-

ſtellana vero Voinicenſi Matre Palatini Cracovienſis, ſummę gravitatis & prudentię Vidua, Polonicè ſalutabatur. Et Cracovienſi quidem Epiſcopo Jaurinenſis Epiſcopus, Matronæ vero Caſtellanus Siradinenſis, Reginæ Sponſæ nomine, reſpondebant. Princeps Oſſolinius etiam tunc Palatinus Sendomirienſis, Archiducem Claudiam Italice ſalutavit, cui ipſa Claudia Archidux, eadem lingua reſpondit. Inde, quoniam S. Bartholomæi feſtum erat, ab eodem Cracovienſi Epiſcopo Sacrificium Miſſæ ſolenniter inchoatum. Quo finito, Johannes Caſimirus Princeps, rhedam ex toto propemodum deauratam, Reginæ Sponſæ præſentavit. Noviſſime utriusq; nationis Magnates Regie paſti, invicem valedixerunt. Quicquid enim, excepta Archiduce Claudia & Jaurinenſi Epiſcopo, Germanicum erat, Viennam revertebatur: quicquid Polonicum, partim ad propria ſe recipiebat, partim cum Regina Sponſa perſeverabat.

A Cracovienſibus magna pompa excipitur. 27. Aug.

Ut Tertią die Cracoviam attigere, ecce alius honor: Occurrebat iterum Cracovienſis Epiſcopus majori nobilium numero comitatus, & Reginа Sponſa privato nomine ſalutata, ad Urbem deducebat. Cui cum propius Sponſa appropinquaret, ſedecim cohortes civium, in miram magnificentiæ ſpeciem exornatæ, obviam gradiebantur.

Quæ,

Quæ, Sereniſſimæ Sponſæ propinquiores, in tres partes, prout in tria diverſa Oppida Urbs Cracovienſis diſtincta eſt, ſe diviſere: quarum Magiſtratus ſinguli, Oratione latina, Reginam Sponſam excipiebant. Mercatores præcipui, Attalicis tegumentis unius coloris omnes ſuperbi, centum quinquaginta numero, in equis, ut plurimum Turcicis & Arabicis, occurrebant: quos totidem famuli, in equis pariter & unius coloris veſtitu, ſequebantur. Prope S. Florianum Academicus Magiſtratus, Reginam Sponſam, Oratione Latina, ſalutabat. Inde Civitatem ipſam Regina Sponſa ingrediebatur. Ibi duobus Arcubus triumphalibus, Turcicæ, Moſcoviticæ, Tartaricæ, aliæq; Victoriæ Regis, repræſentabantur. Hos arcus triumphales cũ Cęcilia Renata tranſiret, miro quodã artificio, Aquila alba Coronam Genio tradidit: qui ad Sponſam deſcendens, eandem ei, cum Sceptro, in rheda obtulit, & mox, uno quaſi momento, omnium oculis ſeſe ſubduxit. Prope Metropolitanam Eccleſiam, Clerus in Pontificalibus occurrebat; cuius Præpoſitus, Reginam Sponſam oratione Latina ſalutans, ad chorum introduxit. Tum Epiſcopus SS. Ambroſij & Auguſtini hymnum ſolenniter inchoavit: quo ſuaviſſima muſica abſoluto, cum Sancti Stanislai reliquias Sponſa oſcularetur, ter omnia

omnia in circuitu Urbis tormenta detonuere. A templo ad Regiam itum est: cujus primos gradus Sponsa attingente, à Premislienſi Episcopo, & Lithuaniæ Thesaurario, Regis Sponsi nomine, salutabatur. Quibus, sicut alias semper, Sponsæ nomine, Jaurinensis Episcopus, pari facundia, respondebat. Et jam crepusculum vespertinum erat, quo, in confinio lucis & tenebrarum, ad cænam, regia magnificentia præparatam, Sereniſſimæ hospites se conferebant: sed major curiositas flammarum fusilium, & ignium festivorum plerosque, quam refectionis cupido invaserat. Duas columnas Cracovienses extruxerant, super quas insignia & nomina quædam, è nitrato pulvere, miro artificio fabricata erant. Quibus incensis, nihil ilico nisi flammæ & ignes; ita artificiose facti, ut integræ horæ spatio, inter hæc martialia tela, incorrupta tamen insignia & nomina perseverarent: quæ deinde, quasi momento temporis, in flammam & fumum evanuere. Noviſſime Castellum ingenioſiſſima manu erigebatur, ex quo ignes fusiles, in concurrentiũ acierum speciem, hinc & illinc emicabant. Interim tibiæ & tympana, alternantibus, è viginti mortariis, Bellonæ tonitruis, resonabant.

Hisce similibusq; spectaculis, in quartam

Pintſchovia à Marchione Gonzaga ſplendide tractatur 6. Sept.

usq; diem Cracoviæ recreati, coactis iterum in arma civibus, ulterius proceſſere. Ubi Pintſchoviam ventum, Marchio Gonzagæ, Miskovius nomine, ex Mantuæ Marchionibus ortus, adeoq;, poſtquam illa familia Nivernicæ Domui ſeſe miſcuit, & Sereniſſimorũ Ducũ, Juliæ, Cliviæ, Montium, cognatus, ejus loci Dominus, ducentis Nobilibus Comitatus, in foro obviam equitavit; quem duo vexilla peditum, Burgrabio Duce, ſequebantur. Peracto ibi à Marchione ſalutationis officio, Reginam Sponſam, cum omni comitatu, qui duorum millium & quingentorum erat, in Palatium ſuum introduxit. Qua cataractas portarum ſubeunte, tormenta in vicino monte diſpoſita, in lætitiæ Symbolum, ter flammas vomuere. Ut eſt autem Marchio ille in omnes humanitatis eximiæ, ita Reginam Sponſam, cum ingenti illo comitatu, & prandio, & cœna, Regium in morem præparatis, refecit. Poſt cœnam, choreis magna pars noctis impenſa eſt.

Uiasdovia à Principibus Carolo & Anna Cõſtantia excipitur 10. Sept.

Tandem, cum in loco, Ilſcha dicto, Vladislaus Rex, paucis comitatus, hora circiter media noctis, Reginam Sponſam, 6. Sept. primum ſalutaſſet, medio à Warſavia milliari, Uiasdoviam (ingens Palatium eſt, recreationi Poloniæ Regum ſerviens) 10. Sept. pervenere. Ibi Princeps Carolus

lus Ferdinandus, cum Sorore Principe Anna Constantia, Reginam Sponsam, & Archiducem Claudiam, excipiebat. Cum vero prandio accumbere jam jam sese accingerent, Vladislaus Rex supervenit. Qui, Sponsam & Archiducem Claudiam, salutans, manuque ducens, inter illas medius consedit, sed mox, peracto prandio, Warsaviam sese recepit.

Interim omnia ad solennem ingressum præparabantur. Quibus, maximo cum sumptu, in effectum tandem deductis, 12. Septemb: absoluto prandio, Varmiensis Episcopus, & Ossolinius Princeps Sandomirienſis Palatinus, ad hoc à Vladislao Rege deputati, Reginam Sponsam, ad ingressum & Regiam invitavere. Qua humanissime acquiescente, Princeps Carolus Ferdinandus in rhedam suam Reginam Sponsam, cum Archiduce Claudia, accepit. Quibus honoratiore loco collocatis, ipse cum Sorore Anna Constantia, eidem, è regione insedit. Erant autem duo tentoria, Regali prorsus magnificentia, in aperto campo erecta, circa quæ tria hastatorum & Heidonum millia, tum tredecim vexilla civium, denique quingenti nobiles, in equis Turcicis & Attalicis vestibus omnes, in unam aciem conglobati stabant. In priori autem tentorio, Vladislaus Rex, cum

Solennis ejus ingressus VVarsaviam, 12 Sept:

Principe Johanne Casimiro, & quibusdam Episcopis, Reginam Sponsam præstolabatur. Cui ad Regem ingredienti, Præmislienſis Episcopus, idem, ut opinor, qui & nunc Magnus Cancellarius Regni Petrus Gembicki, Sac. R. Majestatis nomine, felicem adventum, Oratione Latina, congratulabatur. Cui, Reginæ Sponsæ nomine, Jaurinenſis Episcopus, ut alias semper, respondebat. Quibus finitis, Rex, Ducibus, Palatinis, & Senatoribus variis comitatus, ad tentorium vicinius Urbi, Reginam Sponsam manu duxit. Ibi, dum Sereniſſima Sponsa, à Magnatibus variis, & Illustrioribus Virginibus terræ, salutatur, rheda, pro Regina Sponsa noviter facta, ad os tentorij, nutu Regio, advehebatur. Hæc pretioſiſſima erat, adeo etiam, ut quicquid ferrum esse consueverat, argentum esset: introrsum veste Phrygia, extrorsū holoserico rubro tecta. Quæ octo equis generoſiſſimis Turcicis, coloribus in miram pulchritudinem variegatis, trahebatur. Ad hanc cum Regina Sponsa à Rege Sponso duceretur, jam acies in cohortes turmasque soluta, solennem ingressum auspicabatur. Præcedebant rhedæ vacuæ circiter triginta, quas quinque Heidonum vexilla sequebantur. Post hæc Archiepiscopus in rheda vehebatur, cujus verticem, in

rheda

rheda pariter, Lubelski Capitaneus Warſavienſis claudebat. Inde vexillum unum Heidonum ibat, cujus veſtigia à viginti alatis equitibus premebantur. Vehebatur in rheda, poſt hos, Matthias Lubinski Plocenſis Epiſcopus, quem quatuordecim vexilla peditum ſequebantur: hæc autem, ab inſequentibus Regis Heidonibus, ſexiga diſtinguebat. Heidones autem, qui ſequebantur, Regii, trecenti ſexaginta numero, ſub uno vexillo omnes, galeis ferreisq; thoracibus ſeverioris militiæ mores referebant. Prætoriani equites quingenti porro ſequebantur, quos viginti quatuor tibicines præcedebant. Inde Dn. Goſtomski turma equitum, et, poſt hanc, Martini Kazanovii Polonici Generalis, haſtati, magnifice induti, & alati omnes, equitabant; quorum terga centum quinquaginta, tum Poloni, tum Germani Nobiles, in generoſiſſimis equis Turcicis premebant. Omnia autem hæc equitum peditumque vexilla, circiter quatuor millium militum, novis unius coloris veſtibus, ad hoc à Vladislao Rege donatis, ſingula diſtinguebantur. Quin imo & plerisq; Nobilibus, & Officialibus ſuis, regia prorſus munificentia, Vladislaus Rex, holoſericas & Attalicas veſtes dederat. Adeò ut hi militares ordines, mira voluptate, intuentium oculos recrearent. Itaque, ut ad

propositum revertamur, post hosce centum quinquaginta Nobiles, Duces, Principes, Palatini, Legati externorũ Principũ, ut & Ragotzii Transylvanię Ducis, & Marascalci sequebantur. Tandem ipse Valdislaus Rex, albo Caballo generosissimo, in eundẽ modũ, quo octo equi illi generosissimi, qui Reginæ Sponsę rhedam pretiosissimam trahebant, coloribus variegato, inter Principem Johannem Casimirum jam Cæsariæ Majestatis Legatum, & Sigismundum Marchionem Brandenburgicum, Brandenburgici Electoris consanguineum & Legatum, medius vehebatur. Vestis illius adeò adamantibus erat referta, ut tota adamantina quodammodo videretur: cui lenocinium ornatus equi, adamantibus pariter auroque refulgens, conferebat. Eos autẽm generositatis radios corporis sui Majestate spargebat, ut melius pingere veteres Martem non potuisse viderentur. Immediate post Regem, Regina Sponsa, illâ pretiosissimâ rhedâ, octo equis vehebatur: cui à sinistris iterum Claudia Archidux, è regione Sereniſſimi Principes, Carolus Ferdinandus & Anna Constantia. Erant autem, prope Warsavienſe suburbium, quadraginta tormenta & mortaria bellica, in ordinem rite disposita; quæ, postquam Regina Sponsa rhedâ suâ transierat, in congratulationis & lætitiæ

signum,

signum, detonuere. Inde quinquaginta sexigis Reginæ Sponsæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum vehebatur: cujus tergum & agmen ultimum, Civium Warsavienſium tredecim vexilla claudebant.

Arcus triumphales & Carmina.

In Cracovienſi ſuburbio Arcus duo triumphales erecti erant, in quibus, præter picturas artificioſiſſimas, S. Cæcilia deſuper, organum pulſans, ſtructa erat; infra quâ Muſici abſolutiſſimi abditi, Cæciliâ Renatâ Sponſa tranſeunte, ſuaviſſimâ vocum inſtrumentorumque harmonia, æmulâ Cœlo ſuavitate, mulcebant aures. Portam ipſam Warſavienſem Reginâ Sponsâ ſubeunte, hiſce, in Arcu triumphali, verſibus ſalutabatur.

Affuſam Regina tibi circumſpice turbam,
quâque venis gaude vix reperire viam.
Plebis amor tantas tibi convocat Urbe catervas,
quo tibi clauſa magis ſemita, aperta foret.

Inde.

Has aperit Regina tibi Warſavia portas.
Lata patent Dominæ mœnia, corda magis.

Ab alia parte, hi verſus, legebantur.

Docta Themis, jucunda Charis, formoſa Dione,
Juno, Minerva, Dice, Flora, Diana, Ceres,
Quæritis unde Lecho noſtro ſint Orbe renatæ?
Suſcitat innumeras, una Renata, Deas.

Inde,

Inde.

Annon perpetuos sceptro dabit illa Nepotes,
quæ, quâ luce fuit nata, Renata fuit?

Propius arcem Regiam subvectis, in Arcubus triumphalibus, alia districha se offerebant: & ab una quidem parte.

Arboreas, hospes, portas ne despice: Lechus
intus habet muros, lignea tecta foris.

Inde.

Festinis ne necte moras Regina quadrigis,
si populi spectes gaudia, sero venis.

Ab altera parte.

Augustus cum tu Rex Vladislae voceris,
September nobis Cæcilianus erit.

Inde.

Robur, opes, animos, Aquilo conjunxit & Auster,
quisquis in alterutrum corripis arma cave.

Sed & ad ipsam Regiam, à latere dextero, sequentia legebantur.

Cæciliæ Renatæ,
Luci Austriæ,
Imperatoriæ Domus Sideri,
felici Sospitatrici,
Reginæ,
Conjugi fortunatissimæ
S. P. Q. Varsav:
P. P.

A sini-

A siniſtro latere autem

VLADISLAO IV.
Moſcovitico, Turcico, Scythico,
pio, felici, victori.
Terrori Orientis,
Occidentis ſpei,
Conjugi fortunatiſſimo,
S.P.Q.Varſav.
P.P.

Noviſſime pro ſanitate Sereniſſimorum Conjugum, Senatus Populusque Varſavienſis, in alio Arcu Triumphali, deſuper Stantibus Divorum Poloniæ, Auſtriæ, Sueciæq; ſtatuis, ab uno latere, ita vovebat.

Divi Divæque,
Poloniæ & Auſtriæ,
Indagetes:
CÆCILIAM RENATAM AUSTRIAM,
Poloniæ Sueciæq; Reginam,
diu Regi,
diu Regno,
diu Urbi huic,
incolumem
Velitis, impetretis.
ita vovemus
S. P. Q. Varſav:

Ab altero latere, in eodem Arcu;

Divi Divæque
Poloniæ & Sueciæ,
Præsides & tutelares,
VLADISLAO IV. faventes,
Et secundi bello,
Et pace adsitis.
Diu Cœlum virtutem ejus terris
Commodet, diu ipsum exspectet:
Dum Orientem laurea,
Occidentem Olivâ præcingat.
Ita velitis, oretis,
ad votum
S. P. Q. Varsav:

Regis & Reginæ solennis & nova copulatio

Inter hos Musarum plausus, & Varsaviæ vota, ad templum S. Johannis ventum est: quod cum Sereniſſimi, cum Magnatibus terræ, subiissent, clausis, ob ingruentis multitudinem vulgi, ostiis, à Posnanienſi Episcopo, qui cum Clero extra chorum obviam illis processerat, Regina Sponsa, Oratione Latina, salutabatur: cui cum, more solito, Jaurinenſis Episcopus responderet, jam Gnesnenſis Archiepiscopus, Primas Regni, Johannes Wezyck, Pontificialibus suis indutus, ad ea, quæ porro ad matrimonii vinculum necessaria videbantur, se accingebat: et, prævia Oratione

tione Latinâ, Vladislaum IV. Poloniæ Sueciæque Regem, Cæciliæ Renatæ Austriacæ, solenniter de novo conjunxit. Inde, *Te Deum Laudamus*, Musica exquisitissima, inchoatum: quo absoluto, duo millia Sclopetariorum, ad hoc destinatorum, in congratulationis & lætitiæ signum, explosionibus applausere. Ita felicissime peractâ hâc solennitate, à templo in Regiam, eâdem pompâ Sereniſſimi ducebantur; ubi soli tantum, eâ vesperâ, cœnam sumpsêre.

Cæciliæ Renatæ Austriacæ, in Poloniæ Reginâ, Coronatur. 13. Sept.

Altera die, ad Cæciliæ Renatæ coronationem processum est. Et tunc quidem tota via, à Regiæ gradibus, ad templum S. Johannis usq;, mille pedes longa, decem lata, asseribus sternebatur: qui rubro deinde panno, pretioso satis, vestiebantur. Ubi ergo Vladislaus Rex, è Regia sua descendit, Palatini & Senatores Regni, vestibus pretiosissimis omnes induti, terni & terni in ordine, hâc viâ Regem præcedebant. Inde Rex, inter Johannem Casimirum Principem, Cæsariæ Majestatis Legatum, & Legatum Daniæ Regis, medius, inæstimabilis pretii veste indutus, sequebatur. Immediatè post Regem Cæcilia Renata, à Principe Carolo Ferdinando, Hispaniarum Regis personam repræsentante, & tunc Culmensi Episcopo Johanne Lipski, ducebatur. Archidu-

cem Claudiam, Ragotzy Transylvaniæ Ducis Legatus; Principem vero Annam Constantiam, Comes Casparus Dönhoffius, Palatinus Siradiensis, ducebat. Novissime, longo ordine, Sereniſſimarum, Reginæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum sequebatur. Quæ passim magnificentia vestium fuerit, non facilè dictu est. Hoc autem à viris fide digniſſimis, qui præsentes fuerunt, accepi, ad aliquot auri millionesacceſſiſſe. Tota aula Regia, tum & Sereniſſimorum Principum, Johannis Casimiri, Caroli Ferdinandi, & Annæ Constantiæ, aulici, à Pedibus quoque, Tibicines, & centum numero Regii stipatores, in novis iterum omnes vestibus, auro argentoque prætextis, comparuere. Ut in Eccleſiam ventum est, Vladislaus Rex, in Sacriſtiam se contulit, et, mutatis ibi vestibus, Sceptrum manu premens, & corona redimitus tempora, in locum suum reverſus, Regaliter sub Majestate consedit. Regina vero, ad summum altare se contulit; ubi scamnum, pro ea, holoſerico rubro tectum erat, cum pulvinari. Ad hoc cum acceſſiſſet, Gneſnensis Archiepiscopus, Orationes & Hymnos, in hoc actu recitari solitos, ordiebatur. Quibus absolutis, Regina, more consueto, aliquamdiu supina jacuit. Noviſſimè sublevata,

levata, & ad Sacristiam ducta, mutatis ibi vestibus, majori magnificentia ad altare rediit: cui, solitis cum Cæremoniis, Gnesnensis Archiepiscopus, reginali Sceptro manum implevit, & Polonici Regni diademate caput cinxit. Dum ita Cæcilia Renata Austriaca, in Poloniæ Reginam coronata, sead locum, sibi pręparatū sub Majestate, conferret, SS. Ambrosii & Augustini Hymnus solenni Musicâ inchoabatur. Quo absoluto, Serenissimi, Rex & Regina, coronati, eodem ordine, & eâdem, per asseres rubro panno tectos, viâ, in Regiam perrexere. Cum aliquot vero passibus à templo processissent, duo aulici, ad hoc à Rege deputati, aurea argenteaq; numismata, usque in ipsam Regiam, in confertum vulgus sparserunt.

Ad Regiam autem cum perveniissent, Musici tribus Regiæ portis abditi, gratissimo modulamine animos recreabant. Simulac vero Regiæ suæ Majestates, relictis asseribus, gradus ascendêre, ruber ille, mille trecentarum facile ulnarum, pannus, ab anhelante vulgo in partes lacerabatur. Miraculo simile visum, quod, cum eodem quoque tempore aurea argenteaque numismata largius spargerentur, ex invida compressione nemo mortuus, imo ne læsus, quidem fuerit. Cæterum ubi suæ Majestates, depositio diademate, Sceptro, Or-

natuque Regali, ad mensam se contulere, Vladislaus Rex in capite ejusdem consedit; cujus dexteram Johannes Casimirus Princeps, ut Cæsariæ Majestatis Legatus, Legatus Daniæ Regis, Sigismundus Marchio Brandenburgicus, & Ragotzij Transylvaniæ Principis Legatus: sinistram Poloniæ Sueciæque Regina, Cæcilia Renata Austriaca, Claudia Archidux, Princeps Anna Constantia, & Princeps Carolus Ferdinandus, occupavere. In alterius mensæ demissioris capite, quinque Episcopi consedere. Quibus ad dexteram, Principes, Palatini, Castellani, Capitanei sive Gubernatores, & Secretarii Regii Sanctiores; à sinistris, Principes fœminæ, & Sereniſſimarum, Reginæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum erat. Post hæc choreæ in multam noctem.

Rex, Sereniſſimi Principes, Senatores, Officiales, & Civitates Polonica, Reginam muneribus honorant.

Inde, primâ post coronationem die, Vladislaus Rex, Reginæ suæ, centum viginti millia coronatorum donavit: secunda idem Rex, cum Sereniſſimis Principibus, Johanne Casimiro, Carolo Ferdinando, Anna Constantia, & Principum externorum Legatis, Reginæ munera obtulit. Quâ & eâdem die, Princeps Anna Constantia, Balletum, ut vocant, per duodecim è gynecæo suo virgines, veste partim Phrygia, partim Attalica candida indutas, exhibuit: quod, præter doctum ad

chorea-

choreales numeros alterno pede gressum, miro quodam artificio, subita mutatio loci in Paradisum, arboribus rivisque jucundum, unde duodecim illæ Virgines egrediebantur, & inopinata, post choreas, in priorem statū translatio, cōmendabat. Tertiâ, Episcopi, Palatini, Castellani, & Senatores alii, septuaginta aurea, & argentea vasa, Reginæ obtulerunt, tantæ magnitudinis aliqua, ut robustissimi viri portando fatigarentur. Quartâ, præcipuæ totius Sarmatiæ Civitates & Officiales, oblationibus suis, Reginam honoraverunt. Ingens & sumptuosissimum ea die spectaculum, accitis Gedano & aliis Urbibus ad hoc artificibus variis, Vladislaus Rex instituerat: quod tamen, infortunio aliquo, ad propositum Regis non desiit. Castellum, duodecim columnis fultum, erigi jusserat, in cujus quatuor angulis, quatuor ætates anni, Ver, Æstas, Authumnus, & Hyems, è nitrato pulvere factæ, conspiciebantur. Desuper Mars, equitibus comitatus, eminebat: qui à quatuor elementis, è nitrato pulvere similiter factis, ab omni latere cingebatur. Inerant Castello ipsi, ignes fusiles varii, & ex ipsis fenestris mortaria, & alia inventa Mavortia, prospiciebant. Ad hanc artificiosissimam machinam, cum, crepusculo vespertino, procederetur, ejus artis Magistri, rhomphæâ bis acutâ,

Balletum Principis Annæ Cōstantiæ. 15. *Sept*

Sumptuosissimum spectaculum casu corrumpitur. 17. *Sept.*

acutâ, & nitrato pulvere farta, fusilium flammarum in morem, aliquanto tempore præluſere. Inde ad Caſtellum ipſum proceſſum: cujus ſummitatem, duo præcipui ejus rei artifices, ad directionem operis, aſcendebant. Quibus ignem applicantibus, neſcio quo caſu, ſcintilla decidit, & ad pulverem incendiarium, in ima Caſtelli parte collocatum, penetravit; adeoque, quod à ſummo debebat, ab imo incendium cæpit; & ſpatium horæ corrupit, quod in mediam uſque noctem oblectare debuerat. Artificum, qui in ſummitate Caſtelli ſtabant, alter incolumis & ſanus evaſit, alter aduſtus, Perilli inſtar, invento proprio torquebatur. Quatuor tamen adhuc Ætates Anni, & Elementa quatuor, artificium ſpectatoribus aliqualiter oſtendebant. Quintâ, à coronatione, die, tres præcipuæ Regalis Boruſſiæ Civitates, Gedanum, Elbinga, Thorunnium, Sereniſſimæ Reginæ munera obtulerunt. Quâ eâdem die, à Sereniſſimis, Viſtula navigata: applaudentibus interim tormentis bellicis, & flammis fuſilibus in aërem miſſis.

Spectacula variaſequẽtibus diebus.

Sequentes deinde aliquot dies, choreis Sarmaticarũ Virginum, haſtifragiis Germanorũ Nobiliũ, Urſorum, Taurorum, Moloſſorumque invicem commiſſionibus, & ſpectaculis variis, à Rege, in hujus ſolennitatis gratiam, exhibitis, conſumpti fue-

fuerunt. Nullis ad hæc ſumptibus & pecuniis parcebatur: nec aliquid ab ullo, quod ad magnificentiam plauſumque conduceret, Vladislao Regi inſinuatum, quod non regaliter in effectum deduceret.

Inter omnia autem ſpectacula, ultimis diebus ſolennitatis, à Rege exhibita, hoc potiſſimum admirationem meruit. Structum à mille viris & amplius, in aula Regia, verſatile Theatrum erat, eo artificio, ut in formas quaſcunque, momento temporis, variaretur. Inprimis, velatâ diei luce, accenſisque candelis, tota aula in noctis ſpeciem variabatur. Tum, verſo Theatro, jucundiſſimi Paradiſi ſpecies comparuit: cujus rivi & arbores, mirificè oblectantes, cum in ſtuporem oculos & animos intuentium raperent, ſubito Paradiſus in Civitatem pulcherrimam, fontibus, foris, & plateis diſtinctam, vertebatur; quæ mox, ſucceſſivè, in fornices, ſcopulos, & ſaxa; inde in fluvios, mare liberum, ſinus & freta, & noviſſime in Infernum deſiit. Hujus aſpectu in horrorem omnibus alteratis, iterum momento temporis, è tenebris, & è nocte dies, nubes & Cœlum, Cœleſtis gloria, campique Eliſii viſebantur. Quibus inopinatò rurſus oculis ſubductis, lætiſſimum ver apparuit, germinante terra, & pullulantibus roſis. Succeſſit

Tragicomœdia de S. Cæcilia, in theatro miri artificij, exhibetur. 23. Sept.

Æstas, imbres secum, fulgura, tonitrua, & aridas serenitates, repræsentans. Authumnus inde & Vindemia figurabatur: quæ in canam Hyemem, frigora, glaciem, nivem, gradines, ventos, & tempestates, mox desinebat. His omnibus demum in profundas valles, altos Montes, & opaca nemora, successivè transformatis, sua theatro facies rediit: et, sublatis velis, homines subito luci redditi; ita variarum rerum speciebus in stuporem acti, quasi illusionibus falsi fuissent. Hoc autem omnes, etiam illi, qui plerasque Europæ Regiones peragrârant, fatebantur, nullibi aut industria, aut artificio, simile se spectavisse. Inter hæc, in eodem Theatro, Tragicomædia, S. Cæciliæ vitam martyriumque repræsentans, à S. R. Majestatis Musicis, Italicè exhibebatur, eo vestium splendore & magnificentia, eâ personarum agentium agilitate, quæ transfigurationibus illis intermediis correspondaret.

Regia Vladislai in Austriacos munificentia

Hisce similibusque spectaculis quatuordecim diebus consumptis, ad propria quilibet anhelabat. Itaque Vladislaus Rex, ut cum gaudio, qui Poloniarum Reginam Cæciliam Renatam, Viennâ comitati fuerant, in Austriam reverterentur, omnes, pro qualitate cujusque, Regiâ munificentiâ prosecutus est; ita quoque singulis largitus, ut ne vilissimus quidem Agazo transiretur. Et quam

copio-

copiosè donârit, ex hoc eluceat, quod fabro ferrario Viennensi civi, curiositatis gratia Varsaviam comitato, sciens volensque, sexaginta Taleros annumerari jusserit. Ne esset nimirum, qui ditior non rediret, & singularis Regiæ munificentiæ fama, jam olim Orbi nota, per Urbes & Regna iterum proficisceretur; nec minus universus Mundus munificentiam ejus, quâ passim liberalissimus Regum audiebat, quam virtutes bellicas & trophæa loqueretur.

Sed & Sereniſſima Archidux Claudia, quo esset crebrior memoria sui, Aulicos Regios, & Sereniſſimarum, Reginæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum, muneribus liberalissime prosequuta est. Cui deinde Viennam iterum & Oenipontum versus proficiscenti, Vladislaus Rex, cum tota Domo Regia, sex Varsaviâ milliaribus, ad Stanislaum Radzieiowski, Palatinum Lencicienſem, honoris gratia comitem sese junxit. Ibi, cœnâ absolutâ, Primus choreas Rex inchoavit: quæ in multam deinde noctem, maximâ omnium cum recreatione, trahebantur. Tandem, sequentis diei mane, cœptum Sereniſſima Claudia Archidux prosequebatur iter: quam Sereniſſimi, Rex, Regina, Principes, Johannes Casimirus, Anna Constantia, & Carolus Ferdinandus,

Archiducis Claudiæ liberalitas & in Austriam reditus. 26. Sept.

ad medium circiter adhuc milliare, ulterius deducebant. Tum, mixtis invicem complexibus, valedicentes, in diversa viarum avulsi, Vladislaus Rex, Sereniſſimis, Reginâ, Anna Conſtantia, & Carolo Ferdinando, Principibus, Comitatus, Varſaviam rediit: Claudia autem Archidux, Auſtriam verſus, iter promovit. Quam Johannes Caſimirus Princeps, quinque milliaribus ultra, Ravam usq;, Comes autem Caſparus Dönhoffius, Palatinus Siradienſis, cum Illuſtriſſima conjuge ſua & filia, adusque Romani Imperii fines, juſſu Regio, proſequebantur. Quæ deinde, poſtquam Eberſtorffii cum Sacratiſſimo Imperatore Ferdinando III. de ſolennibus Varſaviæ omnibus, contuliſſet, incolumis, cum toto comitatu ſuo, Oenipontum reverſa eſt.

Principis Sigismundi Caſimiri natività. An. 1640 1. April.

Interim Sarmatia paulatim, ſupremam matrimonii felicitatem anhelans, Divinam clementiam precibus quotidianis ſollicitabat, ut, cum Regem Conjuge, Reginâ Poloniam benedixiſſet, illum prole, hanc novis Principibus beare dignaretur. Audivere tandem Superi vota, & populi adorantis affectum liberaliter adimplêrunt. Quippe Regina Cæcilia Renata, Anno, poſt Chriſtum natum, 1640. 1. Aprilis, crepuſculo matutino, hora quarta & octo minutis, (ut Lucas Grzymalla, utri-

utriusq; juris, hiſtoriarum, & Mathematices peritiſſimus, ſedulo obſervavit) prolem maſculam feliciter enixa eſt. Quantis, ô, tum Polonia gaudiis exultabat! Congratulabantur Sereniſſimis Genitoribus Primates, & natum modo Principem, inclyti jam Sueciæ Regni hæredem, in maximi Poloniæ Regni lactandi ſpem, ſuum velut olim futurum Regem, tacitâ animorum concordia venerabantur. Itaque Sereniſſimi Parentes, cum Polonia tota, largitori bonorum omnium, grates offerunt, reboatque, inter feſtivos ignes, inſparſis per Regnum Eccleſiis, immixtum chelis & Cymbalis, *Te Deum Laudamus.*

Decima quinta deinde Aprilis, hora duodecima, è Regia, ad baptiſmum, Chriſtiano more, proceſſum eſt. Præcedebant magno numero Nuntii Terreſtres, aliique nobiles, qui frequentiſſimi, ob Comitia 19. April. inchoanda, ex omnibus Sarmatiæ locis convenerant. Hos Senatores varii & Marſcalci ſequebantur. Inde Princeps Carolus Ferdinandus, inter duos Eccleſiaſticos Senatores medius, Infantem Principem portabat. Poſt hunc, Princeps Anna Conſtantia, inter duos ſæculares Senatores media, ducebatur. Noviſſime Reginæ & ejuſdem Principis Annæ Conſtantiæ gynecæum ibat. Ad portam templi S. Johannis, Sereniſſimi *Baptizatur 15. April.*

cum perveniſſent, Johannes Lipski, idem qui nuper Culmenſis & Pomeſaniæ Epiſcopus, nunc Archiepiſcopus Gneſnenſis Primas Regni, cum Clero occurrens, ad fontem baptiſmalem, cujus circumferentiæ veſte holoſerica auro intertexta, tum & lapidibus pretioſiſſimis fulgebant, introduxit. Ad quem cum perveniſſent, Sereniſſimis & Illuſtriſſimis, circum circa, in gyrum ſtantibus, Gneſnenſis Archiepiſcopus Sereniſſimum Principem, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, Sigiſmundum Caſimirum baptizavit. Patrini erant, Imperator Ferdinandus III. & Imperatrix: quorum personas Sereniſſimi Principes, Carolus Ferdinandus, & Anna Conſtantia, repræſentabant: Poſt baptiſmum & exquiſitiſſimam Muſicam, Princeps Anna Conſtantia, Infantem Principem Sigiſmundum Caſimirum, in ulnas ſuas accipiens, prope eodem ordine, in Regiam reportavit. Inde in arce, decollatis ferculis, propinationes fauſtæ, tubarum clangor, ſuaviſſima Muſica, & choreæ: in Urbe vero, Sclopetorũ exploſiones, ignes fuſiles, et, è quadraginta ſex grandiorib⁹ machinis, terna tonitrua.

Patrini, Imperator Ferdinand: III. & Imperatrix.

Plures ſolennitates Vladislai Regis, qui eo tempore gravius Podagrâ laborabat, morbus inhibuit. Qui utinam fortiſſimum hunc Regem, cujus vitam, tot ſtupendis victoriis, triumphisque, glorio-

Votũ Valetudinis, & longæ vitæ Regiæ.

glorioſiſſimam, ad benedictionem usq; nati Principis, & liberis, per Dei gratiam, liberrimæ nationis ſuffragiis, olim in Regno ſibi ſucceſſuræ Prolis, pro modulo meo deduxi, ad exterminationem, ruinam, & everſionem Monarchiæ Turcicæ, quam à fortitudine ejus facile nobis perſuademus, nunquam rediturus, deſerat. Utinam, dico, vigorem generoſiſſimi animi ejus, vigor corporis & valetudo (quæ, per Dei gratiam, excellentiſſimi Medici Andreæ Cnöffelij cura, in melius quotidie proficit) ſequatur, ut Sereniſſimus Infans Princeps Sigiſmundus Caſimirus, nullius alterius niſi fortitudine Patris, & crebris, de Ottomannica Domo, victoriis, ad paria & ſolium ejus erudiatur: Nos autem glorioſiſſimum Regem, in Thraciam, Conſtantinopolim, Aſiam, & Hieroſolymam, in Ægyptum, & Babylonem, victoriis præeuntem, calamo ſequamur. Ita vovemus: & claudo ejuſdem, cujus hoc opus cæpi, Senecæ verbis. *Dij illum Deæq; omnes terris diu commodent. Acta hic D. Auguſti & annos vincat, ac quam diu mortalis erit, nihil ex Domo ſua, mortale ſentiat.* De Consol: ad Polyb:

FINIS.